

A. SOLŽENICYN

**Jeden deň
Ivana Denisoviča**

A. SOLŽENICYN • Jeden deň Ivana Denisoviča

N
der
net
vat
kto
losi
rat
”
týn
prí
otr
tre
sko
kul
aut
kar
S
nle
nej
živ
to |
lec
str
oby
od
sa
dej
tím
me
ky

**Jeden deň
Ivana Denisoviča**

Jeden deň
Ivana Denisoviča

d
n
v
k
l
r

t
i
c
t
s
l
i
l

SLOVENSKÉ VYDAVATELSTVO
KRÁSNEJ LITERATURY
1963

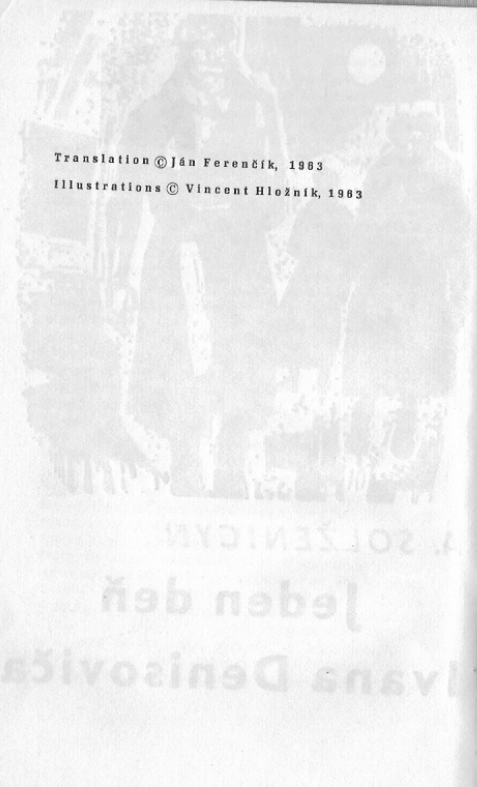

A. SOLŽENICYN

**Jeden deň
Ivana Denisoviča**

No
den
netre
vaf.
ktor
lostc
ratú
„J
tým
prle
otre
tres
sko
kul
aut
kar
s
nle
ne/
živ
to
lei
sti
ot
oc
se
d
ti
rr
k

Translation © Ján Ferencík, 1983
Illustrations © Vincent Hložník, 1983

O platej ráno, ako vždy, zaznel budíček — údery kladiva o koľajnícach pred štábnym barakom. Prerušovaný cvengot slabo prenikal cez obločné tabule s námrazou na dva palce a čoskoro stíchol — bola zima a dozorcovi sa nechcelo dlho vyzväňať.

Cvengot stíchol a von ešte vždy tma-tmúca ako prostred noci, keď bol Suchov na potrebe, a do obloka svietili tri žité lampy — dve na zóne, jedna dnuka v tábore.

A barak ešte vždy neodomykali, nebolo počuť, že by služby brali výkalový šafle na zľdky, aby ho vyniesli.

Suchov nikdy nezaspal budíček, vždy vstával podľa neho — do rozdeľovania mal z pol druhej hodiny vlastného, súkromného času a kto pozná táborový život, vždy si môže dačo zarobiť: ušif dákomu zo starého futra povlak na palčiaky, bohatému spoluväzňovi podať suché kapce rovno na príčfu, aby nemusel bosý tapkať okolo hřby kapcov a vyberať; alebo obehnúť proviantné a intendantné sklady a posúdiť komu treba, zamiešťať alebo zaniešťať dačo, alebo ísť do jedálne misky zbierať zo stolov a znášať ich v hřbach do umyvárky — za to tiež dajú zajesť, ale tam je uchádzačov mnoho, nevedia sa im ubrániť, a čo je najhoršie — ak v miske dačo zostalo, človek sa nezdrží, začne misky vylizovať. A Suchov si dobre zapamätal slová svojho prvého vedúceho brigády Kuziomina — bol to starý táborový vlk, v štyridsiatom treťom už mal za sebou dvanásť rokov väzenia, a novým trestancom, dovezeným z frontu na doplnenie brigády, raz na holom priezku pri vatre povedal:

„Chlapci, tuná je zákonom tajga. Ale aj tuná ľudia žijú. V tábore skape len ten, kto misky vylizuje, kto sa spolieha na maródku a kto donáša vyšetrujúcemu.“

7

To s tým donášaním, to pravda prestrelil. Tí sa udržia. Lenže udržia sa za cenu cudzej krvi.

Suchov vždy vstával na budíček, ale dnes nevstal. Už večer sa necítil dobre, drvila ho zimnica, lámalo v celom tele. Ani v noci sa nezohrial. Vo sne sa mu chvilami zdalo, že vážne ochorel, chvilami, že mu je trochu lepšie. Stále túžil, aby ešte nebolo ráno.

Ale ráno prišlo, ako vždy.

A kde by sa tu aj človek zohrial — na obloku námraza, i na stenách pod povalou v celom baraku — a je to riadny barak — biela pavučinka. Osuhef.

Suchov nevstával. Ležal na hornom lôžku poschodovej príčne až po uši zakrytý dekou a bušlatom, a v zahnutom rukáve kacabajky mal zastrčené obidve chodidlá. Nič nevidel, ale podľa zvukov presne vedel, čo sa deje v celom baraku a aj v ich kúte. Teraz prešli ťažkým krokom po chodbe služby — nesú jeden zo stolitrových výkalových šaflov. Povie sa — invalid, ľahká robota — ale skús to, vyniesť a nevyliat! Teraz v sedemdesiatej brigáde buchla o zem hřba pozväzovaných kapcov — zo sušiarne. A teraz v našej [na našej brigáde bol tejto noci rad na sušenie]. Vedúci brigády a jeho zástupca sa obávajú mlčky, len príčna vřgá. Zástupca pôjde teraz fasovať chlieb a vedúci — do štábného baraka, na plánovaco-výrobné oddelenie — PVO.

A nielen jednoducho k úkolárom na PVO, ako chodí každý deň — Suchov si spomenul, že dnes sa rozhoduje o ich osude — stoštvrtá brigáda chcú šibnúť zo stavby na nový objekt „Socialistické sídlisko“. A to socialistické sídlisko — to je holé pole, zavlaté snehom, a prv, ako tam začnú pracovať, treba jamy vykopať, stĺpy zasadiť a pichľavý drôt kvôli samým sebe natiahnuť — aby neušli. A potom stavať.

Tam sa mesiac nebude kde zohriať — ani pesj budú, to je jasné. Ani oheň sa nedá naklásať — z čoho? Jediná záchrana — dri ako mla.

Vedúci brigády je ustarostený, ide to vybaviť. Po-

8

strčíť ta miesto seba niektorú inú, babráckejšiu brigádu. Rozumie sa, s prázdnyimi rukami nič nenakonáš. Hlavnému úkolárovi treba zaniešťať z pol kila slaniny. Ak nie kilo.

Kto neriskuje, nevyhrá — nemal by skúsiť šťastie na maródku a uliať sa aspoň na jeden deň z roboty? Celé telo má ako doľamané.

Ešte jedna vec — ktorý dozorca má dnes službu?

Už si spomenul — službu má Poldruha Ivana, chudý a vysoký černoooký seržant. Na prvý pohľad šiel z neho strach, ale keď ho lepšie poznali, zistili, že je zo všetkých bachárov najmlernejší: ani do karceru neposla, ani k náčelníkovi služieb ľudí nevláči. Takže si možno poležať, až kým pôjde deviaty barak do jedálne.

Poschodová príčna sa zatrasla a zakolísala. Vstávali naraz dvaja: hore Suchovov sused baptista Aloška a dolu Bujnovskij, bývalý kapitán druhého ranku.

Starčekovka, stále služby v baraku, vyniesli obidva výkalové šafle a teraz sa škriepili, kto má ísť po vriacu vodu. Vadili sa hašterivo ako ženy. Elektrovzárač z dvadsiatej brigády zručol:

„Hej, vy paprdáci!“ a šmaril do nich kapce. „Ja vás hneď pomerím!“

Kapec tupo buchol o stĺp. Zmlkli.

V susednej brigáde potichu irfrial zástupca vedúceho brigády:

„Vasíľ Fiodoryč! Do potravinovej lády sa nám nanosili, banda zlodejská: boli tam štyri deväťstogramovky a sú len tri. Komu dať menej chleba?“

Povedal to ticho, ale prirodzene, celá tá brigáda to počula a zatajila dych: koho večer o kúsok ukrátiť?

A Suchov len ležal a ležal na udlapčených pilinách svojho matracika. Keby sa to už radšej dáko vyfarbilo — tak, alebo onak — alebo nech ho schytí poriadna triaška, alebo nech ho tá zimnica prejde. Takto je to ani sem ani tam.

Kým sa baptista pošepky modlil, vrátil sa Bujnovskij

9

z potreby a oznámil všetkým a nikomu, ale akosi škodoradostne:

„No, držte sa, červení námorníci! Bezpečných tridsať pod nulou!“

A Sučov sa rozhodol ísť na maródku.

A vtom čiasí pánovitá ruka strhla z neho kacabajku i deku. Sučov zhodil bušlat z tváre a nadvihol sa. Pod ním, hlavou zároveň hornej prične, stál chudý Tatár. To znamená, že má službu mimo poradia a prikradol sa potichu.

„Šč — osemsto päťdesiat štyri!“ prečítal Tatár z bielej záplatky na chrbáte čierneho bušlata. „Tri dni basy po práci!“

A len čo sa ozval jeho zvláštny pridusený hlas, v tej chvíli sa v celom šerom baraku, kde nesvietili všetky žiarovky, kde na päťdesiatich zaplošticavených väzenských štvorprírodných spalo dvesto ľudí — v tej chvíli sa zamrivil a začali sa náhlivo obliekať všetci, čo ešte nevstali.

„A za čo, občan veliteľ?“ spýtal sa Sučov, vkladajúc do hlasu viacej ľútosť, ako cítil.

Karcer po práci — to nie je celý karcer: teplé jedlo dajú a na smutné myšlienky nielo času. Ozajstný karcer — to je karcer bez nástupu do práce.

„Vstal si na budiček? Nevstal. Poďme na veliteľstvo,“ vysvetlil Tatár lenivo, lebo aj jemu, aj Sučovovi, aj všetkým ostatným bolo celkom jasné, za čo dostal basu.

Nezarastená zhúžvaná Tatárova tvár nevyjadrovala nič. Obrátil sa, aby lapil ďalšieho vtáčika, ale vtedy už všetci — jedni v pološere, iní pod lampou, na dolných i na horných lôžkach, pchali nohy do čiernych vatových nohavíc s číslom na ľavom kolene, alebo sa už obliečení zaplnali, ponáhľajúc sa k východu, aby Tatára vonku prečkali.

Keby bol dostal Sučov karcer za niečo iné a zaslúžene, nebolo by ho to tak mrzelo. Ale mrzelo ho to prá-

ve preto, že vždy vstával medzi prvými. A uprosiť Tatára bolo vylúčené, to vedel. Preto ho prosil už len kvôli poriadku, a zatiaľ si oblekol vatované nohavice (na ľavom kolene mal tiež prísť ošúchanú, zafúzanú handričku a na nej čiernou, už trochu vyblednutou farbou napísané číslo Šč-854), natiahol kacabajku (na nej boli také čísla dve — jedno na prsiach, druhé na chrbáte), vytiahol svoje kapce z hĺby na dlážke, nasadil si čiapku (s podobnou handričkou s číslom v prostriedku) a vyšiel za Tatárom.

Celá stoštvrtá brigáda videla, ako odvádzali Sučova, ale nikto nepovedal ani slova — veď načo by aj, a čo mu povedať? Vedúci brigády sa mohol zaň trochu prihovoriť, ale toho už nebolo. A Sučov tiež nikomu nepovedal ani slova, nechcel dráždiť Tatára. Sami sa dovtíplia a odložia mu raňajky.

Tak vyšiel spolu z baraka.

Bol mráz a hmla, až dych vyrážalo. Dva veľké reflektory krížom pražili na zónu zo vzdialených strážnych veží. Svetlili lampy v zóne i vnútorné lampy. Toľko ich tam bolo, že celkom zatienili svetlo hviezd.

Trestanci, vrzdľiac kapcami po snehu, rýchlo pobiehalí ešte si čo-to vybaviť — jedni na záchod, druhí do intendenčného skladu, podaktorí do skladu balíkových záslelok a niektorí odovzdávajú krupy do individuálnej kuchyne. Všetci mali hlavu vťahnutú medzi pleciami, bušlaty pozapínané a všetkým bolo zima, ani nie tak od mrazu, ako od pomyslenia, že musia celý deň stráviť na tomto mraze. A Tatár vo svojom starom vojenskom plášti s utúfanými výložkami kráčal rovnomerným krokom a mráz akoby sa ho ani nechytil.

Prešli popri vysokej doštenej ohrade murovaného táborového väzenia, popri plote z pichlavého dreva, chrániaceho táborový pekáreň pred trestancami, popri rohu štábného baraka, kde na stĺpe visela na hrubom drôte zasrienená koľajnica, popri druhom stĺpe, na ktorom v závetrí — aby neukazoval príliš málo — visel

teplomer, celý obrastený srieňom. Sučov s nádejou fľochol na jeho mliečnobielej rúrku: keby ukazoval štyridsaťjeden, nesmeli by ich vyhnať do práce. Lenže dnes to nijako nemienilo klesnúť na štyridsať.

Vošli do štábného baraka, rovno do izby dozorcov. Tam sa potvrdilo, na čo už Sučov prišiel cestou sem: nijaký karcer, jednoducho treba umyť dlážku v izbe dozorcov. Tatár hneď vyhlásil, že Sučovovi odpúšťa, a kázal mu umyť dlážku.

Umyváť dlážku v dozorcovskej miestnosti bolo úlohou špeciálneho trestanca, ktorého nevyvádzali za zónu — pracovná náplň služby v štábnom baraku. Ale ten sa už v štábnom baraku dávno udomácnil, mal prístup do pracovne majora, náčelníka služieb i vyšetrojúceho, posluhoval im, zavše počul veľa, o ktorých nevedeli ani dozorcovia, a od istého času dospel k názoru, že umyváť dlážku obyčajným dozorcom je akosi pod jeho úroveň. Tí ho zavolaali raz, druhý raz, až napokon pochopili, o čo ide, a začali vyťahovať na umývanie dlážky *fašákov*.

V izbe dozorcov sa kúrilo ako v pekle. Dvaja dozorcovia, obliečení len v špinavých letných blúzach, hrall v dámu, tretí tak, ako bol, v prepásanom kožuchu a v kapcoch, spal na úzkej lavičke. V kúte stálo vedro s handrou.

Sučov sa potešil a povedal Tatárovi z vdaky, že mu odpustil:

„Dakujem vám, občan veliteľ! Už nikdy nebudem vylihovovať po budičku.“

Tu bol zákon veľmi jednoduchý: skončíš robotu a odídeš. Teraz, keď Sučov dostal prácu, akoby ho bola aj zimnica prešla. Vzal vedro a bez rukavíc (v náhlivosti ich zabudol pod hlavnicou) sa pobral k studni.

Niekoľko vedúcich brigád, ktorí sa vracali z PVO, plánovaco-výrobného oddelenia, sa zhľadko okolo stĺpa, a jeden z nich, mladší človek, bývalý hrdina Sovietskeho sväzu, sa vyškriabal na stĺp a utieral teplomer.

Zdola mu radili:

„Dýchať pomimo, lebo vystúpi.“

„Trt vystúpi! ... To nemá vplyv.“

Turin, Sučovov vedúci, medzi nimi nebol. Sučov postavil vedro, zasunul prekrížené ruky do rukávov a zvedavo ich pozoroval.

Ten zo stĺpa povedal chripľavo:

„Zasraných dvadsaťsedem a pol.“

Pre istotu sa ešte raz podíval a zoskočil.

„To je nanič teplomer, večne cigáni,“ povedal ktosi.

„Akurát ti v zóne zavesia dobrý!“

Vedúci brigád sa rozišli. Sučov sa rozbehol k studni. Mráz mu štípal uši pod spustenými, ale neuviazanými náušníkmi.

Na zrubie bola zdruká taká hrubá námraza, že sa vedro ľadva prepchalo dierou. A povraz bol stvrdnutý na kosť.

Necítiac si ruky, vrátil sa Sučov s pariacim sa vedrom do izby dozorcov a vopchal ruky do studničnej vody. Trochu sa mu zohriali.

Tatár v izbe nebol, dozorcovia sa zhľadli štyria, nechali dámu i spanie a škrepli sa, po každom pšena im dajú v januári (v osade bola nádzda o potraviny a dozorcovi, i keď sa im už lísky dávno minulí, predávali niektoré potraviny oddelene od ostatných, so zľavou).

„Zavri tie dvere poriadne, ty zdochliaki Fúka!“ vyrušil sa z debaty jeden z nich.

Naskrze nebolo žiaduce premočiť si kapce už ráno. A preobuť si nemá čo, aj keby zabehol do baraka. Za osem rokov väzenia videl už Sučov mnoho všelijakých poriadkov s obuvou, boli časy, keď celú zimu prechodili bez kapcov, boli časy, že ani len baganče nevideli, iba lykové krpce a čítézetky (obuv z gumy, z automobilových plášťov, vyrábaných v Čelabinskom traktorovom závode). Teraz to vyzeralo s obuvou lepšie: v októbri dostal Sučov (a prečo dostal — pretože sa spolu s pomocníkom vedúceho brigády pichol do skladu) rúče

de
ne
va
kt
lo
re

tý
pr
ot
tr
sk
ku
at
ke

nl
ne
ži
to
le
st
ol
oc
se
de
tí
m
k

baganče, s tvrdými špicami — zmesilo sa do nich dvoje teplych onuci. Z týždeň chodil ako páv, jednotaj novučíckými opátkami klopkal. A v decembri došli kapce — dá sa žiť, netreba umierať. Ale kýsi parom nadškrtol hlavnému účtovníkovi, vraj, keď dostanú kapce, nech odovzdajú baganče. Vraj, aký by to bol poriadok, aby trestanec mal naraz dva páry obuvi. A Suchov si musel vybrať: alebo prechodí celú-celučku zimu v bagančiach, alebo v kapcoch, čo aj za odmäku, a baganče odovzdať. Šanoval si ich, solidolom zmäkčoval, novučícké baganče, ach! — ničoho mu za tých osem rokov nebolo tak ľúto, ako tých bagančí. Na jednu hrbu ich nahádzali, na jar už tvoje nebudú.

Teraz sa Suchov taktod poradil rozumu: vyklzol z kapcov, postavil kapce do kúta, hodil ta i onuce (lyžica zavcendžala na dlážke, čo ako rýchlo sa schystával do karceru, na lyžicu nezabudol) a bosý, štedro rozlievajúc handrou vodu, vrhol sa dozorcov pod kapce.

„Opatrnejšie! Ty pluhák!“ strhol sa jeden z nich a vyložil nohy na stoličku.

„Ryža? Na ryžu sú iné normy, s ryžou to nemôžeš porovnávať!“

„Kofko tej vody leješ, ty somár! Kde si videl tak umývať?“

„Občan veliteľ! Inak sa nedá. Špina je zažratá...“

„A videl si už v živote, ako tvoja stará dlážku umývala?“

Suchov sa vystrel; z handry mu crčala voda. Usmial sa prostoducho, odhallac medzery medzi zubami — prediedil mu ich skorbut v Ust-Ľzme, v štyridsiatom trefom, keď nastúpil trest. Tak nastúpil trest, že ho úplavica načisto oslabila a vyčerpaný žalúdok už nič neprijímal. Teraz mu z tých čias zostalo iba šušľanie.

„Od ženy ma odstavili v štyridsiatom prvom, občan veliteľ. Už sa ani nepamätám, ako vyzeral.“

„Taktó oni umývajú... Nič nevedia robiť, zdochliaci,

d
n
v
k
lc
r

tý
p
o
ti
sl
k
a
k

n
n
ž
ti
li
o
s
o
s
d
ti
n
k

V jedálni je zima, jedla poväčšine v čiapkach, ale nenáhlivo, lovia rozvarené kúsky zhnitých rybičiek spod listov červenej kapusty a vypúšťajú kosti na stól. Keď sa ich na stole nazbiera väčšia hrbka — pred novou brigádou ich dakto zmetie na zem a tam na dlážke dochrupčievajú.

Vypúšťajú kosti rovno na zem pokladá sa za čosi nesvedčivé.

Prostred baraka sa tiahli dva rady stĺpov a či podpier a pri jednom z týchto stĺpov sedel trestanec zo Suchovovej brigády Fetukov, strážil mu raňajky. Bol jedným z posledných príslušníkov brigády, v horšom postavení ako Suchov. Navonok mala celá brigáda rovnaké čierne bušľaty a rovnaké čísla, ale vo vnútri bola veľká nerovnosť — jestvovali stupne. Bujnovského nemôže posadiť misku strážiť a ani Suchov nevezme hockakú robotu, sú takí, čo stoja nižšie.

Fetukov zbadal Suchova a so vzdychom mu prepustil miesto.

„Už je všetko studené. Chcel som to zjesť za teba, myslel som, že si v base.“

A viac nečakal, vedel, že Suchov mu nič nenechá, vychráni obe misky, až sa budú ligotať.

Suchov vytiahol z kapca lyžicu. Tá lyžica mu bola vzácna, prešla s ním celý sever, sám si ju odlieval do piesku z hliníkového drôtu a mal na nej aj vrytú značku: „Ust-Ľzma, 1944“.

Potom Suchov zložil čiapku z oholenej hlavy — čo aká zima bola, nevedel klesnúť natoľko, aby jedol v čiapke — a miešajúc ustáť zbrndu, rýchlo skontroloval, čo sa mu dostalo do misky. Dostalo sa mu tak stredne. Nenaberal ani zvrchu várnice, no neboli to ani oprsky. Od Fetukova vystane, že povyberal zemiaky, keď strážil misku.

Jedné príjemné na zbrnde je to, že je horúca, ale Suchov dostal teraz celkom studenú. A predsa jedol rovnako pomaly a sústredene. Čo by aj strecha nad hlavou

ani nechcú. Nie sú hodni toho chleba, čo im dávajú. Hovnmá by ich mali kŕmiť.“

„A na kieho anciáša ju každý deň umývať? Večne je tu vlhko. Ty, osemsto päťdesiatštyri, počuj! Len ju zľahka pretri, aby sa nepovedalo, a maž odtiaľto.“

„Ryža! Pšeno nemôžeš porovnávať s ryžou!“

Suchov sa len tak zvrátil v robote.

Robota je ako palica, má dva konce: ak robíš pre ľudí — rob kvalitne, ak pre hlupáka — rob len naoko.

Inďe by dávno boli všetci podochli, známa vec.

Suchov utrel dlážku tak, aby nezostali suché škrvny, nevyžmýkanú handru hodil za pec, pri dverách si obul kapce, vychrstol vodu na chodník, kadiaľ chodila vrchnosť — a križom, popri kúpeli, popri tmavej vychladnutej budove klubu trielll do jedálne.

Musel ešte zabehnúť na maródku, znova ho drvila triáška. A ešte si musel dať pozor, aby pred jedáňou nenaďabil na daktorého dozorcú: tak znel prísny rozkaz veliteľa tábora — chytáť potulujúcich sa jednotlivcov a zatvárať do karceru.

Pred jedáňou sa dnes — napodiv — nehrčil zástup, nestál front. Ráčte vstúpiť!

Vnútri bola para ako v kúpeli — prúdy mrazivého vzduchu od dverí a z pariacej sa zbrndy. Brigády samy sedeli za stolmi, alebo sa tlačili v uličkách a čakali, kým sa uvoľnia miesta. Z každej brigády dvaja-traja tahúni, volajúc na seba v tlačnici, nosili na drevených tácnach misky so zbrndou a kašou a hľadali pre ne miesto na stoloch. A predsa nepočuje, chumaj, drúk mizerný, vidíš ho, drgol do táčne. Pác, pác! A voľnou rukou — po zátylku, po zátylku! Správne! Nestoj v ceste, nečíhaj, kde by si misku vylízal.

Tam za stolom sa prv, ako načrel do misky, prežehnáva akýsi mládenec. To znamená — západný Ukrajiniec, a k tomu nováčik.

Rusi — tí už aj zabudli, ktorou rukou sa prežehnáva.

horela, pri jedení sa netreba náhlif. Okrem spánku žije trestanec sám pre seba iba desať minút pri raňajkách, päť pri obede a päť pri večeri.

Zbrnda je deň čo deň rovnaká, jej druh závisí od toho, akú zeleninu naložia na zimu. Vlni nasiitli samú mrkvu — a tak sa od septembra do júna varila zbrnda z čistej mrkvy. Tohto roku naložili červenú kapustu. Najsýtejšie časy majú trestanci v júni — všetka zelenina sa minula, varia sa krúpy. Najchladnejší mesiac je júl: žihľavu krájajú do kotla.

Z drobných rybičiek zostávali väčšinou len kosti, mäso z kostí poodpadávalo, rozvarilo sa, iba na hlavu a chvoste sa držalo. Na krehkej rozfke rybacej kostričky nenechal Suchov ani šupinky, ani kúsočka mäsa — ešte ju poomáľal medzi zubmi, vycical a vypľul na stól. Z každej ryby zjedol všetko — aj žabre, aj chvost, aj oči jedol, ak zostali v hlave, ale ak sa vyvarili a plávali v miske — veľké rybacie očiská — tak ich nejedol. Za to sa mu vysmievali.

Dnes Suchov zgazdoval na jedve: nemal kedy zísť do baraka po prídel a teraz jedol bez chleba. Chlebom sa môže človek nadzgať neskôr, osobitne, je to ešte sýtejšie.

Druhým jedlom bola kaša z magary. Stuhla v jediny pagáč, z ktorého si Suchov odlamoval po kúskoch. Magara nieže studená — ani horúca nie je chutná ani sýta: tráva zostane trávou, ibaže je žltá a ponáša sa na prosó. Vymysleli dávať ju miesto krúp, vraj sa to naučili od Číňanov. Varená váži okolo tristo gramov — v poriadku: či je to kaša, alebo nie, vydáva sa za kašu.

Suchov obľíval lyžicu, zasunul ju na staré miesto do kapca, nasadil si čiapku a pobral sa na maródku.

Obloha, z ktorej táborové lampy odohnali hviezd, bola stále rovnako tmavá. A dva reflektory stále rovnako širokými prúdmi pretínali táborovú zónu. Keď zakladali tento tábor, osobitný, stráže mali ešte veľké množstvo frontových svetelných rakiet, len čo troška

pohaslo svetlo, už spali nad zónu rakety — biele, zelené, červené — ozajstná vojna. Potom prestali púšťať rakety. A či im išli veľmi do pehazí?

Bola ešte vždy taká noc ako pri budítku, ale skúsené oko podľa rozličných drobných príznakov ľahko zistilo, že čoskoro zacengajú na rozdeľovanie. Pomocník Chromého (stála služba v jedálni — Chromý si na svoj účet kfmil a vydržoval pomocníka) šiel zavolať na ráňajky invalidný šiesty barak, čiže tých, čo neodchádzajú zo zóny. Starý maliar s briadkou drobčil na kultúrno-osvetové oddelenie — po farbu a štetec na písanie čísiel. A tu zas Tatár širokými krokmi náhlivo prešiel krížom cez táborovú uličku smerom k štábnemu baraku. A vôbec, vonka bolo menej ľudí, čo znamená, že sa všetci učipili a hrejú sa za tých niekoľko posledných sladkých minút.

Suchov sa vrtko schoval pred Tatárom za roh baraka — druhý raz sa mu dostaneš na oči, znova sa zadráp. A vôbec, treba sa mať stále na pozore. Usilovať sa, aby fa žiadny dozorca nevidel samého, iba v skupine. Možno, že hľadá niekoho na robotu, možno si nemá na kom zlost vyľaf. Nedávno čítali rozkaz po barakoch — päť krokov pred dozorcami treba zložiť čiapku, dva kroky za ním si ju založiť na hlavu. Podaktorý dozorca sa viečie ani slepý, je mu to celkom jedno, ale pre niektorých je to priam slasť. Kolkých už za tú čiapku šupli do basy! Nie, nie, radšej vyčkám za rohom.

Tatár prešiel a Suchov už bol celkom rozhodnutý ísť na maródku, keď mu vtom vhpulo do hlavy, že podľa dohody s vysokým Lotyšom zo siedmeho baraka, mal si dnes ráno pred rozdeľovaním prísť k nemu kúpiť dva poháre dohánu, ale pre rozličné starosti mu to vyfúklo z hlavy. Vysoký Lotyš dostal včera večer balík a zajtra už možno toho dohánu nebude, čakaj potom mesiac na nový balík. Dobrý dohán má, tuhý, ako sa patrí, a voňavý. Taký hnedkastý.

18

Suchov bol celý namrzený, chvíľu nerozhodne prešľapoval — či nezabočí do siedmeho baraka. Ale od ošetrovne bol už len kúsok, nuž pobehol ku schodkom ošetrovne. Pod nohami hlasno vrždal sneh.

V ošetrovni na chodbe bolo ako vždy tak čisto, že sa človek bál stúpiť na dlážku. A steny natreté bielou olejovou farbou. A všetok nábytok biely.

Ale všetky dvere boli pozamykané. Lekári zrejme ešte nevstali. A v služobnej miestnosti sedel felčiar — mladý chlapec Koťa Vdovuškín, za čistým stolíkom, v čistúckom bielom plášti, a čosi písal.

Nik iný tam nebol.

Suchov zložil čiapku ako pred vrchnosťou a podľa táborového zvyku jastrit očami, kde netreba, nemohol nezbadať, že Nikolaj písal ako šnúra rovné riadky, pred každým riadkom nechával na kraji medzeru a písal ich pekne pod seba, vždy s veľkým písmenom na začiatku. Suchov sa, pravdaže, hneď dovtipil, že to nie je práca, ale fuška, ale čože jeho do toho!

„Taká vec... Nikolaj Semionovič... vyzerať to, že som... chorý...“ povedal Suchov hanblivo, akoby sa lakomil na dačo cudzie.

Vdovuškín zodvihol veľké pokojné oči od písania. Mal na sebe bielu čiapku, biely plášť, a nikde žiadne číslo. „Čo ideš tak neskoru? Prečo si neprišiel večer? Veď vieš, že ráno neodínujeme. Zoznam oslobodených od práce je už na PVO.“

To všetko Suchov vedel. Vedel aj to, že získať oslobodenie večer nie je o nič ľahšie.

„Ale, vieš, Kofa... Keď ono večer, keď treba, just nebol...“

„A čo „ono“? Ktoré „ono“ fa bol?“

„Nuž, ak mám pravdu povedať, vlastne nič nebol. Len som celý nanlič.“

Suchov nebol z tých, čo radi chodia na ošetrovňu, a Vdovuškín to vedel. Ale mal právo oslobodiť ráno len dvoch ľudí — a to už spravil, pod zelenavým sklom

2*

19

na stole mal už tých dvoch zapísaných a pod nimi čiaru.

„Tak si sa mal unúvať včásšie. Čo si prišiel pred samým rozdeľovaním? Na!“

Vdovuškín vytiahol teplomer z pohára, kde boli teplomery cez otvory v gáze ponorené v roztoku, poutieral ho a podal Suchovovi.

Suchov si sadol na lavicu pri stene, na samý krajček, len-ien že sa neprekotil aj s ňou. Toto nepohodlné miesto si ani nevybral náročky, ale nevdokaj tým ukázal, že ošetrovňa mu je cudzia a že ta prišiel kvôli maličkosti.

A Vdovuškín písal ďalej.

Ošetrovňa bola v najzastrenejšom, najvzdialenejšom kúte zóny, neprenikali sem nijaké zvuky. Ani hodiny netikali — trestanci nemali právo na hodiny, čas za nich poznajú nadriadení. Ba ani myši nešramotili — všetky vychytil na to určený nemocničný kocúr.

Suchovovi bolo čudné sedieť v takej čistej miestnosti, v takom tichu, pri jasnom osvetlení celých päť minút a nič nerobiť. Poobzeral si všetky steny — nič na nich nenašiel. Poobzeral si vlastnú kacabajku — číslo na prstach mal ošúchané, musí si ho dať obnoviť, aby ho ešte nečapli. Voľnou rukou si prešiel po strnísku po tvári — porladne vyfúklo, brada mu rastie od posledného kúpania, už vyše desať dní. Ani veľmi neprekáža. O tri dni bude kúpanie, potom ho chollia. Načo zbytočne čakať v hollarni na poradie? Suchov sa nemá kvôli komu parádif.

Potom, pri pohľade na belostnú Vdovuškínovu čiapku, spomenul si Suchov na sanitný prápor na rieke Lovat, na to, ako ta prišiel s poranenou čelustou a — chumaj sprostý — dobrovoľne sa vrátil k jednotke. A mohol si zo päť dní poležať.

A teraz rojčí, že by nebolo zle ochorieť na také dvatři týždne, nie tažko, s operáciou, ale tak, aby ho dall do nemocnice — ležal by vari aj celé tri týždne, bez

20

pohnutia, nech si ho aj kfmia prázdnu polievkou — v poriadku.

Ale zišlo mu na um, že teraz si človek ani v nemocnici nepoleží. S ktorýmisi transportom prišiel nový lekár Stepan Grigorjič, taký vrtký, a má plno reči, sám sa večne plaší, ani chorým nedá pokoja: zmyslel si, že treba všetkých chorých, čo vldžu chodif, vyhánaf do práce okolo nemocnice — plot stavaf, chodníky upravovaf, zem nosif na hriadky a v zime — sneh zachytávaf. Vraj najlepším liekom na chorobu je — práca.

Od roboty aj kone dochnú. To si treba uvedomif. Keby sa tak porladne utrmácal pri murárcine — isto by dal pokoj.

... A Vdovuškín si len písal svoje. Naozaj šlo o fušku, ibaže Suchovomu rozumu nepochopiteľnú. Prepisoval novú dlhú báseň, ktorú včera vybrúsil a dnes sfúbil ukázať Stepanovi Grigorjičovi, spomínanému lekárovi, hlásateľovi pracovnej terapie.

A práve Stepan Grigorjič, ako sa to stáva iba v táboroch, poradil Vdovuškínovi, aby sa vyhlásil za felčiaru, dosadil ho na to miesto felčiaru a začal ho učif pichať intravenózne injekcie na nevzdelaných fahúňoch — v ich dobromyseľných hlavách by nikdy neskrsla myšlienka, že felčiar vôbec nemusí byť felčiarom. V skutočnosti bol Koťa poslucháčom literárnej fakulty, zavrel ho v druhom ročníku. Stepan Grigorjevvič chcel, aby napísal vo väzení to, čo mu nedovolili napísať na slobode.

... Cez dvojtité, od bieleho ľadu nepriezračné obločné tabule slabučko preniklo vyzváňanie na rozdeľovanie. Suchov vzdychol a vstal. Drvilia ho triaška ako aj predtým, ale uliať sa mu zrejme nepodarí. Vdovuškín vystrel ruku za teplomerom a podíval sa naň.

„Nuž vieš, je to také — ani sem ani tam, tridsaťsedem dva. Keby si mal tridsaťosem, bolo by to každému jasné. Ja fa oslobodiť nemôžem. Ak chceš, zostaň na vlastné riziko. Ak fa po vizite lekár uzná za chorého — oslo-

21

boď fa, ak nie — chcel si sa vyhnúť práci, hybaj do basy, Radšej choď za zónu.“

Suchov neodpovedal, ani len nekývol na pozdrav, zacyplil si čiapku a odišiel.

Či ten v teple kedy pochopí premrznutého?

Mráz priťahoval. Štipľavá mrazivá hmľa bolestivo zovrela Suchova, až sa rozkašľal. Mráz mal mínus dvadsaťsedem, Suchov plus tridsaťsedem. Teraz kto koho premôže.

Suchov sa rozbehol drobným klusom do baraka. Ulička bola po celej dĺžke prázdna i celý tábor zívaj prázdnotou. Nastala tá krátka napätá chvíľka, keď je už všetko prichystané na odchod, ale všetci sa tvária, že nie, že rozdeľovanie nebude. Vojaci z eskorty sedia v teplej kasárni, ospanlivé hlavy opreté o pušky — tiež to nie je slasť prestupovať v takom mraze na strážnej veži. Strážni na hlavnej strážnici prihadzujú uhle do pece. Dozorcovia v dozorcovskej miestnosti dofajčievajú poslednú cigaretu pred prehliadkou. A trestanci, už navlečení do všetkých svojich zdrapov, opásaní všetkými motúzmi, poobkrúcaní pred mrazom handričkami od brady po oči — ležia na postlaných pričnách v kapcoch, so zamúrenými očami a strpajú. Až kým vedúci brigády skríkne: „Nástup!“

S celým deviatym barakom driemala i stoštvrtá brigáda. Len zástupca vedúceho brigády, Pavlo, pohybuje ústami, čosi zratoval ceruzkou, a baptista Afoška, Suchovov sused, čistučky, umytý, čítal si na hornej prični z notesa, v ktorom mal prepísanú polovicu evanjella.

Suchov vbehol ozlomrk, ale celkom ticho, a rovno k zástupcovej prični.

Pavlo zdvihol hlavu.

„Neposadili vás, Ivan Denisovič? Živý-zdravý?“ [Západní Ukrajinci sa tomu nikdy neoducia, aj v tábore oslovujú menom a otcovským menom a vykajú.]

Vzal zo stola pridel chleba a podal mu ho. A na chlebe cukor, biela hľbočka, vysypaná z naberáčka.

22

Suchov sa veľmi ponáhľal, ale predsa odpovedal zdvorilo (zástupca je tiež vrchnosť, od neho ešte viac závisí, ako od veliteľa tábora). Už v behu perami cukor z chleba stiahol, jazykom obližol, jednou nohou na podporu — vyšteraf sa nahor posteť ustlal — a chlieb poobzeral zo všetkých strán, nadhodil ho a zvažil, či má tých svojich päťsto päťdesiat gramov. Nejednu tisícku takých pridelov dostal Suchov vo väzeniach a táboroch, a hoci ani raz nemal príležitosť prevážať ho na väzkach, a ako človek bojazlivý neopovážal sa robiť kravál a dožadovať sa práva, predsa ako každý iný väzeň veľmi dobre vedel, že ten, kto pociťovo váži, sa v chlebo rezke neudrží. Každý pridel je o niečo menší, len o koľko, o mnoho? A tak si ho každý deň obzerá, aby si mal dušu na mieste — čo ak tá dnes veľmi neošmekl? Čo ak si dnes dostal takmer všetky svoje gramy?

„Zo dvadsať gramov chýba,“ usúdil Suchov a prelomil chlieb na dvoje. Jednu polovicu vopchal do záhrenia, pod kacabajku, má tam špeciálne prísúte biele vrecúško (v továrni šijú trestanecké kacabajky bez vrecák). Druhú polovicu, čo si zgadoval pri raňajkách, mienil zjesť hneď tu, ale náhlivé jedenie nie je jedenie, neďá užítku, ani sytosti. Pohol sa, že schová polovicu chleba do nočného stolika, ale znova si to rozmyslel: spomenul si, že služby v baraku už dva razy zmätli za kradnutie. Barak je veľký ako priepažný dvor.

A preto Ivan Denisovič, nevypušťať chlieb z rúk, vytiahol nohy z kapcov — veľmi šikovne, takže onuce i lyžica ostali dnu — vyšteraf sa bosý nahor, rozštril dierku v matraci a ta, do pilín, schoval svojho pol prídelu. Strhol čiapku z hlavy, vytiahol z nej ihlu s nítou (tiež bola hlboko zapichnutá, pri prehliadke aj čiapky omaciavajú, raz sa dokonca popichal na ihle, od zlosti skoro Suchovovi hlavu roztrpel. Steh, steh, steh — a už je dierka nad ukrytým chlebom stiahnutá. Medzitým sa mu cukor v ústach roztopil. Suchov bol celý

23

nesmierne napätý — už-už zreve úkolár vo dverách. Suchovove prsty sa len tak mihali a hlava, predbiehajúca udalosti, rozhodovala, čo bude ďalej.

Baptista si evanjelium nečítal len pre seba, ale ako pri hlasnom vydychovaní (možno práve kvôli Suchovovi, lebo baptisti radi agitujú):

„Len nech nikto z vás netrpí ako vrah alebo zlodej alebo zločinec alebo všetečník. Keď však ako kresťan trpí, nech sa nehanbí za to, ale nech oslavuje boha týmto menom.“

V jednom treba Afošku pochváliť: ten svoj notesík tak obratne schováva do škáry v stene, že mu ho ešte pri žiadnej prehliadke nenašli.

Suchov tými istými rýchlymi pohybmi prevesil bušlat cez hradu, vytiahol spod matraca paľčiaky, ešte jeden pár vetších onucí, motúz a handričku s dvoma tkaníčkami. Piliny v matraci trochu urovnal (sú ťažké, udlapčené), deku zo všetkých strán poupchával, vankúš hodil na miesto — potom bosý zliezol dolu a začal sa obúvať — najprv dobré, nové onuce, potom navrch roztrhané.

A vtom vedúci brigády zakašľal, vstal a vyhlásil:

„Stoštvrtá-á, vstávať! Ná-ástup!“

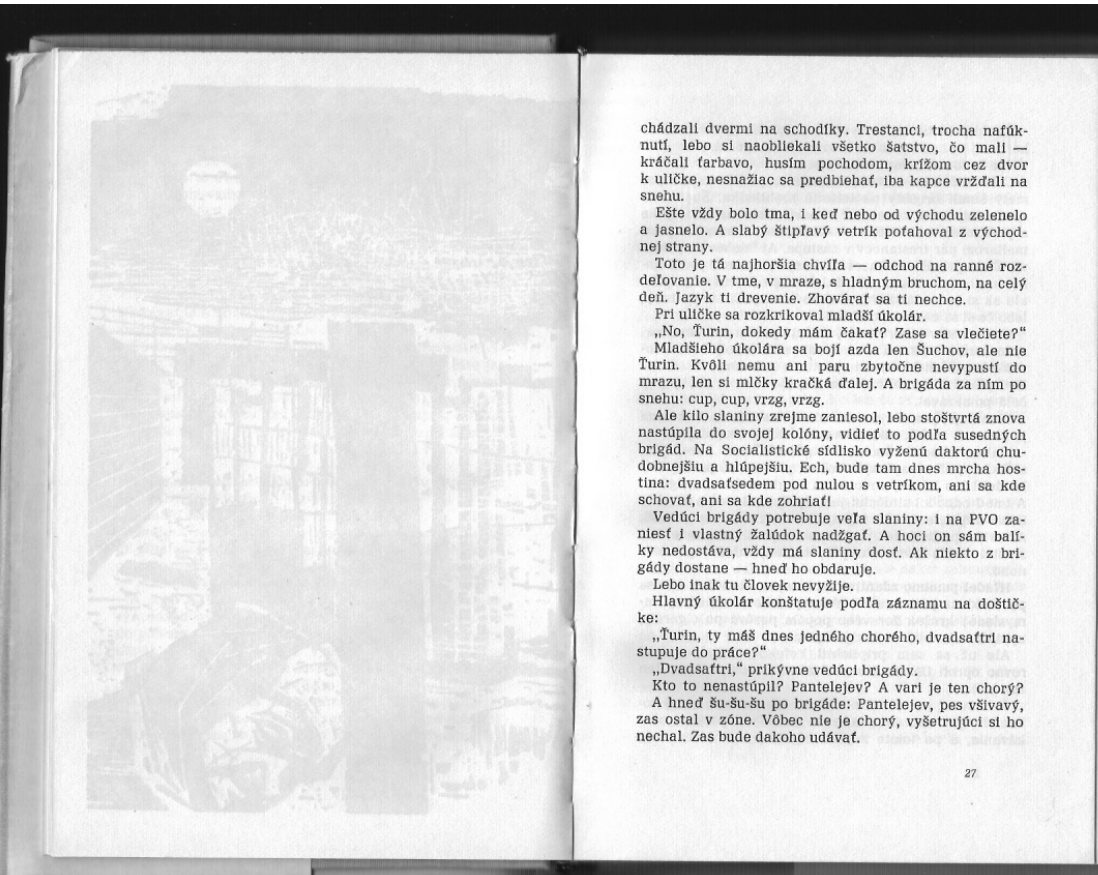
A hneď nato celá brigáda, či driemala, či nie, vstala, zazívala a pobrala sa k východu. Vedúci brigády sedí už deväťnásť rokov a nevyženie brigádu na rozdeľovanie ani o minútu včásšie, ako treba. Ak povedal „nástup“ — je už najvyšší čas.

A kým členovia brigády ťažkým krokom bez slova vychádzali jeden za druhým najprv na chodbu, potom do pivtora a na schodky, a vedúci dvadsiatej brigády, napodobujúci Turina, tiež vyhlásil: „Nástup!“ — Suchov si stihol obut dvoje onucí a kapce, obliecť bušlat a tuho sa opásať motúžom (kto mal remence, tomu ich vzali — v Osobitnom sa remence nepovoľovali).

Tak Suchov stihol všetko porobiť a v pivtore dobehol posledných členov brigády — ich chrby s čísliami vy-

24

chádzali dvermi na schodíky. Trestanci, trochu nafúknutí, lebo si naoblekali všetko šatstvo, čo mali — kráčali farbavo, husím pochodom, krížom cez dvor k uličke, nesnažiac sa predbiehať, iba kapce vrždali na snehu.

Ešte vždy bolo tma, i keď nebo od východu zelenelo a jasnelo. A slabý štipľavý vetrik potaľoval z východnej strany.

Toto je tá najhoršia chvíľa — odchod na ranné rozdeľovanie. V tme, v mraze, s hladným bruchom, na celý deň. Jazyk ti drevenie. Zhovárať sa ti nechce.

Pri uličke sa rozkrikoval mladší úkolár.

„No, Turin, dokedy mám čakať? Zase sa vlečiete?“

Mladšieho úkolára sa bojí azda len Suchovej, ale nie Turin. Kvôli nemu ani paru zbytočne nevypustí do mrazu, len si mlčky kračká ďalej. A brigáda za ním po snehu: cup, cup, vrzg, vrzg.

Ale kilo slaniny zrejme zaniesol, lebo stoštvrtá znova nastúpila do svojej kolóny, vidieť to podľa susedných brigád. Na Socialistické sídlisko vyznenú daktorú chudobnejšiu a hlúpejšiu. Ech, bude tam dnes mrcha hostina: dvadsaťsedem pod nulou s vetrikom, ani sa kde schovať, ani sa kde zobriať!

Vedúci brigády potrebuje veľa slaniny: i na PVO zaniesť i vlastný žalúdok nadžgať. A hoci on sám balíky nedostáva, vždy má slaniny dosť. Ak niekto z brigády dostane — hneď ho obdaruje.

Lebo inak tu človek nevyžije.

Hlavný úkolár konštatuje podľa záznamu na doštičke:

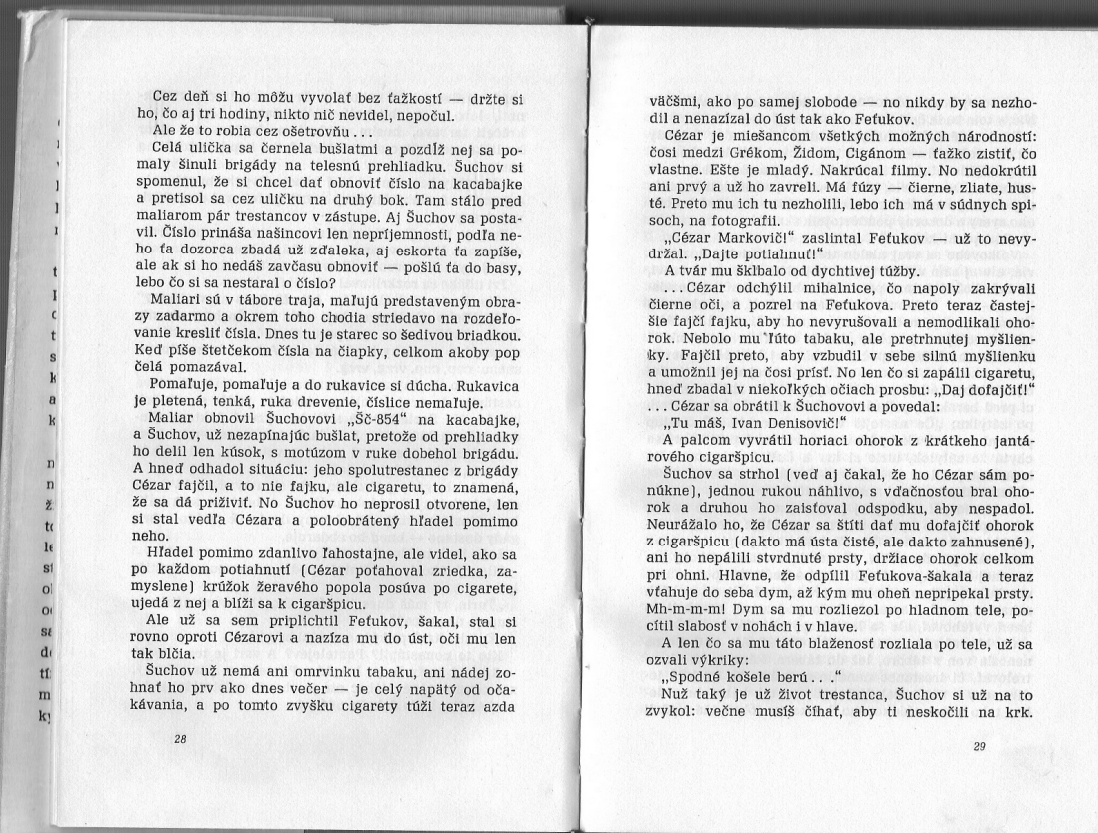
„Turin, ty máš dnes jedného chorého, dvadsaťtri nastupuje do práce?“

„Dvadsaťtri,“ prikývne vedúci brigády.

Kto to nenastúpil? Pantelejev? A vari je ten chorý?

A hneď šu-šu-šu po brigáde: Pantelejev, pes všivavý, zas ostal v zóne. Vôbec nie je chorý, vyšetrojúci si ho nechal. Zas bude dakoho udávať.

27

Cez deň si ho môžu vyvolať bez ťažkostí — držte si ho, čo aj tri hodiny, nikto nič nevidel, nepočul.

Ale že to robia cez ošetrovňu . . .

Celá ulička sa černela bušiatmi a pozdĺž nej sa pomaly šinuli brigády na telesnú prehliadku. Suchovej si spomenul, že si chce dať obnoviť číslo na kacabajke a pretisol sa cez uličku na druhý bok. Tam stálo pred maliarom pár trestancov v zástupe. Aj Suchovej sa postavil. Číslo prináša našincovi len nepríjemnosti, podľa neho fa dozorca zbadá už zďaleka, aj eskorta fa zapíše, ale ak si ho nedáš zavčas obnoviť — pošlú fa do basy, lebo čo si sa nestaral o číslo?

Maliari sú v tábore traja, majúť predstaveným obrazy zadarmo a okrem toho chodí striedavo na rozdeľovanie kreslív čísla. Dnes tu je starac so šedivou bríadkou. Keď píše štetčekom čísla na čiapky, celkom akoby pop čelá pomazával.

Pomaľuje, pomaľuje a do rukavice si dúcha. Rukavica je pletená, tenká, ruka drevenie, číslice nemaľuje.

Maliar obnovil Suchovovi „Sč-854“ na kacabajke, a Suchovej, už nezapínajúc bušiat, pretože od prehliadky ho dellí len kúsok, s motúzom v ruke dobehol brigádu. A hneď odhadol situáciu: jeho spolutrestanec z brigády Cézár fajčil, a to nie fajku, ale cigaretu, to znamená, že sa dá priživíť. No Suchovej ho neprosil otvorene, len si stal vedľa Cézára a poloobrátený hľadel pomimo neho.

Hľadel pomimo zdanlivo ľahostajne, ale videl, ako sa po každom potiahnutí (Cézár potaľoval zriedka, zamyslene) krúžok žeravého popola posúva po cigarete, ujedá z nej a blíží sa k cigaršpicu.

Ale už sa sem priplichtil Fefukov, šakal, stal si rovno oproti Cézárovi a nazíva mu do úst, očí mu len tak blížia.

Suchovej už nemá ani omrvinku tabaku, ani nádej zohnať ho prv ako dnes večer — je celý napätý od očakávania, a po tomto zvyšku cigarety túži teraz azda

väčšmi, ako po samej slobode — no nikdy by sa nezohdil a nenazíval do úst tak ako Fefukov.

Cézár je miešancom všetkých možných národností: čosi medzi Grékom, Židom, Cigánom — fažko zistíť, čo vlastne. Ešte je mladý. Nakrúcal filmy. No nedokrútil ani prvý a už ho zavrel. Má fúzy — čierne, zlate, husté. Preto mu ich tu nezohllí, lebo ich má v súdnych spisoch, na fotografiách.

„Cézár Markovič!“ zaslintal Fefukov — už to nevydržal. „Dajte potiahnuť!“

A tvár mu šklbalo od dychtvej túžby.

. . . Cézár odchyľil mihalnice, čo napoly zakryval čierne oči, a pozrel na Fefukova. Preto teraz častejšie fajčí fajku, aby ho nevyrušovali a nemodlíkali ohorok. Nebolo mu ľúto tabaku, ale pretrhnutej myšlienky. Fajčil preto, aby vzbudil v sebe silnú myšlienku a umožnil jej na čosi prísť. No len čo si zapálil cigaretu, hneď zbadal v niekoľkých očiach prosbu: „Daj dofajčiť!“ . . . Cézár sa obrátil k Suchovovi a povedal:

„Tu máš, Ivan Denisovič!“

A palcom vyvrátil horiaci ohorok z krátkeho jantárového cigaršpicu.

Suchovej sa strhol (veď aj čakal, že ho Cézár sám ponúkne), jednou rukou náhlivo, s vďačnosťou bral ohorok a druhou ho zaisťoval odspodku, aby nespadol. Neurážalo ho, že Cézár sa štíťí dať mu dofajčiť ohorok z cigaršpicu (dakto má ústa čisté, ale dakto zahmusené), ani ho nepálili stvrdnuté prsty, držiace ohorok celkom pri ohni. Hlavne, že odpúľil Fefukova-šakala a teraz vŕahuje do seba dym, až kým mu oheň nepripekal prsty. Mh-m-m-m! Dym sa mu rozliezol po hladnom tele, pocítil slabosť v nohách i v hlave.

A len čo sa mu táto blaženosť rozliala po tele, už sa ozvali výkriky:

„Spodné košeľe berú. . .“

Nuž taký je už život trestanca, Suchovej si už na to zvykol: večne musíš číhať, aby ti neskočili na krk.

28

29

Prečo by brali košeľe? Veď im ich vydal sám veliteľ! Nie, v tom bude čosi iné . . .

Pred nimi čakali na prehliadku už len dve brigády a celá stoštvrtá videla, ako to bolo: od štábného baraka sa priblížil náčelník služieb Volkovej a skríkol čosi na dozorcov. Dozorcovia, ktorí dovtedy prehliadali len tak, aby sa nepovedalo, zrazu ožili, vrhli sa na trestancov ako zvery a dozorný poddôstojník skríkol:

„Rozopäť-äť košeľe!“

Volkového sa vraj nielen trestanci a nielen dozorcovia, ale aj sám veliteľ tábora bojí. Nenadarmo sa vraví, že boh každú šelmu poznačil, tohto poznačil priezviskom — veď Volkovej ani inak nehľadá, len ako vlk. Čierny, vysoký, namosúrený — nechodí, ale ľeta. Vytrčí hlavu spoza baraka: „Aké je to tu zhromaždenie?“ Nasucho neobídeš. Spočiatku ešte aj korbáč nosieval, hrubý ako ruka, remenný, krútený. Vraj v karceri ním býjal. Alebo, keď sa na večernej previerke zhfkli trestanci pred barakom, prikradne sa odzadu a švih korbáčom po zátylku: „Čo nestojíš v rade, zdochliak?“ Zástup pred ním cívoľ, akoby ho vina odvalila. A postihnúť sa chytá za zátylok, utrie si krv a čuší — aby mu ešte basu nenaparil.

Teraz akosi prestal nosiť korbáč.

V mraze pri obyčajnej prehliadke — ak nie večer, tak aspoň ráno bývali mierne poriadky: trestanec rozopäl bušiat a roztvoril ho. Tak šli vždy po piati a oproti nim stálo päť dozorcov. Ohmatali trestancovi boky zakasanej kacabajky, ťapli ho po jedinom povolenom vrecku na pravom kolene; pritom mávali na rukách rukavice, a ak namacali dačo podozrivé, nezačali to hneď vyhľadávať, ale sa lenivo spýtali: „To je čo?“

Čo hľadať ráno u trestanca? Nože? Ale veď tie sa nemosia von z tábora, lež do tábora. Ráno treba skontrolovať, či trestanec nenesie so sebou zo tri kľá jediva, aby s ním ušiel. Voľakedy sa tak báli toho chleba, toho dvadsaťdievkeho kúska na obed, že vydali

rozkaz: každá brigáda nech si zhotoví drevenú truhlicu a v tej truhlici sa bude nosiť všetok chlieb pre brigádu, všetky kúsky z celej brigády sa doň pozbierajú. Čo tým chceli dosiahnuť — to nikto nevie, najskôr len ľudí trápiť, zbytočnej roboty im narobíť: musíš ten svoj kúsok nadhryznúť, poznačíš si ho, do truhlice položíš, ale tie kúsky sú aj tak veľmi podobné, všetky sú z jedného chleba, aby si celou cestou rozmýšľal a zožieral sa, či ti ho nevymenia, a s ostatnými sa hádal, niekedy aj pobli. Až raz ušli z pracovnej zóny traja trestanci na aute a takú truhlicu s chlebom potiahli. Vtedy sa veliteľ chytli rozumu a všetky truhlice na strážnici porúbal. Vraj nech si zase nosí každý sám.

Ešte sa ráno kontroluje, či pod trestaneckým oblekom nemáš civilný. Ale veď civilné veci dávno všetkým zhabali a povedali, že ich do odpykania trestu nevydajú. A v tomto tábore sa ešte nikomu trest neskončil.

A kontroluje sa, či nenesieš list, aby si ho prostredníctvom slobodného odľiľoval. Nuž ak by mali u každého list hľadať — do obeda by neskončili prehliadku.

Ale Volkovej skríkol, že treba čosi hľadať, a dozorcovia rýchle posťahovali rukavice, rozkázali odpásať a roztvoriť kacabajky (v ktorých si každý uchovával barakové teplo), košeľe porozopínať a — vyhaj omaciavať, či nemáš naspodku dačo proti predpisu. Trestanec má povolené dve košeľe — spodnú a vrchnú, ostatné vyzliecť! — tak si trestanci odovzdávali z radu do radu Volkového rozkaz. Brigády, čo prešli pred nimi, mali šťastie, podaktoré sú už aj za bránou, ale ostatné — rozopínať sa! Kto má dačo naspodku — zlobieť hneď tu na mraze!

Začali to tak robiť, ale bol z toho zmatok: brána sa už vyprázdnila, eskorta z vrátnice reve — poďme, poďme! A Volkovej pri stoštvrtej zmiernil svoj hnev — rozkázal pozapISOVAť, kto má čo navyše, večer nech to sami odovzdajú v sklade a priložia písomné vysvetlenie ako a prečo to zatajili.

Všetko, čo má na sebe Ťuchov, je erárne, na, macej si — iba hrud a duša, ale Cézarovi zapísali flanelovú košeľu a Bujnovskij mal tuším lajblík, či brušný pás. A Bujnovskij na nich z plného hrdla, ako si zvykol na tých svojich torpédoborcov, lebo v tábore ešte nie je ani celé tri mesiace:

„Nemáte právo zlobiekať ľudí na mraze! Nepoznáte deviaty paragraf trestného zákonníka! . . .“

Majú. Poznajú. Ale ty, priateľko, ešte nepoznáš.

„Vy nie ste sovietski ľudia!“ rýpe do nich kapitán.

„Vy nie ste komunisti!“

Paragraf trestného zákonníka Volkovej ešte zniesol, ale pri posledných slovách sa zrazu vyrútil ani čierny blesk:

„Desať dní zostreňo!“

A tichším hlasom staršínovi:

„Nástup trestu večer.“

Ráno neradi berú do karceru — stratí sa jeden pracovný deň. Nech si len cez deň popracuje a večer s ním do basy.

Karcer je tu, naľavo od táborovej uličky — murovaný, má dve krídla. Druhé krídlo pristavili tejto jesene — jedno nestačilo. Väzenie má osemnásť ciel, ale narobili z nich samoty. Celý tábor je drevený, ale väzenie murované.

Zima prenikla pod košeľu, teraz ju už nevyženieš. Nadarmo sa trestanci tak dôkladne poukrúcali. Ako len odporne láme Ťuchova v chrbte. Teraz si tak ľahnúť do nemocničnej posteľe a spať. Po ničom inom netúži. A deku, takú hrubú.

Stoja trestanci pred bránou, zapínajú sa, sfahujú motúzmi a zvonka už kričí eskorta:

„Poďme, poďme!“

A úkolár ich od chrbta ťuchá:

„Poďme, poďme!“

Jedna brána. Predzóna. Druhá brána. A zábradlie z obidvoch strán vedľa vrátnice.

„Stáť!“ reve strážnik. „Ako stádo baranov. Rozdeliť sa po päť!“

Už sa rozvídňovalo. Vatra eskorty za strážnicou dohárala. Pred rozdeľovaním si vždy zapálila vatru, aby sa mali kde zohriať, aj aby mali viacej svetla pri rátaní. Jeden strážnik hlasno, rázne odratúval:

„Prvý, druhý, tretí!“

A päťstupy sa oddeľovali, kráčali v rojníčkách, takže či spredu či zozadu, zovšadiaľ vidíš — päť hláv, päť chrbtov, desať nôh.

A druhý strážnik, kontrolór, mlčky stojí pri druhom zábradlí a len preveruje, či bolo počítanie správne.

A ešte tam stojí poručík a díva sa.

To je zo strany tábora.

Človek nad zlato. Ak by za drôtom chýbala čo len jediná hlava — doložíš vlastnú.

A znova sa celá brigáda zľiala v jeden celok.

A teraz zratuje seržant z eskorty:

„Prvý, druhý, tretí!“

A päťstupy sa znova oddeľujú a kráčajú v rojníčkách. A pomocník veliteľa stráže kontroluje z druhej strany.

A ešte poručík.

To je zo strany eskorty.

Naskrze sa nedá pomýliť. Podpišeš nejstujúcu hlavu — nahradíš ju — vlastnou.

A koľko len ľudí má eskorta! V polkruhu obstúpili kolónu, zdvihli samopaly, rovno pred nosom ti ich držia. A psovodi so sivými psami. Jeden pes zuby vyceril, akoby sa trestancom smial. Celá eskorta má krátke kožušky, iba šiesti majú dlhé. Tie dlhé kožušky sa odovzdávajú — oblekajú si ich tí, čo idú na vežu.

Pomešali všetky brigády a eskorta si znova prerátala celú kolónu po päťstupoch.

„Pri východe slnka býva najväčší mrazí!“ vyhlásil kapitán druhého rangu. „Preto, lebo je to najvyšší bod nočného ochladenia.“

Kapitán vôbec rád vysvetľuje. Vyráta ti na hocktorý rok, na hocktorý deň, aký bude mesiac — či pribúdajúci alebo odbúdajúci.

Kapitán navidomoči chradne, líca má vpadnuté — ale drží sa.

Mráz tu, za zónou, v povievajúcom vetriku tuho šťpal ešte aj Ťuchovovu na všetko privyknutú tvár. Uvedomil si, že mu takto bude fúkať do tváre celou cestou na stavbu tepelnej centrály, a rozhodol sa uväzovať si handričku. Tú handričku nosil pre prípad protivetra a mal na nej, ako mnohí iní, dve dlhé tkaničky. Trestanci sa presvedčili, že taká handrička pomáha. Ťuchov si zakryl tvár až po samé oči, tkaničky pretiahol popod uši a zaviazal na zátýlku. Potom si zátýlok zakryl chlopňou čiapky a vyhnul golier na bušlaté. A ešte prednú chlopňu čiapky spustil na čelo. A tak mu spredu bolo vidieť iba oči. Bušlat v páse stiahol motúzom. Všetko je teraz v poriadku, len rukavice má mizerné a ruky ho už oziabajú. Šúchal si ich, ťapkal nimi, lebo vedel, že o chvihu ich bude musieť založiť za chrbát a tak držať celou cestou.

Veliteľ stráže predniesol každodennú zunovanú väzenskú modlitbu:

„Trestanci, pozor! Počas presunu prísne udržovať pochodový tvar! Nerozťahovať sa, netlačíť sa zozadu, neprechádzať z pástupu do pástupu, nezohovárať sa, neobzeráť sa okolo seba, ruky držať len za chrbtom! Krok-napravo, krok naľavo sa pokladá za útek, eskorta začne strieľať bez upozornenia! Čelo pochodom v chodi!“

A dvaja prední strážni už zrejme vykročili na cestu. Rozhýbala sa kolóna vpredu, plecía sa zakývali a eskorta, vo vzdialenosti dvadsiatich krokov z oboch strán kolóny a s odstupom desať krokov jeden od druhého — vykročila so samopalmi pripravenými na streľbu.

Už z týždňa nepadal sneh, cesta je vychodená, udlapčená. Obišli tábor — vietor teraz dul šikmo do tváre.

34

Kolóna s rukami vzadu, hlavy sklonené, kráčala ako na pohreb. A vidíš len nohy dvoch-troch pred sebou a kúsok udupkanej zeme, na ktorú stúpiš vlastnými nohami. Z času na čas daktorý zo strážnych zavolá: „Ju — štyridsaťosem! Ruky dozadu!“ „B — pästo dva! Vystrieť sa!“ Neskôr kričali čoraz zriedkavejšie — vietor švihá, neďa sa dívať. Oni si nesmú uväzovať handričky na tvár. Tiež nie služba na závidenie...

Keď je teplejšie, v kolóne sa všetci zhovávajú — nech si na nich kričia, koľko chcú. Ale dnes idú všetci zohnúť, každý sa schováva za chrbát predného, pohrúžený do vlastných myšlienok.

Ešte ani tá trestancova myšlienka nie je slobodná, jednodaj sa vracia k tomu istému, jednodaj sa krúti dokola: nenamacajú mi chlieb v matraci? Uznajú ma večer na maródke? Zatvoría kapitána či nezatvoría? Ako sa len Cezár dostal ku svojej teplej bielizni? Akiste porplati skladníka zvrškov, ako ináč?

Pretože Ťuchov rahajkoval bez chleba a všetko už bolo studené, cítil dnes hlad. A aby brucho nenariekalo, nepýtalo jest, prestal myslieť na tábor, začal myslieť na to, že čoskoro bude písať domov.

Kolóna prešla popri drevospracujúcom závode, ktorý vystavali trestanci, popri sídlisku (baraky tiež montovali trestanci, ale bývajú v nich slobodní), popri novom klube (tiež všetko urobili trestanci, od základov po maľovku stien, ale do kina chodia len slobodní) a vyšla do stepi, rovno proti vetru a proti bronejnému východu. Neporušený biely sneh ležal napravo i naľavo až po obzor a v celej stepi nebolo vidieť ani jediného stromčeka.

Začal sa nový rok, päťdesiat prvý a Ťuchov mal právo napísať v ňom dva listy. Posledný poslal v júli, odpoveď naň dostal v októbri. V Ust-ľzme, tam bol inakší poriadok, mohol si vypisovať aj každý mesiac. Ale čo napíšeš do listu? Ani odtiaľ Ťuchov nepísal častejšie ako odtiaľto.

35

35

Z domu odišiel dvadsiateho tretieho júna štyridsaťjeden. V nedeľu prišli ľudia z Polomne z kostola a vracia — vojna. V Polomni sa to dozvedeli na pošte, ale v Temgeňove pred vojnu nikto nemal rádio. Teraz píšu, že v každom dome rádio vrieska, po aršte.

Teraz písať — ako kamenky do hĺbočiny hádzaf. Čo spadlo na dno, utonulo — to už vodu nezvlíni. Vari len nebudeš písať, v akej brigáde pracuješ, aký je tvoj vedúci brigády Andrej Prokofievič Turin. Teraz sa máš viecej o čom zhovárať s Lotyšom Kilgasom ako so svojimi doma.

Aj oni napíšu dva razy do roka, ale tomu ich životu človek nerozumie. Vraj predsedu kolchozu majú nového — veď majú každý rok nového. Kolchoz vraj rozšírili — veď ho aj predtým rozširovali a potom zasa zužovali. No, a ešte o tom, že kto neplní jednotky, tomu záhradu zmenšili na pár siah, podaktorým až po samý dom obkalkali.

Čo Ťuchov naskrze nevie pochopiť zo ženíných listov, je to, že od samej vojny do kolchozu ani jediná živá duša neprítubla — mládenca a dievky, ako len mžžu, do jedného utekajú do mesta do fabriky alebo na ťažbu rašeliny. Chlapov sa z vojny polovica vôbec nevrátila, a čo sa vrátili — kolchoz neuznávajú, žijú doma, ale na zárobky chodia inde. V kolchoze sú z chlapov len vedúci brigády Zachar Vasiljič a tesár Tichon, osemdesiatštyriročný stavec, nedávno sa oženil, aj deti už má. Celý kolchoz ťahajú tie ženy, čo ho začali ťahať ešte v tridsiatom.

Nuž toto Ťuchov naskrze nevie pochopiť: žijú doma, a pracujú inde. Ťuchov videl, ako sa žilo za súkromného hospodárenia i za kolchozného, ale aby chlapi nerobili vo vlastnej dedine — s tým sa nemôže zmieriť. Azda chodia na sezónne práce? Ale kto kosí seno?

Sezónne práce už dávno zanechali, odpovedala žena. Ani na tesárske roboty, ktorými bol ich kraj známy, už nechodia, ani prútené koše nepletú, nikto ich teraz

36

nepotrebuje. Ale majú nový zárobok, zábavný — koberce farbía. Z vojny ktosi doniesol šablóny a odvtedy sa to rozmáha a rozmáha, čoraz viecej je tých majstrov — farbárov: nikde nie sú zamestnaní, nikde nepracujú, mesiac pomáhajú v kolchoze, akurát pri senách a pri ťatve, a za to im kolchoz jedenáť mesiacov dáva potvrdenie, že kolchozníka toho a toho uvoľní v súkromnej veci a nemá voči nemu nijaké pohľadávky. A oni cestujú po celej krajine, ba aj na lietadlách lietajú, lebo čas im je vzácny, a ťažké tisíce zhŕňajú, kde prídu, koberce maľujú — za päťdesiat rubľov urobía koberec z hocakej starej plachty, ktorú im dajú, ktorú oželejú, a vraj taký koberec maľujú najviac ak hodinu. A žena sa veľmi ťífa, že Ivan tiež bude takým farbiarom, keď sa vráti. Potom vybfdnú z biedy, v akej teraz žijú, dajú deti na priemyslovku a miesto starej zhnitej chalupy si postavía druhú. Všetci farbári si stavajú nové domy, a teraz už dom blízko železnice nestojí päťtisíc ako kedysi, ale dvadsaťpäť.

Vtedy poprosil ženu, aby mu napísala, ako sa môže stať farbiarom, keď jakživ nevedel kresliť. A aké sú to zázračné koberce, čo je na nich? Žena mu odpovedala, že len hlupák by ich nevedel maľovať: priloží sa šablónka a maže sa štetcom cez dierky. A koberce sú trojaké: jeden sa volá „Trojka“ — v krásnom postroji vezie trojka husárskoho oficiera, druhý „Jeleň“ a tretí s perzským vzorom. Nijaké iné obrázky nemajú, ale aj za tieto sú ľudia po celej krajine vďační, koberce idú na dračku. Preto, lebo ozajstný koberec nestojí päťdesiat rubľov, ale tisíce.

Rád by sa Ťuchov čo len jedným okom poďíval na tie koberce...

V táboroch a väzenlách si Ivan Denisovič odvykol rozhotovať, čo bude zajtra, čo o rok, a čo dá jest žena, defom. O všetkom zaňho rozmýšľa vrchnosť — a tak je to vari aj ťahšie. A sedieť má ešte zimu a leto a zimu a leto. Ale tie koberce mu rozboľavili ranu...

37

Je to zrejme zárobok ľahký, bleskový. Aj by ho vari necitilo byť horší ako ostatní chlapi z dediny... No, úprimne povedané, Ivan Denisovič nemal chuť púšťať sa do tých kobercov. Na to treba byť prešibaný, bezochýv, treba vedieť kdesi pomastiť. Suchov má už na chrbte štyri krížiky, polovica zubov mu chýba, na hlave plešina, ale nikdy nikoho nepodplácal, nikdy úplatky nebral — ani v tábore sa tomu naučil.

Ľahko zarobené peniaze žiadnej váhy nemajú, chýba ti pocit, že si ich zarobil. Pravdu vraveli starí India: čo ľahko prišlo, ľahko odíde. Suchov má ešte dobré ruky, vládze robíť, neverí, že by si na slobode nenašiel či už kachliarsku, či stolársku a či klampiarsku robotu.

Lenže ako človeka, zbaveného občianskych práv, ho nikde neprijmú, ani domov nepustia — a tak mu napokon budú dobré aj tie koberce.

Kolóna zatiaľ došla na miesto a zastala pred strážnicou rozľahlej zóny *objektu*. Už predtým, na rohu zóny, sa odlúčili dvaja vojaci z eskorty v dlhých kožuchoch a vliekli sa poľom k svojim vzdialeným strážnym vežiam. Kým eskorta neobsadí všetky veže, dnuká ich nepustia. Veliteľ stráže so samopalom na pleci odišiel na strážnicu. A z komína strážnice sa neprestajne kúdoľ dym — slobodný strážnik tam sedí celú noc, aby daktó neodniesol dosky alebo cement.

Naprieč cez drôtenú bránu, cez celú stavebnú zónu a pomedzi vzdialené drôty na druhej strane vychádza slnko — veľké, červené, akoby v hmle. Vedľa Suchova stojí Aľoška, hľadá na slnko a teší sa, na ústa mu sadol úsmev. Líca vpadnuté, žije z prídelu, nikde si nezarobí — čomu sa teší? Celé neделе si šepká s ostatnými baptistami. Tých nijaký tábor na svete nevyvedie z rovnováhy.

Náhubok, handrička na ústa, cestou celá navlhla od dychu, kde-tu ju chytil mráz, je z nej ľadová kôrka. Suchov si ju stiahol z tváre na krk a obrátil sa chrbtom k vetru. Nikde ho dáko veľmi neprefúkalo, iba ruky

mu skrepli v mizerných rukaviciach a prsty na ľavej nohe mu zmeraveli: ľavý kapec má predratý, druhý raz podšitý.

V krížoch a v chrbte až po plecía ho pichá, láme — ako má pracovať?

Obzrel sa, oči mu padli na vedúceho brigády, bol v poslednom päťstupe. Vedúci má široké plecía, celý je mohutný. Stojí zamračený. Žartíkmi si brigádu nečastuje, ale zato kľmi obstojne, stará sa o veľký prídel. Odpykáva si už druhý výmer trestu, hlavná správa tábora ho prijala za svojho, táborové zvyky pozná dokonale.

Vedúci brigády je v tábore všetko — dobrý vedúci ti dá druhý život, zlý vedúci ťa doženie pod zem. Andreja Prokofieviča pozná Suchov ešte z Ust'-ľžmy, ale tam nebol v jeho brigáde. A keď z Ust'-ľžmy, z obyčajného väzenského tábora, prehodil päťdesiaty ôsmy paragraf sem, do Osobitného politického, Turin si ho tu vybral. S veliteľom tábora, s PVO, s paliermi, s inžiniermi nemá Suchov vôbec do činenia — všade ho vedúci brigády zastúpi, on má ocelovú hruď — a už bežíš, robíš. V tábore môžeš podvádzat koho chceš, ale Andreja Prokofieviča nie. Len tak tu vyzíješ.

Suchov by sa rád spýtal vedúceho, či budú robiť tam, kde včera, či prejdú na iné miesto — ale obáva sa vyrušiť ho z hlbokého zadumania. Len čo zhodil z plec Socialistickej sídlisko, už ako zvyčajne rozmýšľa o percentovke, od ktorej závisí strava na nasledujúcich päť dní.

Vedúci má tvár veľmi rapavú od kiahní. Stojí proti vetru — ani sa len nezmfšti, koža na tvári — ako dubová kôra.

V kolónie plieskajú rukami, podupkávajú. Odporný vetrík! Veď už vari na všetkých šiestich vežiach sedia papagáje — a do zóny stále nepúšťajú. Bdelosť zostrujú.

Konečne! Z vrátnice vyšiel veliteľ stráže s kontrolórom, stali si po obidvoch stranách brány a otvorili ju.

„R-roz-delíš sa na päťstupy! Pr-vý! Dr-ruhý!“

Vážni vykročili ako na defilé, dobre, že nie parádny krok. Len rýchle do zóny, tam už každý vie, čo má robiť.

Kúsok za strážnicou je búdka kancelárie, pred ňou stojí palier, vedúcich brigád zavracia — oni aj sami idú k nemu. Aj Der, predák spomedzi trestancov, ide ta, poriadny všivák, spolutrestancov prehádza horšie ako psov.

Je osem hodín päť minút (práve zahúkal energovlak), vrchnosť sa bojí, aby trestanci nestratili priveľa času, aby sa neroztratil po ohrevniach — ale trestancom je deň dlhý, na všetko majú dosť času. Kto vojde do zóny, zohne sa — tam triesočka, tu triesočka, kurivo do našej piecky. A do dier pozaliezajú.

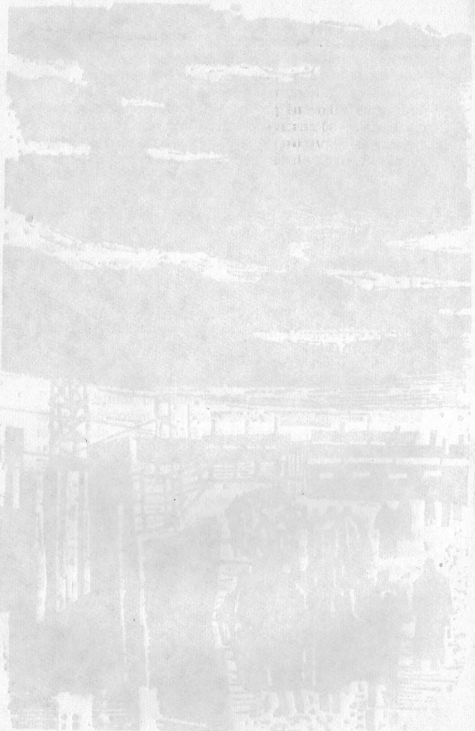
Turin prikázal Pavlovi, pomocníkovi, aby s ním šiel do kancelárie. Ta zabočil aj Cezár. Cezár je bohatý, dva razy do mesiaca dostáva balík, pomastil všade, kde bolo treba a — je *poskokom* v kancelárii, pomocníkom normovača.

A ostatná stoštvrtá hneď nabok a vnohy a vnohy. Vyšlo slnko, červené, hmlisté nad pustou zónou — tu dielce montovaných domov zaviate snehom, tam začaté murovanie, opustené už pri základoch, hen leží zlomená páka rýpadla, tamto lyžica, hentam železný šrot, príkop nakopaných okopov, jám navŕtaných, autodieliňa až po strechu vytiahnutá a na kopci tepelná elektrárň — s načatým prvým poschodím.

A všetci sa poschovávali. Iba šesť strážnych na vežiach a okolo kancelárie ruch. A toto je naša chvíľka! Hlavný palier sa vraj už dávno vyhrážal, že bude všetkým brigádám prácu zadelovať večer, ale nie a nie to zorganizovať. Pretože od večera do rána sa im vždy všetko obráti hore nohami.

Ale chvíľa je naša! Kým sa vrchnosti zorientujú — učup sa, kde je teplo, sadni si a sed, ešte sa dosť naloputíš. Dobré je, ak sa dostaneš k peci — onuce si mó-

žeš previnúť a trocha zohriať. Potom budeš mať celý deň nohy teplé. Ale aj bez pecky to dobre padne.

Stoštvrtá brigáda vošla do veľkej haly autodielní, už od jesene zasklenej, a tridsiata ôsma brigáda tam betónuje prefabrikované platne. Jedny platne ležia vo formách, druhé sú nastavené kolmo, tam sú sieťky armatúry. Povala je vysoko, dlážka hlinená, teplo tu nikdy nebude, ale túto halu predsa len vykurujú, uhlím nešetria, nie preto, aby sa ľudia mali kde zohriať, ale aby platne lepšie tuhli. Ešte aj teplomer tu visí a v nedeľu, ak tábor náhodou nenastúpi do práce, slobodný zamestnanec tu tiež kúri.

Tridsiata ôsma, prirodzene, nikoho cudzieho k peci neprípustí, sami si posadali dookola a onuce sušia. Ale to nič, nám je aj tu v kútku dobre.

Suchov sa usadil na kraj drevenej formy — vatované nohavice mal už na zadku popredierané — a oprel sa chrbtom o stenu. A keď sa zaklonil — bušiat a kacabajka sa mu natiahli, a na ľavej strane, pri srdci pocítil, že ho tlačí niečo tvrdé. Bol to roh krajca chleba vo vnútornom vrecúšku, tá polovica ranného prídeltu, ktorú si vzal na obed. Vždy si brával so sebou toľko do roboty a nikdy naň do obeda nesiahol. Ale druhú polovicu jedával pri raňajkách, a dnes ju nezjedol. A Suchov pochopil, že nič neušetril: živelné zatúžil zjesť ten chlieb teraz v teple. Do obeda je päť hodín — to je dlhý čas.

A že ho štiepalo v chrbte — teraz to prešlo do nôh, nohy mu zrazu celkom oslabli. Ej, k piecke, k pieckel...

Suchov si položil rukavice na kolená, porozpíňal sa, handričku na ústa zľadovatenú odviazal z hrda, niekoľko ráz prelomil a vopchal do vrecka. Potom vytiahol chliebik v bielej handričke, a držiac handričku na zohnutom lakti, aby ani omrvinka nepadla mimo, začal potroške z chleba odhrýzať a žuvať. Chlieb niesol pod bušiatom a kacabajkou, zohrievaním ho vlastným teplom, a preto nebol ani troška zamrznutý.

V táboroch si Suchov neraz spomínal na to, ako kedysi jedávali na dedine: zemiakov — plné panvice, kaše — celé hrnce, a mäsa, ešte dávnejšie — poriadne kusiská. A mlieka sa nadúchali, div im bruchá nepraskli. Že to nebolo správne, pochopil Suchov v táboroch. Ješť treba tak, aby myseľ bola ľahá pri jedive, ako napríklad, teraz — odhrýzaš tieto malé kusočky, jazykom ich hnetieš, lícami vyčičiavaš a taký ti je vonavý tento čierny vlhký chlieb! Co Suchov jedol za tých osem rokov, už deviaty? Nič. A hýbe kosťou? Ho-hó!

Tak bol Suchov zaujatý svojimi dvesto gramami a blízko neho, na tej istej strane, sedela aj celá stoštvrtá brigáda.

Dvaja Estónci ako dvaja rodní bratia sedeli na nízkej betónovej platni a spolu, striedavo fajčili polovicu cigarety z jedného cigaršpica. Estónci boli obidvaja pobelaví, obidvaja vysokí, obidvaja chudorľaví, obidvaja mali dlhé nosy a veľké oči. Tak sa držali spolu, akoby jeden bez druhého nemohli dýchať. Vedúci brigády ich nikdy neodlučoval. A všetko jedli napoly, aj spali vedľa seba na horných lôžkach prične. A keď stáli v kolóne, alebo čakali na rozdeľovanie, alebo si ľhali spať — jednosť spolu debatovali — vždy potichu a nenáhlivo. A vôbec to neboli bratia, zoznámili sa až tu, v stoštvrti. Jeden, ako vysvetľovali, bol rybár z pobrežia, druhého, keď sa zriadili soviety, odviezli rodičia ako malé decko do Švédska. Keď vyrástol, hybaj svojvoľne nazad, do Estónska, študovať na inštitút.

Vraví sa, že národnosť nič neznamená, vraj v každom národe sa nájdu zlí ľudia. Ale čo koľko Estóncov Suchov stretol, na zlého človeka ani raz nenatrafil.

A všetci sedeli — kto na platniach, kto na debnení na platne a podaktorí aj rovno na zemi. Zarána nikto nemá chuti rozprávať, každý sa ponoril do svojich myšlienok a mlčí. Fefukov-šakal nazbieral kdesi ohorky (aj z pluvadla ich povytáhuje, nebrídí sa mu), teraz ich na kolenách rozkrúcal a nezehorený tabak zosýpal na jeden

papierik. Fefukov má na slobode tri deti, ale ako ho zavrel — všetky sa ho zriekli a žena sa mu vydala, takže odmiakal nemá podporu.

Bujnovskij len škútil, škútil na Fefukova a zrazu vyštekol:

„Čo zbieraš kadejakú náказu? Syfilis sa ti na papuli povyhadzuje. Zahod to!“

Bujnovskij — kapitán druhého rangu, všakže — je zvyknutý veľiť a s každým sa zhovára, akoby mu velil. Ale Fefukov v ničom nie je závislý na Bujnovskom — ani kapitán nedostáva balíky. A tak sa len pichľavo uskrnul štrbavými ústami a povedal:

„Počkej len, kapitán, keď si osem rokov odkrútiš, aj ty ich budeš zbierať. Hrdší ako ty prišli do tábora...“

Fefukov súdi podľa seba, ale kapitán možno aj vydrží...

„Ako, ako?“ sputuje sa nedoslýchavý Seňka Klevšin. Myslel si, že sa zhovárajú o tom, ako dnes na rozdeľovaní Bujnovskij vyhorel. „Nemal si sa zadrapovať!“ skormúteno pokýval hlavou. „Všetko by sa bolo prepieklo.“

Seňka Klevšin je tichý človek, neborák. Jeden bubienok mu praskol ešte v štyridsiatom prvom. Potom sa dostal do zajatia, ušiel, chytili ho, strčili do Buchenwaldu. V Buchenwalde zázrakom ušiel smrti, teraz si trpezlivo odpykáva trest. Ak sa budeš zadrapovať, hovoríeva, zhynieš.

To je pravda, stenaj, ale ohýňaj chrbát. Lebo — ak sa neohneš, zlomíš sa.

Alexej si skryl tvár do dlaní a mlčí. Modlí sa.

Suchov dojedol svoj prídelt do poslednej odrobinky, ale kúsok kórky — zaoblenej vrchnej kórky — si nechal. Lebo zľadnou lyžicou nevychrániš tak dočista kašu z misky ako chlebom. Tú kórčku si zakrútil znova do bielej handričky — na obed, handričku vopchal do vnútorného vrecka pod kacabajku, pozapíňal sa do mra-

zu a bol prichystaný — už ho môžu poslať do roboty. Ale nemusia sa veľmi ponáhľať.

Tridsiata ôsma brigáda vstala a rozišla sa — jeden k miešačke, druhý po vodu, tretí k armatúre.

Ale ani Turin, ani jeho pomocník Pavlo neprichádzali k svojej brigáde. A hoci stoštvrtá sedela sotva dvadsať minút a pracovný deň — zimný, skrátený — trval do šiestej, už sa im zdalo, že mali veľké šťastie, a do večera už teraz nie je ďaleko.

„Ech, dávno nebola metelica!“ vzdychol si červenolící vypasený Lotyš Kilgas. „Za celú zimu ani jednej metelice! To má byť zima?!“

„Veru... metelica... metelica...“ vzdychla si za nim brigáda.

Keď v týchto končinách začúka metelica, tak nielenže ich nepošíľu do roboty, ale aj z baraka sa ich boja vyvieš: ak z baraka do jedálne nenatiahnu povraz, aj tam zablúdiš. Keď väzeň zamrzne v snehu — parom ho ber. Ale čo, ak ujde? Boli také prípady. Za metelice je sneh drobulínky a ukladá sa do závejov, ani čo by ho dakto lisoval. Po takých závejoch, naviatych ponad drôty, podniktori ušli. Pravda, nie ďaleko.

Z metelice vlastne nie je nijaký ošoh — trestanci sedia pod zámkou: uhlie nie je načas, teplo z baraka vyfúka; mlieko do tábora nedovezuť — chleba niť; dakeďy ani kuchyňa si nevie dať rady. A čo koľko by trvala metelica — tri dni, alebo týždeň — tie dni sa rátať za nedele a toľko nedelí za sebou ich vyženie do roboty.

A predsa majú trestanci radi metelicu, túžobne na ňu čakajú. Len čo vietor zaduje trocha silnejšie, všetci obracajú oči do neba: keby len spadlo, keby len spadlo materiálu!

To ako snehu.

Lebo z prízemného vetra nikdy poriadna metelica neskrсне.

Už sa ktosi pripíchlil k peci tridsiatej ôsmej brigády, ale ho odtiaľ vysánkovali.

46

Vtom vošiel do haly aj Turin. Bol zamračení. Brigáda si uvedomila, že treba čosi robiť, a to rýchlo.

„Ta-ák,“ poobzeral sa Turin. „Všetci ste tu, stoštvrtá?“

A nekontrolujúci, neprerátujúci, lebo Turinovi nikto nikdy nemohol ujsť, začal rýchle prideľovať robotu. Dvomi Estoncovi a Klevšina s Hopčikom poslal po veľkú maltovnícu, ležiacu neďaleko odtiaľto, aby ju preniesli do tepelnej elektrárne. Už z toho bolo jasné, že brigáda prechádza na nedostatavú, v neskorej jeseni opustenú stavbu tepelnej elektrárne. Ďalších dvoch poslal do nástrojárne, kde Pavlo fasoval nástroje. Štyroch určil na čistenie snehu okolo elektrárne, pred vchodom do strojovne i v samej strojovni a na doskových schodištiach. Dvomi ďalším rozkázal v strojovni zakúriť do pece — uhlím, dosky dakde potiahnuť a porúbať. A jednému kázal doviezť cement na saniach. A dvom vodu nosiť, dvom piesok a jednému ten piesok zo snehu očisťovať a sochorom rozlíkať.

A po tom všetkom zostali nezadelení Suchovi a Kilgas — dvaja najlepší majstri v brigáde. Vedúci si ich zavolať nabok a povedal im:

„Počúvajte, mládenci! (A nebol starší ako oni, ale mal už taký zvyk — mládenci.) Po obede budete tahať múry zo škvárových tvárnic na prvom poschodí, tam kde v jeseni prestala šiestá brigáda. Ale najprv treba utesniť strojovňu. Sú tam tri veľké obloky, tie treba v prvom rade dať zatĺcť. Dám vám ešte ľudí k ruke, len porozmýšľajte, čím ich zatĺcť. Strojovňa nám bude aj maltovníou aj ohrievárňou. Ak sa neohreje, pomrzne ako psi, jasné?“

Možno by bol ešte niečo povedal, ale pribehol za ním Hopčik, zo šestnástročný chalan, ružovúčky ako prasátko, so žalobou, že iná brigáda im nechce dať maltovnícu, bijú sa. A Turin odbehol ta.

Čo aké ťažké bolo začínať pracovný deň za takého

47

mrazu, no len ten začiatok bolo treba prekonať, len ten začiatok.

Suchovi a Kilgas pozreli na seba. Neraz už pracovali spolu a vážili si jeden druhého aj ako tesára aj ako murára. Zohnať na holom snehu dačo na zatĺčenie tých obloukov nebolo ľahké. Ale Kilgas povedal:

„Vaňa! Tam, kde sú montované domy, viem o jednom miestečku — tam leží poriadny bal térového papiera. Sám som ho prikryl. Skočíme za?“

Kilgas, hoci je Lotyš, hovorí po rusky ako rodený Rus — v susednej dedine žili staroverci, takže sa už ako dečko naučil. V táborech je ešte len dva roky, ale už rozumie všetkému: čo si neuchmatneš — nedostaneš. Kilgas sa volá Johann, Suchovi ho tiež volá Vaňa.

Rozhodli sa ísť po térový papier. Len Suchovi si najprv zabehol po svoju keľnu — mal ju schovanú tu, v rozostavanom bloku autodielní. Keľna — to je pre murára veľká vec, ak je súca do ruky a ľahká. Ale na každom objekte je taký poriadok, že všetky nástroje sa ráno fasujú a večer odovzdávajú. A záleží od šťastia, aký nástroj sa ti zajtra ujde. Ale Suchovi raz oklamal nástrojára o jeden kus a najlepšiu keľnu potiahol. A teraz si ju každý večer dakde schová a každé ráno, ak sa má murovať, vezme. Prírodzene, keby dnes boli stoštvrtí vyhnaní na Socialistické sídlisko — Suchovi by bol znova zostal bez keľne. A tak teraz odvalil kameň, prsty vopchal do škáry a — tu je, už ju má.

Suchovi a Kilgas vyšli z autodielní a pobrali sa smerom k montovaným domom. Dych sa im menil na hustú paru. Slnko už vyšlo, ale ešte bez lúčov, ako v hmle, a z oboch strán slnka sa týčili akoby stĺpy.

„Povedz, nie sú to stĺpy?“ kývol Suchovi na Kilgasa. „Nám stĺpy nezavadzajú,“ hodil rukou Kilgas a zasmial sa. „Len aby od stĺpa k stĺpu nenatiahli pichlavý drôt, to si merkuj.“

Kilgas čo slovo — to žart. Preto ho má celá brigáda rada. A Lotyši z celého tábora ako si ho len uctia! Prav-

48

da, Kilgas sa stravuje normálne, dva balíky každý mesiac, je červený, akoby ani nebol v tábore. Ľahko sa mu žartuje.

Zóna ich objektu je veľikánska — kým ju prejdeš, to trvá! Cestou stretávajú neborákov z osemdesiatej druhej brigády — zas musia jamky dlabáť. Tie jamky nie sú veľké — päťdesiatkrát päťdesiat a do hĺbky tiež päťdesiat, ale zem je aj v lete ako kameň, a teraz je zamrznutá, choď ju hrýzť. Dlabú do nej krompáčom — krompáč odsakuje, iba iskry sa sypú, ale zeme — ani hrudky. Stojá chlapi — každý nad svojou jamkou, obrúť sa — zobriať sa nemajú kde, odísť nesmú — a znova sa chytia krompáča. Ten im dáva všetko teplo.

Suchovi medzi nimi zazrel istého známeho, Vlatiča, a poradil mu:

„Počújte, zemerubači, mali by ste si nad každou jamkou rozkúriť ohrievačku. Zem by vám rozmrzla.“

„Nedovolia,“ vzdychol si Vlatič. „Dreva nedajú.“

„Treba si nájsť.“

A Kilgas len odpísal.

„No povedz, Vaňa, keby vrchnosti mali rozum, či by v takom mraze posielali ľudí zem dlabáť krompáčmi?“

Kilgas ešte niekoľko ráz nezrozumiteľne zakľal a zmlkol — v mraze človeku nie je do reči. Šli ďalej a ďalej, až došli k tomu miestu, kde boli pod snehom zaviate dielce montovaných domov.

Suchovi rád robí s Kilgasom, Kilgas má len jednu chybu — nefajčí, a v balíkoch, čo dostáva, nebýva tabak.

Kilgas je naozaj pamätlivý: spoločnými silami zdvihli jednu dosku, druhú a pod nimi zakotúľali bal térového papiera.

Vytiahli ho. Lenže ako ho niešť? Ak ich zbadajú zo strážnej veže — to nič, papagáje majú len to na starosti, aby sa im trestanci nerozutekali, a vo vnútri pracovnej zóny môžeš aj všetky dielce na márne kusy porúbať. A táborového dozorca ak stretneš — to je tiež

49

nič, sám sa obzerá, čo by sa mu kde šiklo do gazdovstva. A fahúni všetci svorne na tie montované domy kašú. Aj vedúci brigád. Na srdci ležia len slobodnému palierovi, potom predákovi spomedzi trestancov a napokon dlháňovi Škuropatenkovi. Škuropatenko nie je nič, obyčajný trestanec. Dostáva dennú hodinovú normu len za to, že stráži montované domy pred trestancami, dozerá, aby ich nerozvláčili. A práve tento Škuropatenko ich na otvorenom priestranstve najskôr dolapí.

„Počuj, Vaňa, ležmo ho niesť nemôžeme,“ uvažoval Šuchov, „ale oblapíme ho hore koncom a budeme si vykračovať akoby nič, telom ho zakryjeme. Zďaleka nik nezbadá, že niečo nesieme.“

Dobre to vymyslel Šuchov. Držať bal bolo nepohodlné, tak ho nedržali, ale stišli medzi sebou ako tretieho človeka — vykročili. A zboku bolo vidieť, že dvaja ľudia idú blízko seba.

„A potom palier zbadá ten papier na oblokoch a aj tak sa dovŕti,“ ozval sa Šuchov.

„A čo nás do toho?“ začudoval sa Kilgas. „Keď sme prišli na stavbu, už to tak bolo. Vari sme ho mali strhnúť?“

Aj to je pravda.

No prsty v mizerných rukaviciach zdreveneli, už si ich vôbec necítili. Ale ľavý kapec drží. A kapec, to je to najdôležitejšie. Ruky sa pri robote zohrejú.

Prešli neporušenou snežnou pláňou a došli k stopke po saniach od nástrojárne k tepelnej elektrárni. Akiste im doviezli cement.

Tepelná elektráreň stojí na vršku a za ňou sa zóna končí. Už dávno nikto nebol na stavbe elektrárne, všetky príchody k nej sú zastlané neporušenou vrstvou snehu. Tým väčšmi bije do očí stopa po saniach a čerstvý chodníček, hlboké stupaje — to prešli naši. A už odhadzujú sneh drevenými lopatami okolo stavby a cestu čistia pre auto.

Dobre by bolo, keby pracoval na stavbe korbový vý-

fah. Ale zhorel mu motor, a odvtedy ho, zdá sa, neopravovali. To znamená, že zas všetko na prvé poschodie na sebe. Maltu. Aj tvárnice.

Dva mesiace stála stavba tepelnej elektrárne ako sivá kostra, opustená v snehu. A teraz prišla stoštvrtá. Akým zázrakom sa im duše držia v tele — bruchá prázdna, stiahnuté celtovými opaskami; mrazisko treští; ani ohrievačka, ani iskričky ohňa. A predsa prišla stoštvrtá — znova sa začína život.

Pred samým vchodom do strojárne sa rozpadla maltovníca. Bola vetchá, Šuchov ani nečakal, že ju donesú celú. Vedúci brigády si kvôli poriadku trochu zabohoval, ale vidí, že nikto nie je vlna. A vtom sa dohrnú Kilgas so Suchovom, térový papier nesú medzi sebou. Potešili sa vedúci a hneď vymyslel, ako premiestiť Ťuď: Šuchov pôjde montovať rúru na pec, aby sa mohlo čím skôr zakúriť, Kilgas — maltovnícu opravovať, na pomoc dostane dvoch Estónov a Seňka Klevšin — vezme sekeru a nakála dlhé latky — na tie sa pribije térový papier, lebo je o polovicu užší ako obloky. Kde vziať latky? Na to, aby si zariadili ohrievače, im palier dosky nevyppíše. Poobzeral sa vedúci brigády a všetci sa poobzerali — je len jedno východisko: odtrhnúť pár dosák, čo sú pribitá ako zábradlie k doskovému schodištu na prvé poschodie. Ak budeš dávať pozor pri vystupovaní — nezletíš. Čo sa dá robiť?

Človek by si pomyslel, prečo má trestanec desať rokov v tábore drief? Nechcem, a fertig! Preľáká sa od rána do večera a noc je naša.

Ale to je omyl. Nato vymysleli brigádu. Nie takú, ako na slobode, kde Ivan Ivančyč dostáva plat osobitne a Peter Petrovič osobitne. Brigáda v tábore je takým zariadením, že vrchnosť nemusí poháňať trestancov, ale trestanci sa poháňajú sami. Tu je tak: alebo všetci dostanete *prídavok* na strave, alebo všetci skapínajte. Ty nepracuješ, všivák akýsi, a ja budem kvôli tebe hladovať? Nie, zarezávajú, zdochliak!

A ak fa ešte pritlačí taká okolnosť ako teraz, tým skôr nebudete vysedávať. Či sa ti chce, alebo nie — skáč, behaj, zvrťaj sa. Ak si do dvoch hodín neurobíme ohrievače — všetci pokapeme ako muchy.

Nástroje už Pavol doniesol, len si ich rozobral. Aj rúru niekoľko. Klampiarске nástroje, pravda, nemajú, ale je tu zámočnícke kladivko a sekerka. Poradila si.

Poplieska Šuchov palčiakmi o seba a montuje rúru, zaklepáva ich na spojoch. Znova poplieska a znova zaklepáva (a keľnu si schoval tu, neďaleko. I keď sú v brigáde svoji ľudia, môžu mu ju vymeniť. Aj sám Kilgas).

A — akoby mu vyfúkali z hlavy všetky myšlienky. Na nič teraz Šuchov nespomínal, o nič sa nestaral, iba na to myslel, ako má kolená na rúrach pospájať a vyvieť von, aby sa nedymilo. Hopčika poslal hľadať drôt, aby mohol zavesiť rúru pred oblokom pri vývode.

A v kúte je ešte nízka pec s tehlovým komínom. Má navrchu železnú platňu, tá sa rozpáli, a potom na nej piesok rozmŕza, schne. Tak do tej pece už zakútrili a kapitán s Fefukovom na ňu piesok na nosidlách nosia. Nosidlá nosí — na to netreba rozum. Preto na tú robotu vedúci prideľuje bývalých náčelníkov. Fefukov vraj bol v akomsi úrade veľkým náčelníkom. Na aute sa vozil.

V prvé dni sa Fefukov začal nad kapitána vyvyšovať, ba aj kričať naň. Ale kapitán mu hodil jednu po papuli, a tak sa pokonali.

Chlapci sa už prikrádali k peci s pieskom zohriat sa, ale vedúci ich upozornil: „Ej, ale dakoho švacnem po kotrbel! Najprv dokončte zariadenie!“

Bitému psovi stačí ukázať korbáč. Mráz je krutý, ale vedúci ešte krutejší. Rozišli sa chlapci znova po svojej robote.

A vedúci — Šuchov to počul — ticho vraví Pavlovi: „Zostaň tu a drž ich nakrátko. Ja musím ísť percentovku uzavrieť.“

Od percentovky viacej závisí ako od samej roboty. Každý múdry vedúci sa, ako len môže, stará o percentovku. Percentovka dáva jest. Čo sa neurobilo — dokáž, že sa urobilo; za čo málo platia — zvrtni tak, aby platili lepšie. Na to potrebuje vedúci brigády mnoho rozumu. A oko u normovačov. Normovačom tiež treba zavše *doniesť*.

A keď sa to tak vezme — pre koho sú vlastne všetky tie percentá? Pre tábor. Tábor percentami vytláča zo stavby zvyšné tisíce a svojim poručikom vypisuje prémie. Aj Volkovému za jeho korbáč. A ty dostaneš večer o dvesto gramov chleba viacej. Dvesto gramov vládne životu.

Doniesli dve vedrá vody, ale voda cestou zamrzla. Pavlo rozhodol, že ju škoda nosiť. Rýchlejšie si ju tu zo snehu natopíme. Postavili vedrá na plecku.

Hopčik zohnal nový hliníkový drôt — taký, čo elektrikári používajú na vedenie. Hľási:

„Ivan Denisyč! Dobrý drôt na lyžice. Ukážete mi, ako sa odlieva lyžica?“

Toho Hopčika, šibala, má Ivan Denisyč rád (vlastný syn mu umrel ako decko, doma má dve dospelé dcéry). Hopčika zavreli za to, že nosil benderovcom mlieko do hory. Trest mu vymerali ako dospelému. Je maznavý ako teliatko, ku všetkým chlupom sa priťiera. Ale je aj prefikany: balčky, čo dostáva, sám je, niekedy po nociach vyzúva.

A ved všetkých aj tak nenakrmi.

Odlomil drôt na lyžice, schoval do kúta. Šuchov urobil z dvoch dosák akýsi mallarsky rebřík a poslal naň Hopčika rúru zavesiť. Hopčik, ľahký ako vervečka, vybehol hore priečkami, zatľkol klince, drôt upevnil a popod rúru pretiahol. Nelenilo sa Šuchovovi a na koniec rúry zvonka pripevnil ešte jedno koleno obrátené dohora. Dnes nie je vietor, ale zajtra môže byť, aby nezaháňalo dym nazad. Netreba zabúdať, že plecku robia pre seba.

A Seňa Klevšin už nakáľal dlhú latky. Poslali ich pribíjať Hopčička-chlapčeka. Lozi, pokrjúje zhora, čerťča.

Slnko sa vyšťveralo vyššie, hmlu rozoznalo, aj stĺpy zmizli — vnútri zahral purpur. A už aj do piecky zakúrili nakradnutým drevom. O čo je hneď veselšie!

„Januárové slniečko kravičke bok zohrialo!“ vyhlásil Sučov.

Kilgas skončil opravu maltovnice, ešte sekerkou prikľepol a zavolal:

„Počuj, Pavlo, za túto robotu mi vedúci vysolí sto rubľov, menej neberiem!“

Pavlo sa smeje:

„Dostaneš deci.“

„Prokurátor doloží!“ kričí Hopčik zhora.

„Nereže, nereže!“ zakričal Sučov. [Začali nepravne rezať tórový papier.]

Ukázal im, ako treba.

K plechovej plecke sa nahrnulo ľuď, Pavlo ich rozohnal. Kilgasovi pridell pomoc a kázal robiť kalfasy — na nosenie malty nahor. Ďalších dvoch ľuď poslal ešte nosiť piesok. Nahor poslal ľuď — lešenie očistiť od snehu, aj začatý múr. A dnuhá ešte jedného — zohriaty piesok z platne hádzať do maltovnice.

Vonkú zvrčal motor — začali vozíť tvárnice, auto si razí cestu. Pavlo vybehol von, rukami kýva — ukazuje, kde majú zhodiť tvárnice.

Jeden pás tórového papiera priblí — druhý. Aký ti dá tórový papier úkryt? Papier je len papier. A predsa akoby tam boli postavili riadnu stenu. Dnuhá stennelo. Zato pec jasnejšie svieti.

Aľoška doniesol uhlie. Jedni mu kričia: Nasyp! Druhí: Nesyp! Zohrejeme sa aj pri dreve! Zastal, nevie, koho má počúvať.

Fetukov sa usalašil pri plecke a kapce pchá, trúba, div nie do ohňa. Kapitán ho zdvihol za golier a dovliekol k nosidlám:

54

„Poď nosiť piesok, zdochliak!“

Kapitán hľadá aj na prácu v tábore ako na námornú službu: ak ti rozkázali robiť, tak robí. Poriadne opadol kapitán za posledný mesiac, ale ťahať — ťaha.

Čosi-kamsi boli všetky tri obloky zabité tórovým papierom. Teraz majú svetlo iba zo dverí. Aj zimu iba odtiaľ. Pavlo kázal hornú časť dverí zabíť a spodnú nechať otvorenú — natoľko, aby človek mohol vojsť so zohnutou hlavou. Zatkli.

Zatiaľ dovezli a zhodili tri sklápačky tvárnice. Teraz je otázka, ako ich vynášať hore bez korbového výťahu?

„Murári! Podte sa na to kuknúť!“ zavolal Pavlo.

To je čestná úloha. Sučov a Kilgas s Pavlom vyšli nahor. Doskové schodište bolo aj tak úzke a teraz Seňka odtrhol zábradlie — tísni sa k stene, ak nechceš zletieť. Ešte aj to je zlé, že na dosky primrzol sneh, zaobľil ich, noha nemá oporu — ako budú nosiť maltu?

Popozerali, kde sa bude murovať, z múrov už sneh lopatami zhadzujú. Aha, tu. Bude treba zo starého múru sekerou ľad obsekať a metlou pometiť.

Posúdili, odkiaľ sa budú podávať tvárnice. Pozreli nadol. A tak rozhodli: miesto toho, aby vľáčili tvárnice hore schodišom, postavia štyroch dolu — tí budú vyhadzovať tvárnice hen na to lešenie a tam ďalších dvoch, čo ich budú prehadzovať, a na prvé poschodie ešte dvoch, čo ich budú nosiť murárom — predsa to len bude rýchlejšie.

Vetrík hore nie je silný, ale pofahuje. Prefúka, keď budeme murovať. Ale keď zájdeš za načatý múr, ukryješ sa — dá sa to vydržať — omnoho teplejšie.

Sučov obrátil oči k nebu a zhlkol: nebo čisté a slniečko je už skoro na poludň. Div divíci, ako pri robote čas uteká! Koľko ráz si už Sučov všimol, že dni v tábore letia, ani sa nemáš kedy obzrieť. Ale sám trest akoby stál, vôbec ho neubúda.

Zišli dolu a tam sa už všetci pousádzali k plecke,

55

Iba kapitán s Fetukovom nosia piesok. Rozhneval sa Pavlo, osem ľuď hneď poslal k tvárniciam, dvom kázal nasypať cementu do maltovnice a s pieskom nasucho rozmiešať, jedného — po vodu, druhého — po uhlie. A Kilgas svojim táhúňom:

„No, parobci, treba dokončiť kalfasy.“

„Že by som im aj ja pomohol?“ Sučov si sám pýta robotu od Pavla.

„Pomôž.“ Pavlo prikývol.

Vtom doniesli nádrž, sneh roztápať na maltu. Od kohosi počuli, že je už vraj dvanásť hodín.

„Naisto bude dvanásť,“ vyhlásil Sučov. „Slniečko stojí na samom vrchu.“

„Ak stojí na samom vrchu,“ ozval sa kapitán, „tak už nie je dvanásť, ale jedna.“

„A to zas prečo?“ začudoval sa Sučov. „Už naši dedovia vedeli, že slniečko stojí najvyššie na obed.“

„To vedeli dedovia!“ odsekol kapitán. „Ale odvtedy vyšiel dekrét, a slnko stojí najvyššie o jednej.“

„A kto vydal ten dekrét?“

„Sovietska vláda!“

Kapitán odišiel s nosidlami, ale Sučov sa aj tak nemienil škriepiť. Vari sa už aj to slnko podrobuje ich dekrétom?

Chvíľu ešte klepkali, zbfjali, štyri kalfasy zhlobili.

„No stačí, posedíme, zohrejeme sa,“ povedal Pavlo dvom murárom. „A vy, Seňka, poobede budete tiež murovať. Sadajte!“

A sadli si k plecke zákonite. Do obeda už aj tak nezачnú murovať a robiť maltu nemá zmysel, zamrzla by. Uhlie sa pomaly rozžeravilo, teraz už vytrvalo sála hordčavu.

Ale obuté nohy nikdy neklad blízko ohňa, to musíš vedieť. Ak máš baganče, tak ti koža popraská, ak máš kapce — odvlhnú ti, začnú sa pariť, vôbec ti nebude teplejšie. A ak ich dáš ešte bližšie k ohňu — prepáliš ich. Potom si cupkaj do jari s dierou, nové nečakaj.

56

„Čože je Suchovovi!“ začína rozhovor Kilgas. „Suchov, kamaráti, je už jednou nohou skoro doma.“
„Hentou, bosou,“ prehodil ktosi. Zasmiali sa. (Suchov zobul ľavý deravý kapec a zohrieva si onucu.)
„Suchovovi sa končí trest.“

Sám Kilgas dostal dvadsaťpäť. To bolo predtým také šťastné obdobie — všetkým dávali rovnako, po desať. Ale od štyridsiateho deviatego zas prišlo také obdobie, všetkým dávali po dvadsaťpäť, bez rozdielu. Desať — to sa ešte dá prežiť a nezdochnúť, ale skús prežiť dvadsaťpäť?!

Suchovovi je aj príjemné, že tak naňho všetci prstom ukazujú — aha, tomu sa končí trest, ale sám tomu neveľmi verí. Veď tých, čo sa im trest skončil za vojny, všetkých držali až do osobitného nariadenia, do štyridsiateho šiesteho. Daktorí, čo mali základný trest tri roky, aj o päť rokov dlhšie sedeli. Paragraf sa dá vykrútiť. Skončí sa ti desať rokov, naparia ti nových desať. Alebo vyhnanstvo.

Ale dakedy, keď na to pomyslíš, až ti dych zasekne: trest sa ti predsa len končí, „clevka“ sa pomaly odmotáva... Panebože! Vlastnými nohami na slobodu, je to možné?

Lenže hovorí o tom nahlas sa na starého trestanca nepatrí. A Suchov Kilgasovi:

„Tých svojich dvadsaťpäť ani nerátaj. Či budeš sedieť dvadsaťpäť alebo nie, to je ešte vo hviezdach. Ale ja som si plných osem odsedel, to je svätá pravda.“

Tak človek drhne ako kôň, ani nemá kedy porozmýšľať, ako sa sem dostal a ako odtiaľto odíde.

Podľa obžaloby Suchova odsúdili za vlastizrady. Aj vo výpovedi uviedol, že áno, vzdal sa do zajatia s úmyslom zradiť vlast a vrátil sa zo zajatia preto, aby splnil úlohu, ktorou ho poverila nemecká výzvedná služba. Ale aká to bola úloha — to nevedel vymyslieť ani sám Suchov, ani vyšetrojúci sudca. A tak aj ostalo — jednoducho úloha.

Suchov kalkuloval veľmi jednoducho: ak nepodpíšeš — pôjdeš loj kopať, ak podpíšeš — ešte si aspoň trochu požíješ. A podpísal.

A bolo to takto: vo februári štyridsaťdva na Severozápadnom fronte obkolesili celú ich armádu a z lietadiel im nezhadzovali nijaké žrádlo, ba ani tých lietadiel nebolo. Došlo to tak ďaleko, že strúhali kopytá zdochnutých koní, močili tú rohovinu vo vode a jedli. A strieľať nemali čím. A tak ich pomaly Nemci po lesoch chytali a zajímali. V jednej takej skupine prežil Suchov niekoľko dní v zajatí, rovnako tam, v hore, a potom plati ušiel. A znova horou, močariskami sa prikrádali a ako zázrakom na svojich natrafili. Lenže dvoch na mieste zložil samopálik, tretí umrel na zranenie — iba dvaja došli. Keby boli bývali múdrejší, mohli povedať, že blúdili po hore, a nič by sa im nebolo stalo. Ale oni sa vyzradili, povedali, že idú z nemeckého zajatia. Zo zajatia? Vášho takého a takého! Keby boli zostali plati, možno by im boli porovnali výpovede a uverili, ale dvom naskrze neuverili — vraj, to ste sa dohodorili, pligay, s tým útekom zo zajatia.

Seňka Klevšin aj vo svojej hluchote začul, že sa hovorí o úteku zo zajatia a povedal hlasno:

„Ja som tri razy ušiel zo zajatia. A tri razy ma chytili.“

Seňka, trepezlivec, väčšinou čuší — ľudí nepočuje a do rozhovoru sa nemieša. Preto o ňom máločo vedia, iba to, že sedel v Buchenwalde a tam pracoval v podzemnej organizácii, zbrane nosil do zóny pre povstanie. A to, ako ho Nemci odzadu za ruky vyvesovali a palicami bili.

„Vaňa, ty si sedel osem rokov — ale v akých táboroch?“ opouje Kilgas. „V obyčajných väzenských, s babami ste si tam žili. Číska nenosili. Ale skús si odsediť osem rokov v osobitnom! To ešte nikto neodsedel.“

„S babami!... s kladami, a nie s babami!...“

To znamená s brvnami.

Suchov sa zahľadel do ohňa a zišlo mu na um tých

jeho sedem rokov na severe. A ako na nakladačke tri roky ukladal hrubú guľatinu a podvaly. A taký istý oheň vaty — na rúbani, ale nie za ňu, lež v noci. Všetel vydal taký zákon: brigáda, ktorá nespĺnila dennú úlohu, zostane na noc v hore.

Do tábora sa privilekli niekedy až po polnoci a ráno znova do hory.

„Nie, nie, kamaráti... tu je predsa len viac pokoja,“ zašušľal. „Tu je fajront zákon. Splnil — nespĺnil, maž do zóny. A základný prídel je tu o sto gramov vyšší. Tu sa dá žiť. A že je osobitný — nech si je osobitný, vari ti čísla zavadzajú? Veď čísla nič nevážia.“

„Viac pokojaj!“ syčí Fetukov (bliži sa obedňajšia prestávka, všetci sa pritiahli k pecku). „Ľudí v posteliach podrezávajú! Viac pokojaj!...“

„Nie ľudí, ale udavačov!“ Pavlo zdvihol prst a pohrozil sa Fetukovovi.

A naozaj, v tábore sa začalo čosi nové. Dvoch známnych udavačov priam na priční podrezali, za budička. A potom ešte jedného nevinného fahúňa — akiste si zmýlili miesto. A jeden udavač sám ušiel k vrchnosti do karceru, tam ho v kamenom žalári schovali. Čudná vec... To v obyčajných väzenských nebývalo. Ani tuná to nebývalo...

Zrazu zahučala siréna z energovlaku. Nezahučala naráz, z celej sily, ale spočiatku len tak chrípavo, akoby si hrdlo čistila.

Poldeň sa skončili Obedňajšia prestávka!

Ech, omeškali sa! Už dávno mali ísť do jedálne postaviť sa do radu. Na objekt je jedenásť brigád a do jedálne sa nezmestia viac ako dve.

Vedúci brigády stále nechoď. Pavlo bystrým okom odhadol situáciu a taktó rozhodol:

„Suchov a Hopčik so mnou! Kilgas! Keď po vás pošlem Hopčika, zaraz dovedte brigádu!“

Ich miesta pri peci hneď obsadili, obkolesili tú pecku ako ženskú, len by ju všetci obľúbali.

„Zobudte sa!“ kričľa chlapi. „Fajčiť dovolené!“

A jeden na druhého pozerajú, kto si zapáli. Ale nik sa k tomu nemá — alebo nemajú tabaku, alebo ho schovávať, ukážaf nechcú.

Vyšli von s Pavlom. A Hopčik poskakuje za nimi ako zajáčik.

„Otepľilo sa,“ hneď zistil Šuchov. „Najviac ak mŕnuso osemnásť. Dobre sa bude murovať.“

Obzreli sa na tvárnice — chlapi ich už povyhádzovali na lešenie a podaktoré i na povaly, na prvé poschodie. Aj sinko Šuchov skontroloval prízhmrenými očami — z hľadiska kapitánovho dekrétu!

Na otvorenom priestranstve, kde má vietor vôľu, predsa len potahuje, poštipkáva. Reku, aby si nezabudol, že je január.

Kuchyňa pracovnej zóny, to je malá búda, zhlobená z dosák okolo pece a obitá hrdzavým plechom, aby sa zakryli škáry. Vnútri delí priečka búdu na dvoje — na kuchyňu a na jedáleň. Ani v kuchyni ani v jedálni nie je dlážka. Ako zem udlapčilli, tak aj zostala — s hrbolmi a jamkami. A celá kuchyňa — to je štvorcová pec a do nej vmurovaný kotol.

V tej kuchyni pôsobia dvaja — kuchár a zdravotný inštruktor. Ráno, keď sa má vyjsť z tábora, dostane kuchár vo veľkej táborovej kuchyni krúpy. Tak zo päťdesiat gramov na hlavu, okolo kila na brigádu a na celý objekt zo päťnásť kil. Sám kuchár to vrecko s krúpami neponesie, dá ho nlešť *lokajovi*. Než by sa sám hrbil pod vrecom, radšej tomu lokajovi nadelí dupľu na úkor fahúňov. Vody donlešť, dreva, do pece zakuríť — to tiež nerobí sám kuchár, ale tiež fahúni a bažanti — aj tým dá po porcii, z cudzieho krv netečie. Ešte jestvuje také ustanovenie, že jesť sa smie len v jedálni: aj misky sa musia nosiť z tábora (na objekte ich nemôžu nechať, v noci by ich slobodní pobraľi), a tak ich nosia najviac ak päťdesiat a hneď na mieste umývajú a hneď dávajú ďalej (nosič misiek tiež dostane porciu navy-

62

še). Aby sa misky nevynášali z jedálne, stavajú ku dverám ešte jedného lokaja na odobranie misiek. Ale čo ako strlehné, vždy ich niekoľko odnesú — alebo ho prehovoria alebo oklamú. A preto treba poslať ešte jedného zberača po celom, celučkom objekte — špinavé misky zbierať a znova do kuchyne znášať. Aj jednému porciu. Aj druhému porciu.

Sám kuchár iba to robí, že krúpy a soľ do kotla nasyňa a masť delí — do kotla a seba (dobrá masť sa k fahúňom nedostane, zlá masť je všetka v kotle. Preto sú trestanci radšej, keď zo skladu vydajú zlú masť). A ešte mieša kašu, keď sa dovára. A zdravotný inštruktor nerobí ani to: sedí a diva sa. Keď sa kaša dovárí, hneď zdravotnému inštruktorovi — jedz, koľko ti hrdlo ráči. Aj sám kuchár — koľko mu hrdlo ráči. Vtedy príde dozorný vedúci brigády — menia sa každý deň — ochutnať jedlo, akože prekontrolovať, či takou kašou môžu kŕmiť fahúňov. Dozornému vedúcemu — dvojité porciu.

Už je tu siréna. Už sa aj stavajú vedúci brigád do radu, kuchár im vydáva cez oblôčik misky a v tých miskách je riedkej kaše na dne: koľko je tam tvojich krúp — nedozvieš sa, nezistíš, ale hrom ti do matere, ak ústa otvoríš.

Nad holou stepou hvizďí vietor — v lete suchý, v zime mrazivý. Jakživ v tej stepi nič nerástlo a medzi štyrmi drôtni tým menej. Chlieb sa rodí iba v chleborezke, ovos sa sype iba v proviantnom sklade. A čo by si sa v robote pretrhol, čo by si sa na bruchu plazil — zo zeme jedlo nevytlieš, viac, ako ti tvoj veliteľ vypíše, nedostaneš. Ale ani to nedostaneš, lebo jestvujú kuchári a lokaji a poskokovia. I tu kraďnú, i v zóne kraďnú, aj ešte predtým v sklade kraďnú. A nikto z tých, čo kraďnú, sám krompáčom do zeme nezakopne. A ty len dri a ber, čo ti dajú. A odíť od oblôčika.

Kto z koho — ten toho!

Pavlo so Šuchovom a Hopčikom vošli do jedálne —

63

tam je hlava na hlave, pre chrbty nevidieť ani krátke stoly, ani lavičky. Podaktorí jedia posediacky, ale väčšinou postojačky. Osemdesiata druhá brigáda, čo jamky dlabala poľ dňa bez zohrievania, hneď po trúbení obsadila prvé miesta. Teraz aj keď dojedli, neodídu — kde inde sa majú zohriať? Ostatní im nadávajú, ale keby im aj po hlavách chodili, ešte vždy lepšie ako na mraze.

Pavlo a Šuchov sa pretisli lakťami. Dobre prišli: jedna brigáda fasuje a pred nimi v rade je len jedna — pri oblôčiku tiež stoja pomocníci vedúceho. Ostatní budú teda za nami.

„Misky! Misky!“ volá kuchár z oblôčika a už odtiaľto podávajú, aj Šuchov zbiera a podáva — nie kvôli dupli, ale aby to šlo rýchlejšie.

Tam, za priečkou teraz ešte ďalší lokaji misky umývajú — aj za kašu.

Začal fasovať ten pomocník vedúceho, čo stojí pred Pavlom — Pavlo skrľkol ponad hlavu:

„Hopčiki!“

„Tu som!“ odo dverí. Hlások má tenučký ani kozliatko.

„Zavolaj brigádu!“

Odbehol. Hlavná vec, že kaša je dnes dobrá, najlepšia kaša — ovsená. Nebýva často. Väčšinou dávajú magaru dva razy do dňa, alebo múčnu zátrepku. V ovsenej kaši medzi zrnami je sýty ten vývar, ten sa cení.

Koľko len ovsu skrľmil Šuchov za mladi pre kone — nikdy by sa nebol nazdal, že bude celou dušou túžiť po hrsti takého ovsu!

„Misky! Misky!“ kričľa z oblôčika.

Príšiel rad na stoštvrtú. Pomocník pred nimi dostal do svojej misky dvojité porciu „vedúceho“ a odtiahol od oblôčika.

To tiež ide na úkor fahúňov — a tiež nikto nič nemamieťa. Pre každého vedúceho brigády dajú dvojité

64

a on ju alebo sám zje, alebo dá pomocníkovi. Ĺurin ju dáva Pavlovi.

Šuchovova robota je teraz takáto: vklelnil sa za stôl, dvoch bažantov odohnal, jedného fahúňa podobrotky poprosil, urobil na stole miesto asi tak na dvanásť misiek — ak sa nastavajú tesne k sebe, na ne sa postaví šesť misiek ako prvé poschodie a navrch ešte dve; teraz musí od Pavla misky preberať, s ním počítať a dozerať, aby dakto cudzí nepotiahol misku zo stola. A aby dakto lakťom nedrgol, neprevrhol. Hneď vedľa vstávajú z lavice, sadajú si, jedia. Treba jastriť očami — jedia zo svojej misky, či sa nanosili do našej?

„Dva! Štyri! Šesť!“ ráta kuchár za oblôčikom. Dáva naraz dvoma rukami, do dvoch rúk. Tak mu je ľahšie, po jednej by sa mohol pomýliť.

„Dva, štyri, šesť,“ ticho opakuje Pavlo ta, do oblôčika. A po dve misky naraz odovzdáva Šuchovovi a Šuchov ich kladie na stôl. Šuchov nahlas nič neopakuje, ale počíta ešte pozornejšie ako oni.

„Osem, desať.“

Čo je s Hopčikom, prečo nevedie brigádu?

„Dvanásť, štrnásť...“ pokračuje rátanie.

Vtom sa v kuchyni minulí misky. Šuchov vidí popri Pavlovej hlave a pleci, ako dve kuchárove ruky postavili dve misky do oblôčika, a držiac ich, zastali, akoby sa zamysleli. Kuchár sa zrejme obrátil a hrešil umývačov. A vtom mu ešte do oblôčika podávajú stľpec prázdnych misiek. Kuchár pustil tie spodné misky a podáva dozadu prázdne.

Šuchov nechal celú horu svojich misiek na stole, preskočil lavičku, uchytí obidve misky a nie veľmi hlasno, akoby len pre Pavla, a nie pre kuchára, zopakoval:

„Štrnásť.“

„Stoj! Kde to vlečieš?“ zreval kuchár.

„To je náš, náš,“ dosvedčil Pavlo.

„Váš — neváš, ale nech ma pri rátaní nemýli!“

„Štrnásť,“ mykol plecóm Pavlo. On sám by sa nikdy

65

nepodobral šlohnúť misky, ako pomocník vedúceho si musí udržať autoritu, ale teraz len opakoval za Suchovom, môže to naňho zvaliť.

„Štrnásť som už hovoril!“ čertí sa kuchár.
„No a čo, keď si hovoril? Ale nedal si, v rukách si ich držal!“ zvýšil hlas Suchov. „Prerátaj, ak neveríš! Tu sú, všetky na stole!“

Suchov kričal na kuchára, ale už zbadal dvoch Estóncov, čo sa k nemu prebĕžali, a idúcky im misky podstrčil. A ešte sa stihol vrátiť k stolu a ešte stihol porátať, že sú všetky misky na mieste, susedia nič nepotiahli, hoci ľahko mohli.

V oblôčiku sa zjavila v plnej kráse červená kuchárova chrčapa.

„Kde sú misky?“ spýtal sa prísne.
„Prosím, tu sú!“ kričal Suchov. „Uhni, kamarát zlatý, nezacľáňaj!“ posotil kohosi. „Tu sú dve!“ nadvihol dve misky z prvého poschodia. „A tu sú tri rady po štyri, akurát, ráta.“

„A brigáda ešte neprišla?“ Kuchár nedôverčivo hľadel z toho malického priestoru, ktorý mu poskytoval oblôčik, úzky — okrem iného — aj preto, aby mu z jedálne nenazlžali, koľko toho ešte v kotle zostalo.

„Nie, ešte neprišla,“ pokrútil hlavou Pavlo.
„Tak na kiego frasa obsadzujete misky, keď tu nie je brigáda?“ rozkatil sa kuchár.

„Hen, hen je brigáda!“ zakričal Suchov.
A všetci počuli kapitánovo pokríkované vo dverách, ako z kapitánskeho mostíka:

„Čo sa tu tlačíte? Keď ste zjedli, choďte von! Dajte sa najesť ostatným!“

Kuchár ešte chvíľu frľal, potom sa vystrel a v oblôčiku sa znova zjavili jeho ruky.

„Šestnásť, osemnásť...“
A poslednú nalial dvojítu:
„Dvadsaťtri. Fertig! Ďalší!“

Začali sa pretfškať príslušníci brigády a Pavlo im po-

dával misky, podaktorým ponad hlavy sediácich, na druhý stôl.

V lete by sa na každú lavičku zmestilo po päť ľudí, ale teraz boli všetci hrubo naoblíkaní — leďva sa zmestili štyria, aj to sa im ťažko narábalo lyžicami.

Suchov v nádeji, že z dvoch ukoristených porcií bude aspoň jedna jeho, rýchlo sa pustil do svojej zákonitej. Najprv pritiahol pravé koleno k bruchu, potom spoza sáry kapca vytiahol lyžicu „Ust-Izma 1944“, zložil čiapku, vopchal pod ľavú pazuchu a lyžicou obchránil kašu okolo krajov.

Teraz nastala chvíľa, keď sa bolo treba celkom sústrediť na jedenie, a zberajúc zo dna tenkú vrstvičku kaše, pozorne ju kláď do úst a v ústach jazykom hnieš. Ale musel sa ponáhľať, aby Pavlo videl, že už skončil, a ponúkol mu druhú porciu. A je tu ešte Fefukov, ktorý prišiel spolu s Estóncami a veľmi dobre videl, ako šlohli dve kaše — zastal si rovno oproti Pavlovi, jedol postojacky a poškuľoval na štyri nerozdelené porcie, čo zostali brigáde. Chcel tým naznačiť, že by mal aj jemu dať, ak nie celú, aspoň pol porcie.

Ale počerný Pavlo len pokojne jedol svoju dvojítu a vôbec nedal na sebe znať, či vidí, kto je vedľa neho, a či sa pamätá, že majú o dve porcie viac.

Suchov dojedol. Pretože si žalúdok napašmal hneď na dve porcie, z jednej sa nenasytil tak, ako sa zvyčajne nasýtil z jednej porcie osnenej kaše. Vopchal rukou do vnútorného vrecka, z bielej handričky vytiahol svoj nezamrznutý zaošľený kúsok hornej kôrky a začal ňou starostlivo vyťierať zvyšky osnenej mazu z dna a zo širokých okrajov misky. Keď nazbieral kaše na kôrku, zlžol ju jazykom a znova nazhľfal na kôrku zaťofko. Napokon bola miska čistá, ako umytá, iba ak trošička matnejšia. Podal misku ponad plece zberačovi a chvíľu ešte sedel prostovlasý.

I keď to bol Suchov, čo šlohli misky, rozhodoval o nich pomocník vedúceho.

Pavlo ho ešte trochu potrápil, kým tiež dojedol svoju misku — nevylišoval ju, iba lyžicu obľízal, schoval ju a prežehnal sa. A potom zľahka posotil — preložiť ich nebolo miesta — dve misky zo štyroch k Suchovovi, čím mu ich akoby dával.

„Ivan Denisovič. Jednu si vy vezmite a druhú zaneste Cézarovi.“

Suchov si pamätal, že jednu misku treba zaniesť Cézarovi do kancelárie (Cézár sa nikdy neznížil na to, aby sám prišiel do jedálne, ani tu, ani v tábore) — pamätal na to, ale keď sa Pavlo dotkol dvoch misiek naraz, srdce mu poskočilo až do hrda: vari mu Pavlo dáva obidve zvyšné porcie? A hneď nato mu zas srdce ťtko normálne.

A hneď sa sklonil nad svoju zákonitú korisť a začal ju jesť uvážlivo, ani necítil, ako ho nové brigády šuchajú do chrčba. Škrela ho len, či druhú kašu nedajú Fefukovi. Šakalif — to vie Fefukov veľmi šikovne, ale šlohnúť — na to nemal odvahy.

... A neďaleko nich sedel za stolom kapitán Bujnovskij. Dávno už dojedol svoju kašu a vôbec nevedel, že brigáda má dáke nadbytočné porcie, ani sa neobzeral, koľko ich zostalo pomocníkovi vedúceho. Jednoducho zmalátnel, zohrial sa, nevládal vstať a ísť na mráz alebo do studenej, nezohrievajúcej ohrievárne. Aj on obsadzoval teraz nezákonné miesto a zavádzal prichádzajúcim brigádám, ako tí, ktorých pred piatimi minútami vyhňal svojim kovovým hlasom. Nebol ešte dlho v tábore, ešte len krátko pracoval ako ťahúň. Také chvíle, ako prežíval teraz, boli preň (on o tom nevedel), mimoriadne dôležité — menil sa v nich z panovačného hluchého námorného dôstojníka na nepohyblivého opatrného trestanca, ktorý jedine touto nepohyblivosťou môže prekonať prisúdených dvadsaťpäť rokov žalára.

... Už naňho kričali, šuchali ho do chrčba, aby uvoľnil miesto.

Pavlo povedal:

„Kapitán! Hej, kapitán?“

Bujnovskij sa strhol, akoby ho zobudili, a poobzeral sa.

Pavlo mu podal kašu, ani sa ho nespýtal, či chce. Bujnovskij nadvihol obočie, vytreštil oči na kašu ako na nevidaný zázrak.

„Berte, berte,“ upokojil ho Pavlo, vzal poslednú kašu pre vedúceho a odišiel.

... Previnilý úsmev rozťahal popraskané pery kapitána, čo plával okolo Európy i Veľkou severnou cestou. A sklonil sa šťastný nad neplnou naberačkou riedkej osnenej kaše, celkom nemastnej — nad ovsom a vodou.

... Fefukov zlostne zarezal na Suchova, na kapitána a odišiel.

Podľa Suchova bolo správne, že kašu dali kapitánovi. Príde čas, keď sa kapitán naučí žiť, ale predbežne to nevie.

Suchov mal ešte slabú nádej, že mu aj Cézár dá svoju kašu. Ale zrejme nedá, lebo už dva týždne nedostal balík.

Po druhej kaši, keď takisto vylžal kôrkou dience a boky misky a takisto obľízal zakaždým kôrku, zjedol napokon aj samu kôrku. Nato vzal ochladnutú Cézarovu kašu a odišiel.

„Do kancelárie!“ odstrčil lokaja vo dverách, ktorý ho nechcel pustiť s miskou.

Kancelária — to bola zrubená chalupa neďaleko strážnice. Z jej komína sa, rovnako ako ráno, valil dym. Kúrenie má na starosti stála služba, ktorá je zároveň aj vybehávačom, za čo mu priznávajú časovú normu. A triesky a raždie pre kanceláriu neľutujú.

Suchov zaškrípala dvermi do pitvora, potom ešte jednými dvermi, obitými kúdeľou, a vpušľajúc dnuď kúdeľ pary, vošiel do miestnosti a rýchlo pritiahol za sebou dvere (náhlil sa, aby ho neokríkli: „Hej, ty trpák, zatváraj dvere!“).

Zavzdalo sa mu, že v kancelárii je horúčava ani v par-

nom kúpeľ. V obločných tabuľkách s topiacim sa Iadom už smiečko nehralo tak škodoradosne ako hore, na tepelnej elektrárni, lež veselo. A v jeho lúči sa široký pás dymu z Cezarovej fajky rozplýval ako tymlán v kostole. A pecka celá skrz-naskrz žiarila červeným svetlom, tak ju rozžeravili, chumajli. Aj ráry rozpálené do červena.

V takom teple sadni na chvifločku a už aj zaspíš. Kancelária má dve miestnosti. Na druhej, palierskej, dvere nie sú celkom privreté, buráca z nej palierov hlas:

„Prekročili sme mzdový fond a náklady na stavebný materiál. Drahocenné dosky, nehovoriac už o montovaných dielcoch, vaši trestanci rúbu na drevo a v ohrieváčkach spaľujú a vy nič nevidíte. A pred pár dňami trestanci vykladali cement neďaleko skladišťa v silnom vetre, ešte ho aj zo desať metrov nosili na nosidlách, a tak je na dvore okolo skladu cementu po členky a robotníci pri odchode neboli už čierni, ale siví. Kofké sú to straty?!“

Tak u paliera je porada. Zrejme s predákmi.

V kúte pri vchode sedí na sedačke vybehávač celý zmalátnený. O kúsok ďalej Skuropatenko, B-219, slepáň vytiahnutý — beľmo upiera do obloka, ešte aj teraz pozoruje, či mu nekradnú tie jeho montované domy. Ale térový papier si prepásol, svákol!

Dvaja účtovníci, tiež trestanci, si opekajú chlieb. Aby im neprihorel, spletili si z drôtu akúsi sieťku. Cezar fajčí fajku rozvalený pri svojom stole. Chrbtom k Suchovovi, nevidí ho.

A oproti nemu sedí Ch-123, šlachovitý stavec, riadne odsúdený na dvadsať rokov mútených prác. Kašu je. „Nie, milý môj,“ tak mätko, bafkajúc, hovorí Cezar, „musí sa objektívne uznať, že Ejenštýn je geniálny. Či Ivan Hrozný? nie je geniálny? Tanec opričníkov s maskou! Scéna v chráme!“

„Šašovstvo!“ pajedí sa Ch-123 s lyžicou pred ústa-

70

mi. „Tak mnoho umenia, že to už ani nie je umenie. Korenie s makom miesto chleba každodenného! A potom tá nesmierné hnusná politická idea — ospravedňovanie individuálnej tyranie. Výsmech z pamiatky troch pokolení ruskej inteligencie!“ (Je kašu necitlivými ústami, nejde mu na úžitok.)

„Ale akú inú koncepciu by pustili? ...“

„Ach, pustili! Tak nehovorte, že je génus! Povedzte, že je päťolizac, poslušne pilil objednávku. Génovia nepristihujú koncepciu podľa vkusu tyranov!“

„Hm, hm,“ zakašlal Suchov, ostýchajúc sa prerušiť učený rozhovor. Ale ani stáť tuná nemal prečo.

Cezar sa obrátil, natiahol ruku za kašou, na Suchova sa ani nepodíval, akoby kaša sama priletela povetrim — a zas si hude svoje:

„Počujte, ale umenie, to nie je čo, ale ako!“

Ch-123 sa toho chytil a hranou dlane po stole, po stole:

„Nuž, choďte si do paroma s vašim ‚ako‘, ak ono vo mne neprebúda kladné city!“

Suchov postál práve toľko, koľko bolo slušné postáť, keď odovzdal kašu. Čakal, či ho Cezar nepočastuje fajčivom. Ale Cezar už dávno zabudol, že je tu, za jeho chrbtom.

Suchov sa obrátil a ticho odišiel.

Celkom obstojne je vonku, nie veľmi zima. Murovanie dnes pôjde ako po masle.

Suchov šiel po chodníku a na snehu zbadal kúsok oceleovej pílky, kúsok polámaného pásu. Ten kúsok na nič nepotreboval, no človek nikdy nevie, čo sa mu na čo zide. Zdvihol ho, vopchal do vrecka nohavíc. Schová ho v elektrárni. Gazdovlivý sa má lepšie ako bohatý.

Keď prišiel na stavbu, predovšetkým vytiahol schovanú keľiu a zastrčil ju za svoj špagátový opasok. Potom už vhuhol do maltovne.

Keďže prišiel do slnka, zdalo sa mu, že je tu celkom tma a vôbec nie teplejšie ako von. Akási vlhčina.

71

Všetci sa zhrčili okolo okrúhlej pecky, čo postavil Suchov, a okolo tej, kde sa zohrieva, parí piesok. Komu sa neušlo miesto, sedí na hrane maltovnice. Vedúci brigády sedí celkom pri pecku a dojedá kašu. Pavlo mu ju prihrli na pecku.

Su-su-su medzi chlapmi. Volačo ich potešilo. Aj Ivanovi Denisovičovi hovoria potichu: vedúci dobre vyúčtoval percentovku. Prišiel veselý.

Už kde tú robotu vyhrabal a akú — to je jeho vec, vedúceho. Napríklad, čo dnes robili pol dňa? Nič. Postavenie pece nezaplatia, ani zariadenie ohrievárne — to robili pre seba, nie pre stavbu. A do úkolového listu treba dačo zapísať. Možno aj Cezar vedúcemu dačo prichodí v úkolových listoch — vedúci si ho veľmi obchádza, to nebude len tak.

„Dobre vyúčtoval“ — to znamená, že teraz budú mať päť dní dobrý prídel. Päť ako päť, ale štyri určite: z piatich dní zgrajfne vedenie jeden pre seba, v ten deň dostáva celý tábor len základný prídel, všetci bez rozdielu, či lepší, či horší. Zdá sa, že tým nikomu nekrivdia, všetci dostanú rovnako, ale šetrí sa na našom bruchu. No, dobre, trestancov žalúdok všetko vydrží — dnes sa dáko pretlačíme a zajtra sa najeme. S touto predstavou si líha celý tábor v deň základného prídelu.

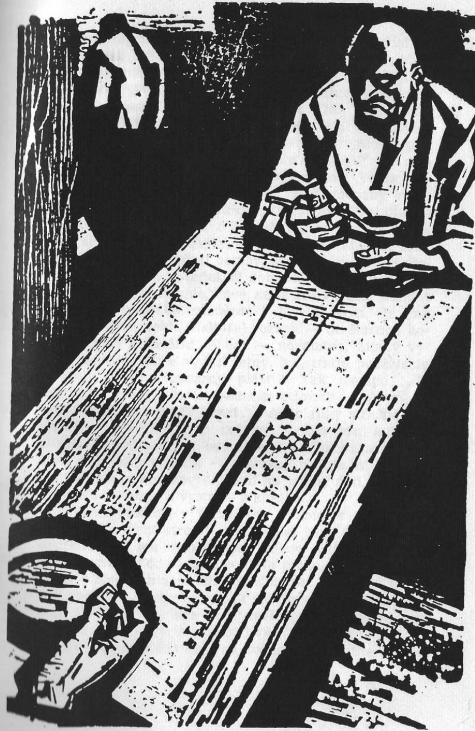
Ale keď sa to tak vezme — päť dní robíme a štyri jeme.

Brigáda je tichá. Kto má čo — potichu fajčí. Zhrčili sa v šere a hľadia do ohňa. Ako veľká rodina. A veď brigáda je rodina. Počúvajú, ako vedúci pri pecku dvom-trom rozpráva. On nikdy zbytočne netrúsi slová, ak sa už pustil do rozprávania, znamená to, že má dobrú náladu.

Ani Andrej Prokofjič si nezvykol jesť v čiapke. Bez čiapky je jeho hlava už stará. Je ostrihaný nakrátko, ako všetci, a vo svetle z pecky vidieť, koľko šedin má už rozsypaných medzi plavými vlasmi.

... Aj pred veliteľom práporu som sa triasol a tu

72

volá veliteľ pluku! Červenoarmejec Turin prišiel na váš rozkaz...! Zahľadel sa na mňa spod divých obŕv: „Ako sa voláš, a po otcovi?“ Povedal som, „Dátum narodenia?“ Povedal som. Vtedy v tridsiatom, koľko som mal — dvadsaťdva rokov, tellatko. „No, ako slúžiš, Turin?“ — „Slúžim pracujúcemu ľudu! A vtom vybuchol a dvoma rukami po stole — tresk! Slúžiš pracujúcemu ľudu, podllak, ale kto vlastne si?“ Až vara na mňa vystúpila!... Ale chlapím sa: „Vojak Turin, strelec z ťažkého guľometu. Vyznamenaný v bojovej a politic...“ „Aký strelec, ty všivák? Tvoj otec je kulak! Aha, prišiel list z Kameňa! Tvoj otec je kulak a ty si sa utajil, druhý rok fa hľadajú!“ Zbledol som, čušim. Rok som nepísal domov, aby mi neprišli na stopu. A vôbec som nevedel, či doma žijú, ani oni o mne. „Máš ty vôbec svedomie, reve, až sa steny trasú, kľamaf robotnícko-roľnícke zriadenie?“ Myslel som, že ma bude bif. Nie, nebil. Podpísal rozkaz — do šiestich hodín vyhnať z kasární. A bol — november. Zimný výstroj mi odobrall a vydali letný, b/c, tretie používacie obdobie, krátky mizerný pláštík. Tak ma po...li, ani som nevedel, že to nemusím odovzdať, môžem im povedať, že ma môžu bozať... A do ruky strašné potvrdenie: „Uvoľnený zo zväzku... ako syn kulaka.“ S tým potvrdením už len na práce. Domov som mal štyri dni cesty vlakom — cestovný rozkaz mi nevypláca, suchú stravu nevydali ani na jediný deň. Nadešili mi posledný obed a vystrčili z kasární.

...Mimochodom, v tridsiatom ôsmom, v Kotlaskom etapovom väzení stretol som svojho bývalého veliteľa družstva, tiež mu nasolili desať rokov. A tak som sa od neho dozvedel, že aj toho veliteľa pluku, aj toho komissára — obidvoch zastrelili v tridsiatom siedmom. Či už boli proletári, alebo kulaci. Či mali svedomie, alebo nemali... Prežehnal som sa a vravím: „Predsa je len boh na nebi. Nenáhlivý, ale pamätlivý.“

Po dvoch miskách kaše sa Suchovovi ukrutne chcelo

75

fajčiť, na skapanie. A keďže mal možnosť od Lotyša zo siedmeho baraka kúpiť dva poháre domoviny a pôžičku vrátiť, povedal potichu Estónovi-rybárovi:

„Počuj, Ejno, požičaj mi do zajtra na jednu cigaretu. Ja fa neoklamem.“

Ejno pozrel Suchovovi do očí, potom pomaly odvrátil pohľad a práve tak sa zahľadel na svojho adoptovaného brata. Všetko majú napoly, jeden bez druhého ani len odrobinku tabaku nezašantročí. Volačo si zahuhňali, potom Ejno vytiahol mešec, vyšivaný ružovým pamukom. Z toho mešca vytiahol štipku fabrického tabaku, položil Suchovovi na dlaň, premeral pohľadom a ešte niekoľko rezancov doložil. Akurát na jedno ušľanie, o nič viac.

Noviny Šuchov má. Odrapil, skrútil, zdvihol uhlík, čo sa skotúral vedúcemu pod nohy — a potiahol! A potiahol! A také omámenie sa mu rozlialo po celom tele, akoby mu bola pálenka udrela do nôh a do hlavy.

Len si zapálil, už naňho cez celú maltovňu zabľchali zelené oči: Fefukov. Šuchov by sa azda aj zmliloval a dal mu, šakalovi, ale Fefukov sa už dnes priživil, videl to na vlastné oči. Radšej nechá Seňkovi Klevšinovi. Ten ani nepočuje, čo rozpráva vedúci, sedí, neborák, pri ohni, s hlavou sklonenou nabok.

Svetlo z pece osvetľuje rapavú tvár vedúceho. Rozpráva nešťastne, akoby to ani nebolo o ňom:

„Dáke haraburdy, čo som mal, som strelil priekupníkovi pod cenu. Kúpil som na čierno dva bochníky chleba — vtedy už boli lístky. Mal som v úmysle cestovať domov na čierno, nákladnými vlakmi, ale aj na to boli prísne zákony. A lístky na osobný — kto sa na to pamätá, vie — nedali sa kúpiť ani za peniaze, nieže bez peňazí, iba na legitimácie a cestovné rozkazy. Na peňon sa tiež nemelo ísť: vo dverách milícia, z obidvoch strán stanice po koľajach chodia stráže. Studené sinko pomaly zapadá, kaluže tuhnu — kde nocovať?... Horko-ťažko som sa vyšťveral na hladký

76

múr, preskočil aj s bochníkmi a — do staničného záchodu. Postál som — nikto ma nenaháňa. Vyšiel som ako cestujúci, vojačík. A na koľaj akurát stojí rýchlik Vladivostok — Moskva. Okolo horiacej vody ruvačka, kotlíkmi sa mláčia po kotrbách. Pobieha tam dievčína v belasej blúzke, s dvojlitrovým čajníkom, ale k varáku sa bojí priblížiť. Nožičky má drobné, môžu jej ich obariť alebo pripučiť. Vravím jej — podrž tieto bochníky, hneď ti donesiem vody! Kým som čajník naplnil, vlak sa pohol. Dievčína drží moje bochníky, plače, nevie, čo s nimi, čajník by rada oželela. Kričím jej — utekaj, utekaj, ja fa dobehnem! Ona popreduku, ja za ňou. Dohonil som ju, jednou rukou jej pomáham nastúpiť a vlak — uháňa. A ja tiež na schodíky. A sprievodca ma ani po prstoch nebije, ani do pŕs nebúcha, nezhadzuje — vo vozni cestovali iní vojaci, tak si ma s nimi zmýlil.“

Šuchov drgol Seňku do boka, reku, tu máš, dofajč, nešikovník. Dal mu ju aj so svojím dreveným cigaršpicom, nech si pocícia, aké strachy. Seňka, čudák, ďakuje ani herec: jednu ruku si pritisol na srdce a hlavou pokýval. No, čo chcete od hluchého!...

Vedúci rozpráva:

„Šesť ich cestovalo v kupé, leningradské vysokoškolačky sa vracali z praxe. Na stoličku majú všelijaké dobrotky a lahôdky, kabáty sa hojdajú na háčikoch, kufriky v povlakoch. Cestujú si mimo života, pred nimi zelené semaforey... Pozhovárali sme sa, požartovali, čaju spolu vypili. A vy ste, vraj, z ktorého vozňa? Vzdychoval som a vyrukoval s pravdou — nuž z toho vozňa, dievčatá, že pred vami je život a predo mnou smrť...“

V maltovni je ticho. V plečke horí.

„Hľkali a vzdychali, radili sa... Napokon ma predsa len prikryli kabátmi na hornom lôžku. Až do Novosibirska ma potajme doviezli... Mimochodom, jednému z tých dievčat som sa neskôr na Pečore odvdačil: čapli

77

ju v tridsiatom piatom za kirovovskej vlny, prišla ako nová na fahúnske práce, tak som ju pichol do krajčír-skej dielne.

„Čo by sme vari maltu zarobili?“ spytuje sa Pavlo pošepky vedúceho.

Vedúci nepočuje.

„Nocou som prišiel domov poza humnú, nocou aj odišiel. Malého bračeka som vzal so sebou a odviezol do teplých krajov, do Frunzy. Kfmlf som nemal čím ani jeho, ani seba. Vo Frunze varili asfalt v kotle a okolo sedeli zloději a tuláci. Prisadol som: „Počujte, páni holo-zadkoši! Vezmite môjho bračeka do učenia, naučte ho, ako treba žiť!“ Vzali... Banujem, že som sa i ja nedal na zlodějské remeslo...“

„A brata ste už viacej nestretli?“ spýtal sa kapitán. Turin zazíval.

„Nie, nikdy viac.“ Ešte raz zazíval. Povedal: „Tak nebuďte smutní, mláďenci! Zvykneme si aj na tepelnej elektrárni. Ktorí máte maltu robiť, začnite, nečakajte na trúbene.“

Tak vidíte, čo je to brigáda. Veltel ani v pracovnom čase nepohne fahúňa, a vedúci brigády povie cez pre-stávku robiť a — robí sa. Pretože on nás živí. A zby-točne nikdy neženie.

Ak sa malta začne robiť len po trúbení, čo budú robiť murári — stáť?

„Suchov vzdychol a vstal.

„Pôjdem ľad obsekať.“

Na ľad si vzal sekerku a metličku a na murovanie — murárske kladivko, latku, šnúru a olovnicu.

Cerovníčci Kilgas pozrel na Suchova, vystrúhal grim-asu — čože si sa tak rozbehol, prv ako vedúci? Ale Kilgas si nemusí hlavu lámať, z čoho uživí brigádu — plešivec, on aj z dvesto gramov chleba, aj z menej pri balíčkoch vyžije.

Ale predsa vstal, pochopil. Zdržiavať brigádu kvôli sebe nemôže.

78

„Počkaj, Vaňa, idem aj ja!“ volá naňho.

Len hybaj, hybaj, bucloš. Keby si robil pre seba, ešte prv by si vstal.

[Suchov sa ešte aj preto ponáhal, aby vzal olov-nicu pred Kilgasom — olovnicu vyfasovali len jednu.]

Pavlo sa spýtal vedúceho:

„Majú murovať traja? Nepostavíme ešte jedného? Či by nestačila malta?“

Vedúci sa zamosúril, porozmýšľal.

„Štvrtý budem ja, Pavlo. A ty tuná — maltu! Maltovnica je veľká, postav k nej zo šesť ľudí a budem to takto: z jednej polovice vyberajte hotovú maltu a v druhej miešajte novú. Aby mi robota nestála ani minútu!“

„Ech!“, vyskočil Pavlo — parobok mladý, krv čerstvá, tábormi ešte nedoráňaný, papuľa vykŕmená ukrajinský-mi haluškami. „Ako vy budete murovať, tak ja budem maltu robiť! A uvidíme, kto viacej urobí! A kde je tu najdlhšia lopata?“

Vidíte, čo je to brigáda! Pavlo striedal spoza bučka a robil nočné nájazdy na okresy — ten by vám tu šiel drieť! Ale pre vedúceho — to je iná vec!

Suchov s Kilgasom vyšli nahor, počujú — aj Seňka za nimi vŕzga hore doskami. Dovŕtľil sa, hlucháň.

Na prvom poschodí sú múry ešte len začaté — tri rady tvárníc po celej dĺžke, zriedkakede vyššie. Toto je to najrýchlejšie murovanie — od kolien po prsta, bez lešenia.

Lešenie, čo tu bolo predtým — dosky, kozy — všetko rozvláčili trestanci: dačo odniesli do iných budov, dačo spálili — len aby sa to nedostalo cudzej brigáde. Teraz, gazdovským okom posudzujúc, už zajtra bude treba kozy zhlábať, lebo sa nám robota zastaví.

Ďaleko vidieť z múrov tepelnej elektrárne: všetko na-vôkol, celá zóna je zasnežená, pustá (trestanci sa po-schovávali, hrejú sa, kým zatrubia), čierne strážne veže i zahrotené stĺpy na pichľavý drôt. No pichľavý

79

drôt vidieť len po slnku, proti — nie. Slnko sa osle-pujúco leskne, oči nemôžeš otvoríť.

A ešte neďaleko vidieť energovlak. Ako si len dymí, nebo údí! A zrazu ťažko zadychčal. Pred trúbenním vždy tak bolestne zachrípí. A už zatrubil. Mnoho toho ne-urobilo.

„Hej, ťfachanovec! Nože sa s tou olovnou rýchlejšie obracaj!“ poháňa ho Kilgas.

„Len sa podívaj, koľko máš ľadu v svojom múre! Obsekáš ho do večera? Aby si zbytočne keľnu ne-tahal nahor,“ strieľa si z neho aj Suchov.

Chceli sa postaviť k múrom, tak, ako ich doobeda rozdelili, ale vtom kričú vedúci zdola:

„Hej, mláďenci! Aby malta v kalfasoch nezmrzla, staneme si po dvaja. Suchov! Ty si vezmi k svojmu múru Klevšina a ja budem s Kilgasom. Zatiaľ Hopčik za mňa u Kilgasa očistí múr.“

Suchov a Kilgas si vymenili pohľady. Správne. Tak bude rýchlejšie.

A — chmatli sekery.

A nevidel viacej Suchov ani ďaleký obzor, kde sa slnko ligotalo na snehu, ani to, ako sa po zóne rozlie-zali fahúni z ohrievární — jedni jamky dlabaf, čo do-obeda nedodlabali, druhí armatúru spletaf, iní krokvý stavať nad dielňami. Suchov videl iba svoj múr — od začiatku vľavo, kde sa stena dvíhala stupňovite vyššie pá-sa, po roh vpravo, kde sa jeho múr stretával s Kilgaso-vým. Ukázal Seňkovi, kde má obsekávať ľad, a sám hor-livo ŕbal — či obuchom, či ostrím, až kúsky ľadu ťfkali na všetky strany aj do tváre, pracoval veľmi šik-ovne, ale vôbec na to nemyslel. Jeho myseľ a oči ská-mali pod ľadom sám múr, vonkajší fasádový múr tepel-nej elektrárne, hrubý na dve tvárnice. Na tomto mieste pred ním muroval neznámy murár — buď bol nevedo-mec alebo fušer a Suchov teraz privykľal na múr ako na vlastný. Aha, tu je prellačina, tá sa nedá vyrovnaf pri jednom rade, bude treba zo tri, zakaždým prihodiť hrub-

80

šiu vrstvu malty. A tu je zvonka na múre vypuklina — to sa vyrovná pri dvoch radoch. Rozdelil múr neviditeľ-nou hranicou, po ktorú bude sám murovať do ľavého stupňovitého začiatku a od ktorej pôjde Seňka napravo po Kilgasa. Rátal s tým, že tam, na rohu, sa Kilgas ne-zdrží, položí pár tvárníc za Seňku a tým sa Seňkovi uľahčí. A kým sa tí dvaja budú piplaf na rohu, Suchov tu vytiahne vyššie pol steny, aby náš pár nezaostával. A odhadol v duchu, koľko má kde položiť tvárníc. A len čo vyliezli hore nosiči tvárníc, hneď si obsadil Aľošku:

„Mne nos! Sem klad! A sem!“

Seňka končil obsekávanie ľadu a Suchov už schytil metličku z oceľových drôtov, dvoma rukami ju schytil a sem a ta a sem a ta rajbal po múre, očisťoval horný rad tvárníc, keď aj nie celkom dočista, ale tak, že zo-stával len jemný sivastý snežný prach, a osobitne si dal záležať na spojoch.

Vyšiel nahor aj vedúci, a kým sa Suchov ešte šušmal s metličkou, priblížil na roh latku. A na Suchovom a Kilgasovom kraji už dávno stoja.

„Hej!“ kričú Pavlo zdola. „Je tam hore dáka živá du-ša? Berte si maltu!“

Suchova až pot obľal — ešte nemá natiahnutú šnú-ru! Rozohnil sa. Takto sa rozhodol: šnúru nenatiahne na jeden rad, ani na dva, ale hneď na tri, do rezervy. A aby uľahčilo Seňkovi, ešte si od neho priberie kúsok vonkaj-šieho radu a kúsček vnútorného mu nechá.

Ako nafaňoval šnúru zarovno hornej hrany, vysvetlil Seňkovi slovami a posunkami, kde má murovať. Pochop-il, hlucháň. Zahryzol si do perí, oči prevrátil a kývol hlavou smerom k múru vedúceho — reku, preženie me ich? Nezostaneme v hanbe! Smeje sa.

A už aj nesú nahor maltu. Budú ju nosiť štyri páry. Vedúci sa rozhodol nepostaviť k murárom nijaké mal-tovnice — malta by pri prekladaní iba mrzla. Ale po-stavili rovno kalfas a dvaja murári neb si z neho berú, murujú. Nosiči malty, aby zbytočne hore nemrzli, budú

81

zatiaľ prenášať tvárnice k murárom. Keď sa ich kalfas vyprázdni, zdola hneď pribehnú ďalší a títo — šup dolu. Tam pri peckie rozmrazia maltu, namrznutú v kalfase, i sami sa zohrejú, koľko stihnú.

Doniesli naraz dva kalfasy — ku Kilgasovmu múru i k Ťuchovomu. Malta sa na mraze parí, ale tepla je v nej málo. Plesneš ju keľňou na múr a trocha sa omeškáš — už aj stuhne. Potom aby si ju otkal tesáčikom kladivka, keľňou ju neobješ. A tvárnice ak položíš len trošku nakrivo — už ti tak, križom, primrzne. Potom len obuchom sekery odrazí tvárnice a maltu obsekávať.

Ale Ťuchov sa nepomýli. Tvárnice sú jedna ako druhá. Doktor má odrazený roh, iná dotčenú hranu alebo vypučený bok — Ťuchov to hneď vidí a vie, na ktorej strane chce tá tvárnica ležať, priam vidí to miesto v múre, ktoré čaká na tú tvárnicu.

Ťuchov naberte keľňou pariacej sa malty, hodí na to miesto a zapamätá si, kadiaľ prechádzal spodný spoj (na ten spoj musí potom trafiť prostriedkom hornej tvárnice). Malty hodí presne toľko, koľko treba pod jednu tvárnicu. A z hŕby vezme tvárnice (berie ju opatrne, aby si nepredral rukavicu — tvárnice veľmi derú). Ešte trocha urovna maltu keľňou — a plesk na ňu tvárnica! A hneď ju, hneď ju posadíť, bokom keľne priklepnúť, ak sedí nespávne — aby vonkajší múr stál podľa olovnice a aby tvárnica po dĺžke ležala vodorovne a naprieč tiež vodorovne. A už je prichytená — primrzla.

Teraz, ak vytláčila na bokoch maltu, treba ju hranou keľne rýchle odseknuť, odhodíť (v lete sa dáva pod nasledujúcu tehu, ale teraz ani myslieť) a znova pozrieť na spodný spoj — stáva sa, že tam nie je celý blok, ale nadrobené kúsky — a znova hodí malty, tak, aby pod ľavým bokom bolo hrubšie a tvárnice nielen jednoducho položiť, ale sprava doľava potiahnuť, aby vytláčila nadbytočnú maltu medzi seba a ľavú susedu. Pohľad na zvislú. Pohľad na vodorovnú. Drž. Ďalšia!

Robota sa rozbehla. Keď položíme dva rady a staré

chyby vyrovnáme, pôjde to celkom hladko. Ale zatiaľ — pozor!

A ženie a ženie vonkajší rad oproti Seňkovi. A Seňka sa už na rohu rozišiel s vedúcim a tiež sa blíži sem.

Ťuchov žmurkol na nosičov — maltu, maltu pritiahniťe bližšie k ruke, bystro! Robota kypí — nemajú si kedy nos utrieť.

Len čo sa zišli so Seňkom a začali naberať z jedného kalfasa — hneď boli na dne.

„Maltu!“ kričí Ťuchov ponad múr.

„Ne-sie-me!“ volá Pavlo.

Doniesli kalfas. Čo redšie povyberali, ale čo na steny primrzlo — vyškrabujte samí! Keď vám namrzne kôra, vy to budete vláčiť hore-dolu. Vypadnite! Ďalší!

Ťuchov a ostatní murári prestali číť mráz. Od rýchlej, strhujúcej roboty ich spočiatku zaliata prvá horúčava — tá, pri ktorej človek pod bušiatom, kacabajkou, vrchnou a spodnou košeľou zvlhne. Ale ani na okamih nezastali, murovali o mlú dušu ďalej a ďalej. A o hodinu prišla na nich druhá horúčava — tá, po ktorej pot vysychýna. Nohy ich neozlabali, to je hlavné — nič ostatné, ani ľahký potahujúci vetrik nemohol odvieť ich myšlienky od murovania. Iba Klevšin poklepáva nohou o nohu: nešťastník, má číslo štyridsaťšesť, kapce mu vybrali z rozličných párov, trocha omŕajná.

Vedúci z času na čas zavolá: „Mal-tu-ú!“ Aj Ťuchov: „Mal-tu-ú!“ Kto poriadne zarezáva, ten je susedom tiež akýmsi vedúcim. Ťuchov si zaumenil, že nesmie zaostať za tým párom, a teraz by aj rodného brata uštal hore doskami s kalfasom.

Bujnovskij spočiatku, hneď po obede nosil maltu s Fefukovom. Doštené schodíšte je aj strmé, aj vratké, ne veľmi stačil zo začiatku. Ťuchov ho mierne poháňal:

„Kapitán, rýchlejšie! Kapitán, tvárnice!“

Lenže kapitán bol pri každom kalfase čulejší a Fefukov čoraz lenivejší: keď ide s kalfasom, psie plemeno, nachýli ho a vyšplachne maltu, aby sa mu ľahšie nieslo.

Ťuchov mu hodil jednu po hrbe:

„Uch, ty pliaga mizerná! Keď si bol riaditeľom, iste si robotníkov preháňal, čo?“

„Vedúci!“ kričí kapitán. „Daj ma robíť s nejakým človekom! Ja s týmto hovlnakom nosiť nebudem!“

Vedúci urobil zmenu: Fefukova poslal dolu tvárnice vyhadzovať na lešenie, ale tak ho postavil, aby sa dalo porútať, koľko ich vyhodil, a Aloška — s kapitánom. Aloška je tichý, len ten mu nerozkazuje, kto nechce. „Bojový poplach!“ dohúda mu kapitán. „Vidíš, ako sa muruje!“

Aloška sa ústupčivo usmieva:

„Ak treba rýchlejšie — môžem rýchlejšie. Ako poviete.“

A rozbehl sa nadol.

Pokorný človek — poklad v brigáde.

Vedúci kričí na kohosi dolu. Vysvitlo, že došlo ešte jedno auto s tvárniciami. Predtým pol roka ani jedno a teraz sa s nimi vrece roztrhlo. Veď len dosiaľ majú čo robíť, kým vozia tvárnice. Prvý deň. Potom sa bude stáť, veľmi sa nerozbehneš.

Vedúci ešte bohuje na kohosi dolu. Čosi ohľadne korčekového výfahu. Ťuchov by aj rád vedieť, o čo ide, ale nemá kedy — múr vyrovnáva. Prišli nosiči malty, povedali mu: prišiel montér opravíť motor na výfahu a s ním elektrikársky majster, slobodný. Montér sa vŕta v motore, majster dozerá.

Všetko ako má byť — jeden pracuje, jeden dozerá. Keby teraz opravili výfah, mohli by na ňom vynášať tvárnice i maltu.

Ťuchov už muruje tretí rad (aj Kilgas začal tretí), keď sa vtom hore doskami šterá ďalší kontrolór, ďalšia vrchnosť — stavebný predák Der. Moskovčan. Vraj pracoval na ministerstve.

Ťuchov stál blízko Kilgasa, upozornil ho na Dera. „Á-ách!“ hodil rukou Kilgas. „Mňa vrchnosť zásadne nezaujímá. Len ak zletí z dosky, tak ma zavolaj.“

Teraz si stane murárom za chrbát a bude sa dávať. Týchto pozorovateľov Ťuchov znáša najmenej. Robí sa to inžinierom, sviňa roháť! A raz ukazoval, ako sa tehly kladú — Ťuchov sa mal popukať od smiechu. My tak vpravíme: vystavaj jeden dom vlastnými rukami, potom bude z teba inžinier.

V Temgeňove murované domy nepoznali, iba drevenice. Aj škola je drevená, z chráneného lesa vozili drevo, šesťsiahové. Ale v tábore potrebovali murára — prosím, Ťuchov sa stal murárom. Kto vie dve roboty robíť, ešte sa aj desať podučí.

Nie, Der nezleťel, iba sa dva razy potkol. Vyletel nahor dobre že nie behom.

„Tu-úrini!“ kričí, oči vyvalené. „Tu-rini!“

Hneď za ním beží hore doskami Pavlo aj s lopatou, tak ako bol.

Der má väzenský bušiat, ale novučký, čistučky. Čiapku výbornú, koženú. Ale aj on má číslo ako všetci ostatní — B-731.

„No?“ Ťurin k nemu podišiel s keľňou. Vedúcemu sa čiapka zviezla križom, na jedno oko.

Čosi neobyčajné. To mu rozhodne nesmie ujstíť, ale v kalfase tuhne Malta. Ťuchov muruje, muruje a počúva.

„A čo si ty myslíš?“ Der kričí, silny mu striekajú. „To smrdí horším ako karcerom! To je zločin, Ťurin! Dostaneš tretí nášup trestu!“

Iba teraz svitlo Ťuchovovi, o čo ide. Pozrel na Kilgasa — aj ten už pochopil. Papier! Térovy papier zbadal na oblokocho.

O seba sa Ťuchov vôbec nebojí, vedúci ho nezradí. Bojí sa o vedúceho. Nám je vedúci otcom, im — bezvýznamnou figúrkou. Za také veci na severe vedúcemu naozaj zdvojnásobovali trest.

Uch, ako sa vedúcemu skrivila tvár! Šva-ác keľňu pod nohy! A krok k Derovi! Der sa obzrel — Pavlo sa zaháňa lopatou.

Lopatal! Nie náhodou si vzal lopatu ...

Aj Seňka, hoc je hluchý — pochopil: ruky v bok a pokročil bližšie. A je to kus chlapa, potvora.
Der zažmurkal a znepokojene sa obzerá, kde je piaty roh.

Vedúci sa naklonil k Derovi a celkom ticho, ale tu hore zrozumiteľne:

„Tie časy sa už minuli, prašiny — keď ste naparovali tresty! Ak povieš čo len slovo, pijavica — posledný deň beháš po svete, pamätaj!“

Vedúci sa celý trasie. Trasie sa, nemôže prestať.

A Pavlo so svojou ostro črtanou tvárou priam prebodáva Dera pohľadom, priam prebodáva.

„No, čo sa vám robí, mládenci, čo sa vám robí!“ Der zbledol a — čím ďalej od schodišťa.

Vedúci viac nepovedal ani slova, napravil si čiapku, zodvihol skrivenú keľnu a pobral sa k svojmu múru. A Pavlo s lopatou pomaly odišiel dolu.

Po-omaly...
Der sa bál aj zostať, aj zísť dolu sa bál. Schoval sa za Kilgasa, stojí.

A Kilgas muruje — v lekárni tak lieky vážia: vyzereá ako lekár, vôbec sa nenáhli. A k Derovi je stále obrátený chrbtom, akoby ho ani nevidel.

Der sa prikráda k vedúcemu. Kde sa podela všetka jeho nadutosť!

„A čo poviem palierovi, Turin?“
Vedúci muruje, ani hlavu neobráti:

„Poviete, že to tak bolo. Prišli ste a bolo to tak.“
Der ešte chvíľku postál. Vidí, že zabíja ho nateraz nemienia. Potichučky sa prešiel, ruky vopchal do vrecák.

„Hej, Šč — osemsto päťdesiatštyri,“ zašomral. „Prečo dávaš takú tenkú vrstvu malty?“

Na komsi sa musí vyvíšit. Pri pokriveniach alebo nesprávnych spojoch Suchova nenachytá — nuž dáva tenkú vrstvu malty.

„Dovolím si podotknúť,“ zašušlal a trochu posmešne

pokračoval: „keby sme teraz dávali hrubú vrstvu, na jar by nám celá tepelná elektráreň začala tlieť.“

„Ty si murár a počúvaj, čo ti vraví predák,“ zamračil sa Der a trochu nafúkol líca, taký mal zvyk.

No, kde-tu je vrstva možno aj tenká, mohla by byť aj hrubšia, ale to by sa muselo murovať po ľudsky, nie v zime. Treba aj s ľuďmi cítiť. Musia podať výkon. Ale škoda vysvetľovať, keď to dakto nechápe!

A Der sa potichu pobral dolu schodištom.

„Ten výťah mi dajte do poriadku!“ volá za ním vedúci od múru. „Čo sme — mulice? Na poschodie vláčif tvárnice v rukách!“

„Však ti to platia,“ odpovedá Der zo schodišťa, ale krotko.

„Na táčkach? Tak si vezmite táčky a vyjdite s nimi hore doskami. Platte, na nosidlách!“

„A či to závisí odo mňa? Účtáreň nepreplatí, na nosidlách!“

„Účtáreň! A mne celá brigáda robí len na to, aby obslúžila štyroch murárov. Koľko zarobím?“

Vedúci kričí, ale robíť neprestáva.

„Maltu-ú!“ volá nadol.

„Maltu-ú!“ volá za ním Suchov. Pri trefom rade všetko vyrovnali, pri štvrtom sa môžu rozbehnúť. Bolo by treba zodvihnúť o jeden rad vyššie, ale aj tak sa ešte dá, vyženieme jeden rad bez šnúry.

Der kráča schúlený dvorom. Do kancelárie, zohriat sa. Akiste má malú dušičku. Nuž — treba si to rozmyslieť, kým sa človek pustí do takého vlka, ako je Turin. Keby bol s takými vedúcimi zadobre, ani by nemal starostí: drief ho nenúta, prídel má vysoký, býva v osobitnej kabíne — čo ešte potrebuje? Ale on zapára, ukazuje sa, aký je múdry.

Prišli zdola, vravia — elektrikársky majster odišiel, aj montér — výťah sa nedá opraviť.

To znamená — viáč ako mulica!

Suchov prešiel ne jeden podnik, ale všade sa stroje

alebo samy lámali, alebo ich dolámali trestanci. Nakladač brvien lámali tak, že do refaze založili štipák a pritlačili. Aby si oddýchli. Lebo je rozkaz ukladať klátu ku klátu, nemáš si keď chrbát vystríeť.

„Tvárnice! Tvárnice!“ kričí vedúci, dostal sa do švungu. Ak bohuje, tak bohuje na nosičov a podávačov.

„Pavlo sa spytuje, ako s maltou,“ vyzlapujú zdola.

„Ako — zarobit!“

„Veď je urobenej pol maltovnice!“

„Tak ešte jednu!“

To je kucapaca! Ženú piaty rad. Toť, prikrčeni, murovali prvý a teraz — aha, skoro po prsia! Bodaj by nehnali — ani oblokov, ani dveri, dve slepé zbiehajúce sa steny a tvárnice dostatok. Bolo by treba šnúru pretiahnuť, ale je neskoro.

„Osemdesiata druhá ide odovzdávať nástroje,“ hlási Hopčik.

Vedúci po ňom iba očami strelil.

„Staraj sa o svoje veci, usmrkanec! Tehly nos!“

Suchov sa obzrel. Hej, slniečko ide zapadnúť. Zapadá červené do hmly akejsi popolavej. A rozbehli sa — ani lepšie netreba. Teraz, keď už začal piaty, musia ho aj dokončiť. Zarovnať.

Nosiči — ako zadychčané kone. Kapitán Buinovskij až obelel. Veď už má svojich štyridsať, alebo o málo menej.

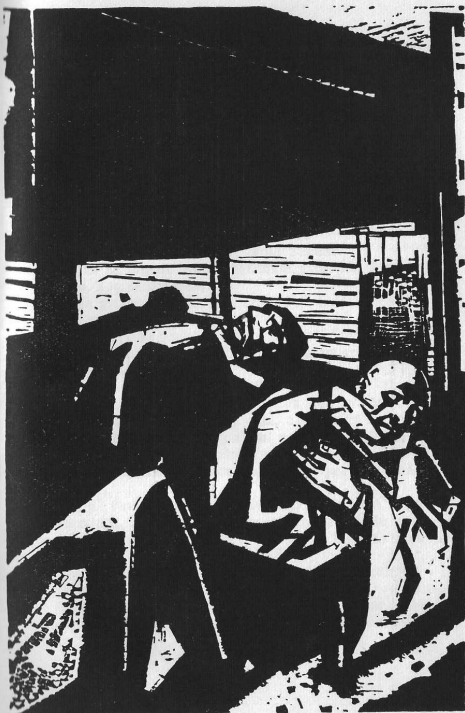
Zima prifahuje, teplomer klesá. Ruky sú v robote, ale prsty predsa len oziaba cez mizerné rukavice. Do ľavého kapca sa zažiera mráz. Buch, buch, Suchov ním pobuchuje.

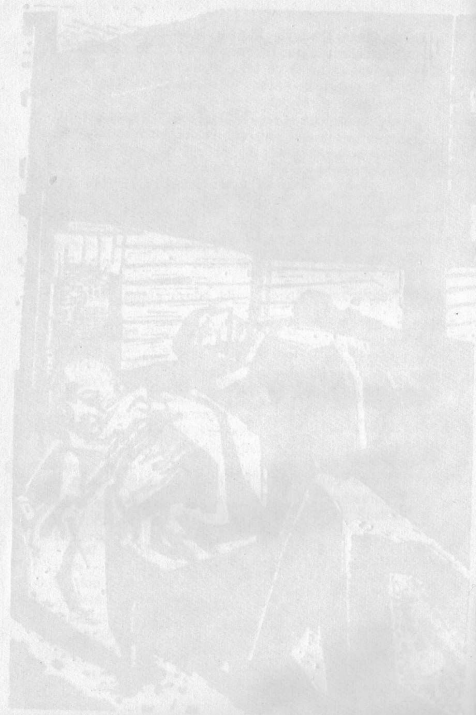
Nad múr sa už teraz netreba zohýbať, ale po tvárnice — ohýnať chrbát za každou, a ešte aj za každou keľňou malty.

„Mládenci! Mládenci!“ domfza Suchov. „Nože mi tie tvárnice na múr! Na múr ich dvíhajte!“

Kapitán by aj rád, ale nevládze. Nie je zvyknutý.

A Aloška:

„Dobre, Ivan Denisyč. Ukážte, kde ich kľást.“
Tento Aľoška nič neodmietne, čo by si ho čo žiadal. Keby boli všetci na svete takí, aj Šuchov by bol taký. Keď ťa človek prosí — prečo by si mu nepomohol? Toto jedno je u nich správne.

Po celej zóne i na stavbe elektrárne sa jasne ozvalo cenganie o koľajniciu. Fajront! Pričapil nás s maltou. Ech, boli sme prihorliví...!

„Maltu! Dávajte maltu!“ kričí vedúci.

A tam je plná maltovnica čerstvej malty! Teraz len murovať, iného východiska niet: ak sa maltovnica nevyprázdni, môžu ju zajtra roztrepať na kúsky — malta skamenie, ani čakantom ju nevyvrýpeš.

„No, len sa ta, kamaráti!“ volá Šuchov.

Kilgas sa pajeď. Nemá rád zhon v robote. Ale robí o dušu, kde sa má podieť?

Zdola pribehol Pavlo, zapriahnutý do kalfasa a s kelnou v ruke. A tiež murovať. Na päť kelní.

Teraz len aby stačil spoje zamurúvať! Šuchov si vo pred okom odmeria, akú tehlu potrebuje na spoj, a Aľoškovi kladivko potisne:

„Na, obtesávaj mi, obtesávaj!“

Rýchla robota nebýva dobrá. Teraz, keď sa všetci ženú a náhlia, Šuchov už neženie, ale dozerá na múr. Seňku prehodil naľavo a on šiel napravo, k hlavnému rohu. Teraz, keby tak s múrom vybočili, alebo roh zbrabrali — to by bolo božie dopustenie, na pol dňa roboty zajtra.

„Stoj!“ Pavla odsotil od tehly, sám ju napráva. A pohľad odíal, z rohu — u Seňku akoby sa tvorila malá prelačina. Pribehol k Seňkovi a dvoma tehlami to opravil.

Kapitán doterigal kalfas ako dobrý fažný kôň.

„Ešte dva kalfasy!“ kričí.

Už padá z nôh, ale ťahá. Šuchov mal takého koňa. Šanoval si ho, ale potom mu skapal. A kožu z neho odrali.

91

Slno aj horným krajčkom zapadlo za zemeguľu. Teraz už aj bez Hopčika vidieť, že brigády nielenže odovzdávali nástroje, ale všetky sa hufom hrdú k strážnici. (Hneď po cenganí nikto nejde, takých hlupákov niet, aby tam mrzli. Všetci sedia v ohrievárňach. Ale nastane taký okamih, keď sa dohovoria vedúci brigád a všetky brigády sa sypú naraz. Keby sa nedohovorili, väzni — to je taký pľuhavý uzatý národ — sedeli by v ohrievárňach aj do polnoci, len aby nevyšli prv ako iná brigáda.)

Skapacitoval sa aj vedúci, vidí, že sa oneskoril. Nástrojár už akiste kľaje, až sa hory zelenajú.

„Hej,“ volá, „hovna nie je škoda! Nosiči! Mažte dolu, vyčráňte veľkú maltovnicu a čo naberie, odnesť hen, do tej jamy a zhora zasypte snehom, aby nebolo vidieť! A ty, Pavlo, vezmi dvoch ľudí, pozberaj nástroje a choď to odovzdať. Od Hopčika ti pošlem ešte tri kelne, len čo tieto posledné dva kalfasy vyprázdni.“

Vrhli sa na to. Šuchovovi vzali kladivko, šnúru odviazali. Nosiči, podávači — všetci zbehli dolu do maltovne, tuná už nemajú čo robiť. Hore zostali traja murári — Kilgas, Klevšin a Šuchov. Vedúci chodí, obzerá, koľko namurovali. Je spokojný.

„Pekný kus sme vytiahli, čo? Za pol dňa. Bez poondiateho výfahu.“

Šuchov vidí, že v Kilgasovom kalfase už zostalo len málo. Krenkuje sa, aby v nástrojárni nenadali vedúcemu za kelne.

„Počujte, chlapi,“ oval sa Šuchov, „zaneste kelne Hopčikovi, moja je nefasovaná, netreba ju odovzdávať, ja s ňou domurujem.“

Vedúci sa smeje:

„No, ako ťa môžu pustíť na slobodu? Basa by sa bez teba zrútila!“

Aj Šuchov sa smeje. Muruje.

Kilgas odniesol kelne. Seňka podáva Šuchovovi tvárnice, Kilgasovu maltu prevrátili sem, do kalfasa.

92

Hopčik uteká krížom cez celý dvor k nástrojárni. Pavlo doháňa. Aj sama stoštvrtá sa pobrala dvorom. Bez vedúceho. Vedúci je sila, ale eskorta je silnejšia. Pospisujú oneskorencov a — do basy.

Mračno pred strážnicou zhustlo. Už sú všetci pokope. Zdá sa, že vyšiel aj veliteľ eskorty — rátajú.

(Pri východe rátajú dva razy: prvý raz pri zatvorenej bráne, aby vedeli, že ju môžu otvoriť; druhý raz, keď ich púšťajú cez otvorenú bránu. A ak sa im dačo nepozdá — ešte aj za bránou zratujú.)

„Nech ju para tlačí aj s maltou!“ hodil rukou vedúci.

„Vykdni ju za múr!“

„Choď, vedúci, choď! Tam si potrebnejší!“ Šuchov ho oslovuje „Andrej Prokofievič“, ale teraz sa svojou prácou vyrovnal vedúcemu. Nie že by si myslel „teraz som mu roveň“, ale jednoducho cíti, že je to tak. Vedúci širokým krokom schádza dolu schodištom a Šuchov zažartuje: „Strach, aký je ten pracovný deň krátky! Ledva sa priberieš do roboty, už je fajront!“

Zostali sami dvaja s hluchým. S tým sa mnoho nezahováraš, ani sa nemáš prečo zhovárať: je zo všetkých najmúdrejší, rozumie aj bez slov.

Plesk maltu! Plesk tvárnici! Pritisli. Skontrolovali. Malta. Tvárnica. Malta. Tvárnica...

Veď aj vedúci kázal nešanovať maltu, vykdnúť ju za múr a — vnohy. Ale Šuchov má takú hlúpu náтуру a ani za osem rokov v táboroch sa tomu neodučil: každú vec a každú prácu šanuje, aby nevyšla navničo.

Malta! Tvárnica! Malta! Tvárnica!

„Koniec, otca mu naháňami!“ kričí Seňka. „Hybaj!“

Schytli kalfas a — dolu doskami.

A Šuchov — čo by hneď naň eskorta pustila psov — rozbehol sa po plošine nazad, podíval sa. Ujde to. Teraz podbehol bližšie a poza múr, zľava, sprava. Ech, to je oko! Múr rovný ako šnúra, aj bez vodováhy! Ešte mu ruka nestarne.

Rozbehol sa dolu doskami.

93

Seňka — z maltovne a behom dolu vľškom.
„Nol Nol“ obracia sa.
„Utekaj, hneď idem!“ kýva mu Suchov.
A hybaj do maltovne. Keľnu nemôže len tak nechať. Môže sa stať, že Suchov zajtra ochorie, alebo brigádu šibnú na Socialistické sídlisko, možno sa sem aj pol roka nedostane — a keľňa má skapať? Keď zašvindľovať, tak zašvindľovať!

V maltovni sú všetky piecky vyhasnuté. Tma. Strach. Nie z toho, že je tma, ale z toho, že všetci odišli, on jediný bude chýbať pri bráne a veliteľ eskorty ho bude biť.

A predsa, keď sa dobre rozhladel, zočil poriadny kameň v kúte, odvalil ho, vopchal podeň keľnu a privälil. V poriadku!

Teraz rýchlo dohonil Seňku. Seňka odbehol zo sto krokov, ale ďalej nejde. Klevšin nikdy neopustí v zlom. Ak sa majú zodpovedať — tak spoločne.

Rozbehli sa spolu — malý a veľký. Seňka je o pol druhej hlavy vyšší ako Suchov, a aj tá hlava mu narastá neúrekom.

Sú na svete takí darmošľapi, čo dobrovoľne behajú na štadióne opretek. Chumajú, bolo by ich treba vyhnať po celodennej robote, keď sa ešte nestačili ani vystrieť, v mokrých rukaviciach, znosených kapcoch a v mraze.

Šťvali sa ako besní psi, počuť iba: Huch, huch, huch, huch!

No, veď vedúci je pri bráne, vysvetľil, o čo ide. Bežia rovno oproti zástupu, strašné.

A stovky hrdiel na nich odrazu zaziapalo: vášho takého a takého, aby vás, vy takí a takí! Bodaj by si nedostal strach, keď sa na teba rozžúri pästo ľuď!

Ale najdôležitejšie je, čo na to eskortujúci vojak.

Eskortujúci nič. A vedúci brigády je tu, v poslednom rade. Zrejme všetko vysvetľil, vinu vzal na seba.

A chlapi revú a chlapi bohujú! Tak revú, že aj Seňka

všeličo počul, lapil dych a zrazu spustil z tej svojej výšky! Celý život mlčí, ale keď zaburácal Zdvihol päste, len sa pustil do bitky. Zmlkli. Podaktorí sa smejú.
„Hej, stoštvrtá! Tak ten váš nie je hluchý?“ kričia.
„Chceš si zistiť.“

Všetci sa smejú. Aj vojak z eskorty.
„Zaradiť sa do päťstupov!“

Ale bránu neotvárajú. Sami sebe neveria. Odtisli zástup ďalej od brány. (Všetci sa ako sprostí nalepili na bránu, akoby tým vec urýchlili.)

„Za-ra-diť sa do päťstupov! Prvý! Druhý! Tretí! . . .“

A ktorý päťstup odrátajú, ten prejde o niekoľko metrov dopredu.

Suchov si medzitým vydýchol, obzrel sa — a milý mesiac sa zamračil, až zbrunátnel, už sa celý vysťveral na oblohu. A varí ho začalo ubúdať. Včera o tomto čase stál omnoho vyššie.

Suchov má dobrú náladu, že sa všetko prepleklo, buchol kapitána do boka a prehodil:

„Počuj, kapitán, a čo vraví tá vaša veda — kde sa potom podeje starý mesiac?“

„Kde by sa podeľ? Nevzdelanec! Jednoducho ho nevidieť!“

Suchov krúti hlavou, smeje sa:

„A ako vieš, že je tam, keď ho nevidieť?“

„A ty si vari myslíš,“ čuduje sa kapitán, „že každé štyri týždne je iný mesiac?“

„A čo je na tom divné? Aha, ľudia sa rodia deň čo deň, prečo by sa mesiac nemohol raz za štyri týždne?“

„Fuji!“ odpúľ si kapitán. „V živote som nevidel takého hlúpeho námorníka. A kdeže sa podeje ten starý?“

„Na to sa fa práve spytujem — kde sa podeje?“ Suchov sa zazubil.

„No? A kde?“

Suchov si vzdychol a preriekol trocha šušľavo:

„U nás tak hovorievali, že boh starý mesiac rozdrobil na hviezdy.“

„Och, vy divosi!“ Kapitán sa smeje. „To som nikdy nepočul! Tak ty veríš v boha, Suchov?“

„No a?“ začudoval sa Suchov. „Skús neveriť, keď zahrml!“

„A načo to boh robí?“

„Čo?“

„Že mesiac drobil na hviezdy?“

„Ako, že to nerozumieš?“ Suchov pokrčil plecami.

„Hviezdy z času na čas padajú, treba ich doplniť.“

„Obráť sa, otca ti . . .“ reve eskortujúci vojak. „Za- rad sa!“

Rátanie už došlo až k nim. Prešiel dvanásť päťstup pliatej stovky a vzadu zostali len oni dvaja — Bujnovskij a Suchov.

Veliteľ eskorty sa rozčuľuje, vysvetľuje podľa sčítacích doštičiek. Jeden chýba! Zas im chýba. Keby aspoň zratovať vedeli!

Narátali štyristo šesťdesiatdva a tvrdia, že má byť štyristo šesťdesiattri.

Znova všetkých odtlačili od brány [znova sa natlačili na bránu] a zas:

„Za-ra-diť sa do päťstupov! Prvý! Druhý!“

Toto ich nekonečné rátanie ide preto na nervy, lebo uberá už z osobného času, a nie z pracovného. A ešte kým sa stepou doterigáš k tábora a pred táborem si vystojíš rad na prehládku! Všetky objekty sa behom vracajú, jeden pred druhým sa usilujú dobehnúť, aby boli prv na prehládke a teda prv šibli do tábora. Ktorý objekt príde do tábora prvý, ten sa bude mať dnes kráľovsky: jedáleň ho čaká, na balky je prvý, do úschovne potravín ide prvý, aj do individuálnej kuchyne, na kultúrneosvetové oddelenie po listy, alebo na cenzúru vlastné listy odovzdať, na maródku, k holičovi, do kúpeľa — všade príde prvý.

Často aj eskorta sa usiluje čím prv nás odovzdať a — domov, do tábora. Ani vojak sa nemá kedy s tebou zabávať: roboty veľa, času málo.

A teraz im súčty nesúhlasia.

Keď prepúšťali posledné päťstupy, Suchov mal na chvíľu dojem, že na konci zostanú traja. Ale nie, zas len dvaja.

Kontrolóri sa zhrnuli k veliteľovi strážnej jednotky s doštičkami. Vysvetľujú. Veliteľ kričí:

„Vedúci stoštvrtý!“

Ťurin vystúpil o pol kroka:

„Tu.“

„Nezostal ti nikto na stavbe? Porozmýšľaj.“

„Nie.“

„Porozmýšľaj, lebo fa rozdzriapem!“

„Nie, viem presne.“

A pritom škúľil na Pavla — nezaspal dakto v maltovni?

„Nástup podľa brigád!“ kričí veliteľ stráže.

Stáli v päťstupoch ako prišlo, kto s kým. Teraz nastalo socanie, hurhaj. Tuná kričia: „Sedemdesiat šesť — ku mne!“ Hen: „Trinásta! Sem!“ Tamto: „Tridsiata druhá!“

Stoštvrtá bola celkom vzadu, tak sa aj zhromaždila vzadu. A tu vidí Suchov, že celá brigáda stojí s prázdny- mi rukami, tak sa zažrali do roboty, chumajú, že ani triesok nenazbierali. Iba dvaja držia malé viazaničky.

Táto hra sa opakuje každý deň: pred fajrontom fahúň nazbierajú ívery, papeky, polámané latky, zviažu handrovou tkaničkou alebo starým motúzikom a nesú. Prvú raziu urobí palier, alebo daktorý predák pri bráne. Ak tam stojí, hneď rozkáže všetko odhodit (milióny už pustili hore komínom, nuž si ich chcuť nahnať na trieskach). Ale fahúň má o tom svoj vlastný úsudok: ak každý z brigády donese čo len pár papekov, v baraku bude teplejšie. Lebo barakovej službe dávajú po päť kil uhoňného prachu na piecku, z toho sa tepla nedočkáš. Preto robia tak, že triesky nalámu, napĺia čím kratšie a schovávajú pod bušlat. Tak prejdú popri palierovi.

Eskorta tu, na objekte, nikdy nekáže odhodit dre-

vo — oni drevo tiež potrebujú, ale sami ho niesť nemôžu. Jednak preto, že v uniforme je to neprípustné, jednak — ruky majú obsadené samopalmi, aby mohli do nás strieľať. Eskorta dovedie objekt pred tábor a až tam zavlečú: „Od toho radu po ten rad odhodí drevo sem.“

Ale berú znesiteľne — treba nechať aj táborovým dozorcom aj samým trestancom, lebo inak by celkom prestali nosiť.

Vyplyva z toho zásada: každý trestanec má nosiť drevo každý deň. Nevieš, kedy doneseš, a kedy ti ho odoberú.

Kým Suchov behal očami okolo seba, či by sa dakde pod nohami nenašli ľavery, vedúci už všetkých zrátal a ohlásil veliteľovi stráže:

„Stoštvrtá — všetci!“

Aj Cézár je tu, od kancelárskej skupiny prešiel k svojim. Bafká si a fajka mu červeným svetielkom osvetľuje tvár, čierne fúzy má zasrienené, spytuje sa:

„No čo, kapitán, ako sa máme?“

Vyhriaty premrznutému neverí. Hlúpa otázka — ako sa máme? „Nuž tak,“ hodí plecóm kapitán. „Nadrel som sa, nevládzem chrbát vystrieť.“

Radišej sa dovtip a daj pofajčiť.

Cézár dá aj pofajčiť. V brigáde sa pridáva jedine kapitána, lebo nemá iného, pred kým by si dušu vylial.

„V tridsiatej druhej chýba jeden! V tridsiatej druhej!“ vykrikujú všetci.

Pomocník vedúceho tridsiatej druhej brigády a ešte jeden mladý väzeň triela ta, k autodieltam, hľadať. A v zástupe sa vypytujú — kto, ako? Chýr došiel aj k Suchovovi: chýba malý počerný Moldavan. Ktorýže je to Moldavan? Nie ten, čo vraj bol rumunským špiónom, ale ozajstným?

V každej brigáde je zo päť špiónov, ale to sú špióni vymyslení, náročky urobení. V spisoch ich všade vedú ako špiónov, ale v skutočnosti sú to obyčajní zajatci. Aj Suchov je taký špión.

Ale tento Moldavan je ozajstný.

Keď veliteľ stráže pozrel do zoznamu, až celý obledol. Veď ak špión ušiel, čo bude s ním, veliteľom stráže?

A všetkých v zástupe, aj Suchova, začína brať jed. No čo je to za všivák, lotor, zdochliak, mamfas pondiaty? Nebo už stembelo, svetlo dáva vlastne už mesiac, hviezdy vyšli, mráz naberá nočnú silu — a toho pankharta niet! Čo sa dosť nenarobil, mrcina? Pracovný deň mu nestačí, jedenášt hodín, od tmy do tmy? No počkaj, veď ti prokurátor doloží!

A Suchov sa čuduje, ako môže dakto tak veľmi pracovať, aby nezbadal ceganie.

Suchov celkom zabudol, že sám pred chvifou tak pracoval — a pajedil sa, že ich príliš zavčas zhrumažďujú pri bráne. Teraz mrzol s ostatnými a čoraz viacej zúrili s ostatnými — nech ich ten Moldavan zdrží ešte takej pol hodiny a eskorta ho vydá davu, roztrhajú ho vari ako vici ovcu!

Ešte len teraz začal mráz prífahovať! Nikto nestojí — alebo na mieste prestupuje, alebo chodí dva kroky sem, dva kroky ta.

Ludia debatujú, či Moldavan mohol ujsť, alebo nie. No, ak ešte ušiel cez deň, to je iná vec, ale ak sa schoval a čaká, kým stiahnu strážnych z veží, nedočká sa. Ak pod drôtom, kadiaľ sa plazil, nezostala stopa, čo aj tri dni a tri noci ho budú hľadať v zóne — tri dni a tri noci nezídu z veží. A ak týždeň — tak týždeň. Také majú predpisy, starí vážni to poznajú. A vôbec, ak niekto ušiel, strážnym nastanú mrcha časy, naháňajú ich o hlade, bez spania. Niekedy sa strážni tak rozdzúria, že utečenca nedovedia zvládnúť.

Cézár presvedča kapitána:

„Například, ako zostane cviker visieť na lodnom lanovi, pamätáte sa?“

„Mhm...“ Kapitán si pofajčieva z tabačku.

„Alebo kočík dolu schodmi — rúti sa, rúti.“

„Hej... Ale námornícky život pôsobí trochu bábkovo.“

„Nuž viete, sme už rozmazaní modernou filmovou technikou...“

„A červiky, čo sa plazia po mäse, vyzerajú celkom ako dáždovky. Naozaj boli také?“

„Ale menšie sa filmovými prostriedkami nedajú ukázať!“

„Myslím, že keby nám to mäso teraz dovezli do tábora miesto našich rybičiek a neumyté, neoskrábané švacli do kotla, my by sme...“

„Á-á-á!“ zaúpeli trestanci. „Ů-ú-ú!“

Zočili, že z autodielt vybehli tri postavičky, teda aj Moldavan.

„Ů-ú-ú!“ ujúkal zástup od brány.

A keď tamti dobehli bližšie, na nich:

„Chrapú-ú! Smrad! Mamfas! Filcka! Všivák! Zdochliak!“

Aj Suchov kričí:

„Chrapú-ú!“

Veď to nie je maličkosť, päťsto ľudí okradnúť o vyše pol hodiny!

Vtiahol hlavu medzi plecía a uteká ako myška.

„Stoj!“ kričí strážny. A zapisuje: „Ká—štyristo šesťdesiat. Kde si bol?“

A zároveň sa k nemu približuje a obracia karabínu pažbou dopredu.

Zo zástupu stále vykrikujú:

„Pliagal Hovniak! Gauner!“

Ale podaktorí, keď seržant obrátil karabínu pažbou dopredu, stíchli.

Moldavan čuší, hlavu sklonenú, päť sa pred seržantom. Pomocník vedúceho tridsiatej druhej vystúpil dopredu:

„Mrcina, chcel sa predom mnou schovať, vyliezol na omietacie lešenie, zohrial sa a zaspal tam.“

A pašťou po hrbe! Po gebuli!

A tým ho zároveň odohnal od seržanta.

Moldavan sa mykol nabok, a vtom vyskočil Maďar,

tiež z tridsiatej druhej, a kop do zadku, kop do zadku!

To ti nie je robíť špióna. Špióna robíť môže aj hlupák. Špión má život čistý, veselý. Ale skús si v tábore pre politických odkrútiť desať rokov ako obyčajný fahúň!

Seržant spustil karabínu.

A veliteľ stráže reve:

„Odstúpíť od brány! Zaradiť sa do päťstupov!“

No to sú psi, znova zratujú! Načo už teraz rátať, keď je aj tak všetko jasné? Trestanci začali hundrať. Všetko zlo sa z Moldavana prevallilo na eskortu. Hundrá a nehybu sa od brány.

„Co-ó?“ zreval veliteľ stráže. „Mám vás posadiť na sneh? Zaraz vás posadím. Do rána sa nepohnete!“

To sa môže veľmi ľahko stať. Koľko ráz im rozkázali sadnúť si. Ba aj ľahnúť: „K zemi! Zbraň na boj pripravíť!“ Všetko už bolo, trestanci to vedia. A začali sa pomaličky hýbať od brány.

„Odstú-úpíť! Odstú-úpíť!“ pobáda ich vojak.

„Naozaj, prečo sa vlastne tlačíte na tú bránu, zdochliaci?“ pajedia sa zadní na predných. A ustupujú pod tlakom.

„Zaradiť sa do päťstupov! Prvý! Druhý! Tretí!“

A mesiac už svietil naplno. Rozsvietili sa, tmavá červen z neho zišla. Vystúpil už o dobrú štvrtinu. Večer je stratený!... Prekliaty Moldavan! Prekliata eskorta. Prekliaty život!

Tí vpredu, čo ich už odrátali, sa obracajú, na prsty si stávajú a pozerajú, koľkí zostanú v poslednom päťstupe — dvaja či traja? Od toho teraz závisí celý život.

Suchovovi sa na okamih zazdalo, že v poslednom päťstupe zostanú štyria. Až mu dych zaseklo od strachu: jeden navyšiel! Znova preratávať! Ale vysvitlo, že šakal Fefukov dofahoval ohorok od kapitána, zabudol, čo sa deje, a neskoros sa zaradiť do svojho päťstupu, takže vyzeral ako zvyšný.

Zástupca veliteľa stráže ho od zlosti švacol po tyle. Správne!

V poslednom páfstupe sú traja. Chvalabohu, počet súhlasí!

„Odstú-úpiť od brány!“ znova ich vyzýva strážny. Ale tentoraz trestanci nešomrú, vidia, že zo strážnice vychádzajú vojaci a obkolesujú priestor na druhej strane brány.

Idú ich teda vypúšťať.

Slobodných predákov nevidieť, ani paliera, chlapci drevo vynesú.

Otvorila sa brána. A už tam za nimi, vedľa brnového zábradlia sa znova ozývajú hlasy veliteľa stráže a kontrolórov:

„Pr-rvý! Druhý! Tretí!...“

Ak bude sčítet ešte raz súhlasí, začnú stahovať strážnych z veží.

Ale koľko treba šliapať zo vzdialených veží popri zóne, ho-hó! Len keď posledného trestanca vyvedú zo zóny a počet súhlasí, len vtedy začnú telefonovať na všetky veže: Opustíť vežu! Ak je veliteľ stráže rozumný chlap, hneď sa aj pohne, lebo vie, že trestanec nemá kde ujsť a tí z veží kolónu dohonia. Ale keď je veliteľ chumaj, bojí sa, že má málo vojsk proti trestancom, a čaká.

Takýto trufó bol aj dnešný veliteľ stráže. Čaká.

Trestanci sú na mraze celý deň, premrzli tak, že idú podochntiť. A po fajronte aby celú hodinu mrzli stojačky. Ale ani mráz ich natoľko nerozoberá, ako zmesť nad strateným večerom! V zóne už nič nenakonáš.

„A odkiaľ tak dobre poznáte prostredie anglického vojnového loďstva?“ spytujú sa v susednom páfstupe.

„Viete, prežil som skoro celý mesiac na anglickom krížniku, mal som tam svoju kajutu. Sprevdzál som konvoj. Bol som u nich spojovacím dôstojníkom. A po vojne mi ešte anglický admirál — čert mu to pošepol — poslal darček na pamiatku. Na znak vďaky.“ Čudujem sa a preklinám... A vidíte — hodili nás všetkých do jedného vreca... Sedieť tuná s benderovcami nie je nijaký pôžitok.“

Čudné. Čudné, keď sa tak človek podíva: holá step, opustená zóna, sneh sa ligoce v mesačnom svetle. Eskorta sa už rozostavila — strážni desať krokov jeden od druhého, zbraň pripravená na streľbu. Čierne stádo trestancov a medzi nimi v takom istom bušiate „Šč-311“ — človek, ktorému sa bez zlatých náplecňikov ani žiť nesladilo, s anglickým admirálom sa kamarátil, a teraz s Fefukovom vládči kalfas.

Človeka možno obrátiť aj tak aj tak...

No, eskorta je už pokope. Bez väzenskej modlitby, rovnou:

„Pochodom v chod! Rýchlejšie!“

Hej, figu borová vám teraz pôjdeme rýchlejšie! Zostali sme za všetkými objektmi, nemáme sa prečo ponáhľať. Trestanci aj bez dohovoru pochopili všetko: zdržiavali ste nás, teraz my vás trochu zdržíme. Nebodaj by ste už aj vy boli radi v teple...

„Dlhý krok!“ kričí veliteľ stráže. „Celny rad, dlhý krok!“

Figu borová „dlhý krok!“ Trestanci kráčajú rovnomerne, s hlavami sklonenými, ako na pohrebe. Teraz už nemáme čo stratiť, aj tak prideme do tábora poslední. Nesprávai si sa ako človek — teraz si môžeš aj gágor rozdrapit.

Veliteľ chvíľu vykrikoval: „dlhý krok“, „dlhý krok“, potom pochopil, že trestanci nepôjdu rýchlejšie. A strieľaf nemôže — idú v páfstupoch, v kolóne, podľa predpisu. Veliteľ stráže nemá moc poháňať trestancov. (Ráno sa trestanci iba tým zachraňujú, že sa pomaly vlečú do roboty. Kto rýchlo behá, ten sa konca trestu v tábore nedočká — uštie sa, padne.)

A tak si idú pomaly, rovnomerne, poriadne. Povrzgujú v snehu. Doktorí sa potichu zhovárajú, iní idú len tak. Suchof sa začal rozpomínať, čo to ráno v zóne nedorobil? Spomenul si — maródkal! No to je zázrak — pri robote celkom zabudol na chorobu.

Teraz práve ordinujú na ošetrovni. Ešte by dobehol,

keby nevečeral. Ale vari ho už ani nedrví triaška. A horúčku mu nenamerajú... Skoda časul Premohol sa aj bez doktorov. Tí fa tak vyliečia, že fa pošlú na druhý svet.

Teraz ho nelákala maróдка, ale ako si doplníť večeru. Celú nádej vkladal do toho, že Cézár dostane balík, už dávno mu mal dôjsť.

A zrazu trestaneckú kolónu akoby boli vymenili. Zavinila sa, porušila krok, mykla sa dopredu, zahučala, zahučala — a už koncové páfstupy, medzi nimi aj Suchof, nie že doťahovali, ale dobiehall predná. Prejdú pár krokov a znova behom.

Keď sa koniec kolóny vyhrnul na vršok, aj Suchof videl, čo sa deje: napravo od nich, ďaleko v stepi sa černela ešte jedna kolóna, smerovala naprieč našej a zrejme tiež pridala, keď zazrela našu.

Mohla to byť len kolóna z mechanického závodu, bolo v nej asi tristo ľudí. Teda aj oni mali smolu, aj ich zadržali. Za čo asi? Ich často zadržávajú aj kvôli robote, ak nedokončia opravu dákeho stroja. Ale im to nič nerobí, oni sú celý deň v teple.

No, a teraz — kto kohol! Chlapi utekajú, jednoducho utekajú. Aj eskorta sepká, iba veliteľ pokrikuje:

„Nerozohovaf sa! Zadní dotiahnuť! Dotiahnuť!“

Bodaj fa chmára pállia, čo ziapeš? Vari nedofahuje-me?

A o čom predtým hovorili, o čom rozmýšľali — na všetko zabudli, celá kolóna mala iba jediný záujem:

„Predbehnúť! Zatlačiť!“

A tak sa všetko pomlešalo, poprevracalo, že už eskorta nie je trestancom nepriateľom, ale kamarátom. Nepriateľom je tamtá kolóna, cudzia.

Všetci sa zrazu rozveselili, aj zlosť ich prešla.

„Podme! Podme!“ kričia zadní na predných.

Naša kolóna dorazila na ulicu a kolóna z mechanického závodu zmizla za blokom obytných domov. Začal sa pretek naslepo.

Tu, prostriedkom ulice, mala naša kolóna lepšiu cestu. Ani vojaci na bokoch sa tak nepotykali na hrboch. Tak tuná ich musíme trhnúť!

Aj preto bolo treba kolónu z mechanického predbehnúť, lebo ich na táborovej strážnici osobitne dlho prehladali. Odttedy, ako v tábore začali podrezávať väzňov, je veliteľstvo tej mlenky, že nože sa vyrábajú v mechanickom závode a odtiaľ ich nosia do tábora. A preto kolónu z mechanického závodu pred vchodom do tábora osobitne dlho prehladajú. Už bola neskorá jeseň, zem studená, a na nich ešte vždy kričali:

„Mechanický závod, zobuť baganče! Baganče chytíť do ruky!“

A tak ich bosých prehladali.

Aj teraz, mráz-nemráz, ukážu na niektorého:

„Ty tam, zobuť pravý kapec! A ty — Iavý!“

Trestanec zobuje kapec, a poskakujú na jednej nohe, musí ho prevrátiť a onucu vytriasť — či tam nemá nôž.

Suchof počul — nevie, či je to pravda, alebo nie — že ešte v lete doniesli chlapi z mechanického dva volejbalové stĺpy do tábora a v tých stĺpoch boli ukryté všetky nože. Po desať dlhých nožov v každom. Teraz ich v tábore občas objavia — raz tu, raz tam.

A tak kolóna — viac prebehla, ako prešla — okolo nového klubu, obytného bloku a drevárskeho závodu a vyrazila na zákrutu, vedúcu priamo k táborovej strážnici.

„Hú-hú-ú!“ len tak zrúkla kolóna jedným hlasom. Na túto križovatku ciest sa ponáhľali! Mechanický závod zaostal o takých stopádesiat metrov vpravo.

No, teraz už kráčajú pokojne. Celá kolóna je rada. Zajačia radosť: aha, žaby sa ešte aj nás boja.

A už je tu tábor. Aký ho nechali ráno, taký je i teraz: noc, svetlá po celej zóne nad nepreniknutelným plotom — najmä pred strážnicou svietia veľmi husto, celá prehladková plošina je ako slinkom zaliatá.

Ale kúsok pred bránou... „Stáť!“ skríkol pomocník veliteľa stráže. Samopal odovzdal vojakovi a pribehol blízko ku kolóne (majú zakázané priblížiť sa ku kolóne so samopalom). „Všetci, čo stoja z pravej strany a nesú drevo — odhodí ho napravo!“

Tí z vonkajšej strany niesli celkom otvorene, takže všetkých vidí. Vyleteli viazaničky — jedna, druhá, tretia. Podaktorí chcú drevo ukryť vo vnútri kolóny, ale susedia na nich:

„Kvôli tebe vezmú drevo aj inými! Odhod podobrotky!“

Kto je trestancom hlavným nepriateľom? Iný trestanec. Keby sa trestanci navzájom nehrýzli, échl... „Vpred!“ krič pomocník veliteľa stráže.

A vykročil k strážnici.

Pri strážnici sa zbieha päť ciest, pred hodinou sa na nich hčili všetky objekty. Ak pozdĺž všetkých týchto ciest vystavajú ulice, tak istotne na mieste strážnice a prehliadkovej plošiny vznikne v budúcom meste hlavné námestie. A ako sa teraz zo všetkých strán stekajú objekty, tak sa potom budú schádzať prúdy manifestantov.

Dozorcovia sa už zhrievali na strážnici. Vychádzajú, stavajú sa naprieč cesty.

„Rozopäť bušlaty-ý! Kacabajky rozopäť!“

A ruky sa rozťahli. Chystajú sa obchytávať, šmátrať. Po bokoch potľapkávajú. Slovom, tak ako ráno.

Teraz nie je strašné porozopínať sa, ideme domov. Všetci tak hovoria — „domov“.

Na iný domov cez deň nemajú kedy ani pomyslieť.

Už prehľadali čelo kolóny, keď Šuchov pristúpil k Cézarovi a povedal:

„Cezar Markovič! Ja sa hneď od strážnice rozbehnem do výdajne balíkov a postavím sa do radu.“

Cezar obrátil k Šuchovovi husté čierne, teraz zospodu biele rúžy:

106

„A načo by ste sa stávali, Ivan Denisovič? Možno, že balík vôbec neprišiel.“

„Čo sa mi stane, ak neprišiel? Desať minút počkám, ak nedôjdete — poberiem sa do baraka.“

[A Šuchov si v duchu myslí: keď nepríde Cezar, možno príde dakto iný, komu predám miesto v rade.] Cezar zrejme veľmi túžobne čakal balík:

„No, dobre, Ivan Denisovič, utekaj, postav sa. Desať minút čakaj, viacej nie.“

A prehliadka sa už celkom, celkom blíži. Dnes nemá Šuchov čo schovávať pri prehliadke, preto ide na ňu bez strachu. Rozopäl bušlat, nenáhlivo, aj kacabajku si uvoľnil spod plachtovinového opasku.

A hoci sa nepamätal, že by mal dnes voľačo zakázané, ostrážitosť ôsmich väzenských rokov sa mu stala zvykom. Vopchal ruku do vrečka na kolene, aby si potvrdil, že tam nič nie je — to vedel bezpečne.

Ale bola tam píľka, kúsok pásovej píľky! Ten kúsok, ktorý dnes z gazdovlivosti zodvihol zo zeme v pracovnej zóne a vôbec ho nemal v úmysle preniesť do tábora.

Nemal v úmysle preniesť, ale teraz, keď ho už sem doniesol, bolo mu ho ukrutne ľúto zahodiť! Veď by sa dal vybrúsiť na malý nožiček — aspoň taký obuvnícky, alebo krajičrsky!

Keby ho bol mienil preniesť, dobre by si bol premyslel, aj ako ho schovať. Ale teraz zostávali pred ním iba dva rady, prvý z týchto päťstupov sa už oddelil a vykročil na prehliadku.

Musel sa rozhodnúť rýchlosťou blesku: alebo, krytý posledným päťstupom, nebadane odhodí píľku na sneh [kde ju hneď nato nájdú, ale nebudú vedieť, kto ju odhodil], alebo sa ju pokúsi preniesť!

Za ten kúsok píly, keby ho uznali za nôž, mohol dostať desať dní karceru.

Ale obuvnícky nožiček je zárobok, chlieb!

Odhodí ho bolo škoda.

A Šuchov vopchal píľku do vatovaného palčička.

107

Vtom dostal posledný päťstup povel vykročiť na prehliadku.

A v plnom svetle zostali poslední traja: Seňka, Šuchov a ten mládenec z tridsiatej druhej, čo bol hľadať Moldavana.

Pretože boli traja a oproti nim stálo päť dozorcov, dalo sa z toho ťažiť — mohol si vybrať, ku ktorému z dvoch vpravo stojacich dozorcov pristúpi. Šuchov si nevybral mladého, červenolčeho, ale starého, so šedivými fúzmi. Starý bol, pravdaže, skúsený a ľahko mohol nájsť píľku, keby bol chcel, ale pretože bol starý, musela sa mu táto služba na smrť spritoviť.

Zatiaľ si Šuchov obidve rukavice — tú s pílkou i prázdnu — stiahol, chytil ich do jednej ruky, prázdny palčičak otrčil dopredu, do tej istej ruky chytil aj motúz, čo sa ním opasoval, kacabajku celkom porozopínal, spodok bušlata a kacabajky úslužne nadvihol [nikdy nebol taký úslužný na prehliadke, ale teraz chcel ukázať — tu som, nič netajím, tu si ma máte] — a na povel vykročil k šedivému dozorcovi.

Šedivý dozorca potľapkal Šuchova po bokoch a po chrbte, na kolenné vrečko ťapol zvrchu — nič tam nebolo, postískal v rukách spodky kacabajky i bušlata — tiež nič, a už keď prepúšťal Šuchova, kvôli istote postískal v ruke ešte aj otrčenú rukavicu — prázdnu.

Dozorca stisol palčičak a Šuchova akoby vnútri zovrell klepáť. Ešte jedno také stisnutie — druhý palčičak a — Šuchov sa vezie do karceru na tristo gramov chleba denne a teplú stravu iba každý tretí deň. Hneď si predstavil, ako tam oslabne, vyhladne a ako ťažko sa mu bude vracáť do toho stavu nehladnej-nesýtej šlachovitosti, v akom je teraz.

A tu sa v duchu naliehavo, vrúčne pomodlil: „Panebože! Zachráň ma pred karcerom!“

Všetky tieto myšlienky mu prebleskli hlavou za tú krátku chvíľu, kým dozorca stisol prvú rukavicu a preniesol ruku, aby takisto stisol aj druhú, zadnú (bol by

108

ich stisol naraz obidvoma rukami, keby bol Šuchov držal rukavice v dvoch rukách, a nie v jednej). No vtom bolo počuť, ako veliteľ prehliadky v snahe dostať sa čím prv domov zavolať na eskortu:

„No, dajte mechanický závod!“

A dozorca so šedivými fúzmi, miesto toho, aby chytil Šuchovovu druhú rukavicu, hodil rukou — tak bež. A prepustil ho.

Šuchov sa rozbehol, aby dohonal svojich. Už boli nastúpení po päť medzi dvoma dlhými brvnovými zábradliami, podobnými konskému uväzovadlu na jarmočisku a tvoriacimi akýsi košiar pre kolónu. Až sa tak vznášal, ani zem necítil, ale nepomodil sa ešte raz, z vdaky, lebo nemal kedy, a nemalo to už zmysel.

Eskorta, ktorá viedla ich kolónu, teraz celá odstúpila nabok, uvoľňujúc miesto eskorte z mechanického závodu, a čakala iba na svojho veliteľa. Všetko drevo, čo kolóna odhodila pred prehliadkou, si strážni pozbierali pre seba, a drevo, čo odobrali dozorcovia na prehliadke, nahádzali na hŕbu pri strážnici.

Mesiac sa kotúľal čoraz vyššie, v jasnej bielej noci hustol mráz.

Veliteľ eskorte cestou na strážnicu, kde si šiel po potvrdenku na štyristo šesťdesiat tri hláv, prehovoril s Priachom, zástupcom Volkového, a ten skríkol:

„Ká — štyristo šesťdesiat!“

Moldavan, utajený v strede kolóny, vzdychol a prešiel k pravému zábradliu. Hlavu mal stále tak isto sklonenú a vťahnutú medzi pleciami.

„Poď sem!“ kývol Priacha na konské uväzovadlo.

Moldavan podišiel. Dostal rozkaz založiť ruky za chrbát a stáť na mieste.

To znamená, že mu prídu pokus o útek. Vezmú ho do väzenia.

Kúsok od brány z pravej i z ľavej strany sa postavili dvaja strážnici, brána, vysoká zo tri ľudské výšky, sa pomaly otvorila a ozval sa povel:

109

„Zaradíš sa do päťstupov!“ Tu netreba veliť „Odštipíš od brány“, lebo všetky brány sa otvárajú dovnútra zóny, aby ich trestanci nemohli vyvaliť, keby sa na ne znútra oprel zástup.) „Prvý! Druhý! Tretí!...“

Na tomto večernom preratovaní, keď sa trestanec vracia táborovou bránou, je z celého dňa najväčší preľakaný, premrznutý, vyhladnutý, a naberačka vrelej večernej kapustnice bez mäsa je mu teraz ako dážd vyprahnutej pôde — vsiakne doň v okamihu, do poslednej kvapky. Táto naberačka mu je teraz drahšia ako sloboda, drahšia ako celý minulý i celý budúci život.

Trestanci, vchádzajúci táborovou bránou, sú ako vojaci, vracajú sa z pochodu — hluční, rázni, rozguražení — hybaj z cesty!

Poskoka, pozorujúceho od štábného baraka val vchádzajúcich trestancov, sa zmocňuje strach.

A po tomto preratovaní sa trestanec, prvý raz od chvíle, keď ráno o pol siedmej zvonili na rozdeľovanie, stáva slobodným človekom. Prešiel veľkou bránou zóny, prešiel malou bránou predzóny a ešte uličkou medzi dvoma priemami a — uteká si každý, kde chceš.

Každý, kde chceš, ale vedúci brigád zadfža úkolár:

„Vedúci brigád na PVO!“

Suchov sa rozbíhal popri väzení a pomedzi baraky do výdajne. A Cézár, zachovávajúci dôstojnosť, nenáhlivo vykročil na druhú stranu, kde sa už okolo stĺpa hemžilo ľuďmi. Na stĺpe bola pribitá pregľeková doštička a na nej atramentovou ceruzou vypísaní všetci, čo dnes dostali balík.

V tábore dost málo píšú na papier — väčšinou na pregľeku. Na doštičke je to akési pevnejšie, istejšie. Na doštičky si zapisujú stavy aj kuchári a úkolári. Na druhý deň to zoškrabeš a — znova môžeš písať. Úspora.

Ti, čo zostanú v zóne, ešte takto *striehnu*: prečítajú si na tabuľke, komu prišiel balík, idú mu oproti na ulič-

ku a hneď mu oznámia aj číslo. Mnoho to nevynesie, ale cigareta sa ujde.

Suchov dobehol k výdajni — je to prístavba k baraku a k nej ešte prilepený pivtor. Na pivtore zvonka nie sú dvere, zima doň prúdi bez prekážky, ale predsa je v ňom akosi útulnejšie, lebo je pod strechou.

V pivtore sa popri stene tiahne rad. Suchov si stal do radu. Pred ním je zo pätnásť ľudí, to je vyše hodiny, akurát do večierky. A kto sa z elektrárenskej kolóny šiel podívať na zoznam, ten už bude stáť za Suchovom. Aj všetci z mechanického závodu. Dost možno, že budú musieť prísť po balík druhý raz, zajtra ráno.

Stoja v rade s mieškami, s vrecúškami. Tam, dnuka (sám Suchov v tomto tábore ešte ani raz nedostal balík, ale pozná to z rozhovorov) otvárajú balíkovú debničku sekerkou, dozorca všetko vlastnými rukami povyberá a prezrie. Jedno rozreže, druhé prelomí, iné omacia, presype. Ak je tam dačo tekuté, vo fľašiach či plechoviciach, otvorí a vylejú ti, chytajú si ako chceš, či do ruky, či do obrúska. A nádoby ti nedajú, čohosi sa boja. Ak sú tam pirogy, alebo dáke vyberanejšie sladkosti, saláma či ryby, dozorca si z nich odhrýzne. (Skúš sa ohradiť — hneď začne zapátrať, toto je zakázané, hento sa nepovoľuje a — nevydá ti nič. Kto dostane balík, ten musí, počnúc dozorcem, len dávať, dávať.) A keď sa už skončí prehládka balíka, zas ti nedajú debničku, zmeť si to, kde chceš — do vrecúška, alebo hoc aj do podolka, len vypadni a — ďalší. Niektorého tak zmätajú, že aj pozabúda veci na pulte. Po to nech sa už nevracia. Skapalo.

Ešte kedysi v Ust'-Ižme dostal Suchov niekoľko balíkov. Ale sám napísal žene — neposielaj, vyjde to navni-voč, neodtŕhaj deckám od úst.

Hoci na slobode Suchov ľahšie vyživil celú rodinu, ako tuná sám seba, dobre vedel, koľko obeť stojí tie balíky, a uvedomoval si, že desať rokov ich od rodiny žiadať nemôže. Nuž tak radšej bez nich.

No aj keď dospel k tomuto rozhodnutiu, zakaždým, keď niekto z brigády, alebo v baraku blízko neho dostal balík (a to bolo skoro každý deň), bolelo ho srdce, že on nedostal. A hoci prísne zakázal žene posielat balíky aj na Veľkú noc a nikdy nechodil k stĺpu pozerať na zoznam, len ak kvôli niektorému zámožnému trestancovi z brigády — z neznámeho dôvodu niekedy čakal, že za ním pribehnú a povedia:

„Suchovi čo nejdeš? Veď máš balík!“

Ale nikto nepríbehol...

A spomenúť si na dedinu Temgeňovo a na rodnú chalu pu mal čoraz menej a menej dôvodov... Tunajší život ho otkal od budíčka do večierky, nenechával mu čas na zbytočné spomienky.

Teraz, keď stál medzi tými, čo ukájali svoj žalúdok blízkou nádejou zahryznúť sa do slaniny, natrieť si chlieb maslom alebo osladit pohár čaju cukrom, mal Suchov iba jedinú túžbu: dobehnúť do jedálne so svojou brigádou a zjesť žbrndu horúcu, a nie studenú. Studená nemá ani polovicu tej hodnoty ako horúca.

Rátal, že ak Cézárovo meno nebolo na zozname, ten je už dávno v baraku a umýva sa. Ale ak tam svoje meno našiel, teraz zbiera vrecká, šálky z umelej hmoty, obaly. Kvôli tomuto Suchov sľúbil čakať desať minút.

Tu, v rade, sa Suchov dozvedel novinu: tento týždeň zas nebude nedeľa, zas ich o ňu pripraví. Čakal to a všetci to čakali — ak je v mesiaci päť nedeľ, tri im dajú a dve ich vyženú do roboty. Čakal to, ale keď sa to dozvedel, až mu srdce stislo, skrútilo: komu by nebolo ľúto vyťaženej nedele? Ale pravdu vravia, čo stoja v rade: voľnú nedeľu aj v zóne vedľa otráviť, dačo si vymyslí — či kúpeľ pristavovať, či múr stavať, aby sa zahatal priechod, či dvor čistiť. Alebo rozkážu vymieňať matrace, vytrasať ich, poštieča ničť na pričníach. Alebo si vymyslí previerku identity podľa fotografií. Alebo inventarizáciu: musíš vyviesť všetky veci na dvor a pol dňa tam presedieť.

Zrejme ich zo všetkého najviac pajeďí, ak trestanec po raňajkách spí.

Rad sa pomaly, ale predsa len hýbal dopredu. Mimo poradia, odsotiac predného a nikoho sa nespýtajúc, vošli dnu traja: jeden holič, jeden účtovník a jeden z kultúrnoosvetového oddelenia. Ale to neboli šediví trestanci, lež mocní táboroví poskoci, najväčší všiváci, akí sedeli v zóne. Týchto ľudí si trestanci nevážili ani zatoľko, ako psieho lajna (a oni zas fahúňov). Ale škrepiť sa s nimi nemalo zmysel — všetci *poskoci* sú jedna ruka aj s dozorcami.

Ale predsa ešte zostávalo pred Suchovom zo desať ľudí a za ním sa nastavalo sedem, keď do dverného otvoru vošiel zohnutý Cézár vo svojej novej kožuštinovej čiapke, čo mu poslali z domu. [Aj tá čiapka napríklad. Cézár kdesi pomastil, a dovolili mu nosiť čistú, novú mestskú čiapku. Ale iným aj ošklibané frontové pobrali a dali trestanecké, zo svinskej kože.]

Cézár sa usmial na Suchova a rovno k čudákovi v okuliaroch, čo v rade po celý čas čítal noviny:

„A-á! Peter Michalyč!“

A — rozziarili sa ako dve slniečka. Čudák:

„Mám čerstvú ‚Večorku‘, podívajtie sa! Poslali mi ako tlačivo.“

„Ale čo?!“ A Cézár tiež vopchal nos do novín. Na povale sľepňa slabučká žiarovôčka, ako len môžu pri nej čítať drobné písmenká?

„Tu je veľmi zaujímavá recenzia o Zavadského premiérel...“

Moskovčania, tí sa zďaleka zacítia ako psi. A keď sa zídu, jednotlivá sa len obhúchávajú, obhúchávajú po svojom. A remzú ukrutne rýchlo — kto viacej slov nahovorí. A keď tak remzú, zriedka zachytíš ruské slovo, akoby si počúval Lotyšov alebo Rumunov.

Vrecká má Cézár v ruke, všetky, v poriadku.

„Tak ja teda... Cézár Markovič...“ šušie Suchov.

„Hádam čo by som šiel?“

„Pravdaže, pravdaže.“ Zdvihol Cezar čierne fúzy od novín. „Tak za kým vlastne stojím? Kto je za mnou?“

Suchov mu vysvetlil, kto kde stojí, a nečakajúc, že si Cezar sám spomenie na večeru, opýtal sa:

„A večeru vám doniesť?“

(To znamená — z jedálne do baraka, v miske. Nosí sa vôbec nesmie, na to vydali mnoho zákazov. Tých, čo nosia, chytajú, jedlo na zem vylievajú a chlapov zatvárajú — a predsa nosia a budú nosiť, lebo kto má dáku robotu, nikdy nedobehne do jedálne s brigádou.)

Spýtal sa, či má doniesť večeru, ale v duchu si myslel: „Vari len nebudješ taký žgrioš a dáš mi večeru? Ved na večeru nie je kaša, iba prázdna žbrnda!..“

„Nie, nie,“ usmial sa Cezar, „večeru zjedz ty, Ivan Denisovič!“

Iba na to čakal Suchov! Teraz ako voľný vták vyletel spod pitvorovej strechy a — bffk cez zónu!

Pobehajú treťáci križom-križom po tábore! Istého času vydal veliteľ tábora aj takýto rozkaz: Žiadny trestanec nesmie chodiť po zóne sám. Pokiaľ možno, treba viesť celú brigádu v pochodovom tvare. Ak by to celá brigáda naskrze nepotrebovala — povedzme na ošetrovňu alebo do záchodu — treba zostaviť skupiny po štyri-päť ľudí, určité spomedzi nich veliteľa, ktorý ich v pochodovom tvare dovedie nazad.

Veliteľ tábora veľmi nástojil na plnení tohoto rozkazu. Nikto sa mu nepovážil protirečiť. Dozorcovia chytali ojedinelých trestancov, zapisovali si čísla, vličili trestancov do basy, ale — rozkaz zakapal. Potíchu, ako zakapáva mnoho senzáčných rozkazov. Povedzme, oni sami predvolajú človeka k vyšetrovateľovi — predsa s ním nemôžu poslať jednotku! Alebo ti treba ísť po súkromné potraviny do úschovne, ale načo ta mám ísť ja? Dakto si zmyslí, že pôjde na kultúrnoosvetové oddelenie čítať noviny, ale kto ta pôjde s ním? Jeden si chce dať kapce opraviť, druhý usuší, tretí chce ísť len tak z baraka do baraka (prechádzať z baraka do bara-

ka sa zakazuje zo všetkého najprísnejšie!) — ako ich chceš udržať?

Tým rozkazom chcel veliteľ odňať trestancom aj poslednú štipku slobody, ale nepodarilo sa mu to, bachráčovi.

Cestou do baraka Suchov stretol dozorcú, pre istotu pred ním zložil čiapku a vbehol do baraka. V baraku — trma-vrma: komusi cez deň potiahli prídel chleba, kričia na služby a služby kričia na nich. Ale kút stoštvrtý je prázdny.

Suchov pokladá za šťastný už aj ten večer, keď po návrate do zóny zistí, že matrace nie sú popravované, že cez deň nebola v barakoch prehliadka.

Suchov šiel ku svojej prični, idúcky zoblekajúc bušiat. Vyhodil ho nahor, za ním palčičky s pílkou, pomacal v hĺbke matraca — ranný kúsok chleba je na svojom mieste! Potešil sa, že ho zašiel.

A behom von do jedálne!

Prešmykol sa do jedálne — s dozorcou sa nestretol. Iba trestanci sa vliekli oproti a škriepili sa o prídeľy.

Vonku, v mesačnom svite je čoraz jasnejšie. Lampy všade zbledli, od barakov sa tiahnu čierne tóny. Do jedálne sa vchádza cez širokú verandu so štyrmi schodíkmi — aj veranda je teraz v tóni. Ale nad ňou sa hompáfa lampička, poškrípkáva v mraze. Žiarovky svietia červeným svetlom — nevedno, či od mrazu, alebo od špiny.

A ešte jeden prísny rozkaz vydal veliteľ tábora: brigády majú chodiť do jedálne v dvojstupu. Ďalej sa v rozkaze hovorilo: keď brigáda dôjde pred jedáleň, nesmie vyjsť na verandu, ale preruší sa do päťstupov a čaká, kým ju dozorný jedálne pustí dnu.

Funkcie dozorného jedálne sa rukami-nohami držal Chromý. Svoju telesnú chybu si dal uznať za invaliditu, ale je zdravý ako buk, sviňa. Obstaral si brezovú bakuľu a tou bakuľou z verandy hľuší každého, kto sa pchá bez jeho povolenia. Ale nie každého. Chromý má bystré

oči, aj vo tme od chrbta pozná ľudí, a neudrie toho, kto by mu sám tresol po papuli. Bije bitých. Suchova raz švacol.

Vraví sa „dozorný“. Ale v skutočnosti je to gróf, kamaráti sa s kuchármi!

Dnes sa alebo všetky brigády nahrnuli naraz, alebo dlho nemohli urobiť poriadok, lebo veranda je husto obsúpená ľuďmi a na verande stoja Chromý, jeho lokaj a vedúci jedálne osobne. Dnes robia poriadky bez dozorcov, dráci.

Vedúci jedálne — hnusoba vypasená, hlavu má ako tekvica, plecía na meter. Toľko má zvyšnej sily, že chodí, akoby sa hojdal na strunách, akoby mal pružiny v rukách i nohách. Nosí čiapku z bielej kožušiny, bez čísla, nikto zo slobodných nemá takú čiapku. A ešte nosí barančinovú vestu a na tej veste na prsiach malíčké číslo ako poštová známka — to je ústupok Volkovému, ale na chrbte ani to. Vedúci jedálne sa nikomu neklania, a všetci trestanci sa ho boja. V jednej ruke drží tisíce životov. Raz ho chceli zmlátiť, ale všetci kuchári mu vybehli na pomoc, gaunerí vyberaní.

Zle bude teraz, ak už stoštvrtá vošla dnu. Chromý pozná podľa tváre celý tábor a v prítomnosti vedúceho ho nepustí s cudzou brigádou ani za svet, náročky urobí kravál.

Niekedy preliezajú aj poza chrbát Chromého cez zábradlie verandy, aj Suchov už tak liezol. Ale dnes, keď tam stojí vedúci, neprelezieš, ešte ti zmasť križé tak, že pôjdeš štvornožky na maródku.

Rýchle, rýchle k verande, zistíš vo tme medzi rovnakými čiernymi bušiatmi, či je tam ešte stoštvrtá.

A vtom práve brigády zozadu pritlačili, pritlačili (čo majú robiť — čoskoro bude večierka!) a prebávajú sa ako do pevnosti, dobyli útokom prvý, druhý, tretí, štvrtý schodík, vovallli sa na verandu.

„Stojte, vy kurvy!“ Chromý reve a dvíha bakuľu na tých vpredú. „Nazad! Lebo dakoho dokrvavím!“

„My za to nemôžeme!“ revú tí napredku. „Zozadu tlačia!“

Nuž, zozadu, zozadu, to je pravda, ale ani tí vpredú sa veľmi nevzpierajú, dúfajú, že vletia do jedálne.

Vtedy Chromý položil svoju bakuľu predným na prsia ako spustenú závoru a z celej sily sa na nich ovalil! Aj Chromého pomocník, lokaj, sa chytil bakuľe, ba ani vedúci jedálne sa neštítal pošpiniť si ruky trestancami a tiež sa chytil.

Prítlačili paromsky, sily majú, nevedia, čo s ňou, veď jedia mäso — a zatíslí ich! Zhora zvalli predných na zadných, na zadných, rúcali ich ani snopy.

„Čaptoš poondiaty... bodaj si skapal!...“ kričia zo zástupu, ale schovávajú sa. Ostatní padli mlčky, mlčky vstávajú, vrtko, aby ich nepošliapali.

Schodíky sú očistené. Vedúci jedálne odstúpil na verandu a Chromý stojí na hornom schodíku a poúča:

„Do päťstupov, vy baraní, koľko ráz vám to mám vravieť?! Keď bude treba, tak vás pustím!“

Suchov zočil celkom pred verandou akoby Seňkovu Klevšinovu hlavu, ukrutne sa zaradoval a hybaj sa prebíjať laktami rýchlo dopredu. Stíslí chrbty — na to si slabý, neprebiješ sa.

„Dvadsať siedma!“ kričí Chromý. „Dnu!“

Dvadsať siedma vybehla hore schodíkmi a rýchlo k dverám. A za ňou sa všetci znova začali tlačíť na schodíky, aj zadní tlačia. Aj Suchov tlačí, ako len vládze. Celá veranda sa trasie, lampa nad ňou škripoce.

„Už zase, vy zdochliaci?“ zíri Chromý. A bakuľou, a bakuľou komusi po pleciach, po chrbtách a sociá, sociá jedných na druhých.

Znova vyprázdnil schodíky.

Suchov vidí zdola, že Pavlo vyšiel hore, ku Chromému. Brigádu sem vodí on, Turin sa nechodí špiníť do tejto tlačence.

„Stoštvrtá-á, zaradíš sa do päťstupov!“ kričí Pavlo zhora. „A vy ustúpte, priateľia!“

Figurovú priatelov ustúpiať
„Veď ma pusť, ty drevol ja som z tej brigády!“ myká Suchov chlapa pred sebou.
Ten by ho rád pustil, ale je stisnutý zo všetkých strán.

Zástup sa kolíše, podusí sa ide, aby dostal Zbrndu. Zákonitú Zbrndu.

Vtedy Suchov vymyslel niečo iné: chytil sa vľavo z bradla, vytiahol sa na verandový stĺp a zostal visieť — odtrhol sa od zeme. Nohami sa komusi oprel do kolien, pretiahol ho po krížoch, pár ráz zabohoval, ale už sa pretisol: jednou nohou si stal na rímsu verandy pri hornom schodíku a čaká. Zazreli ho chlapi z brigády a podali mu ruku.

Vedúci jedálne sa pri odchode obrátil vo dverách:
„Poďte, Chromý, ešte máme dve brigády!“
„Stoštvrť!“ skríkol Chromý. „A ty sa kde pcháš, zochlajak?“

A bakulou ho po tyle, toho cudzieho.
„Stoštvrť!“ kričí Pavlo a púšťa dnu svojich.
„Ů-uch!“ predral sa konečne Suchov do jedálne. A nečakajúc, kým ho Pavlo vyzve, rozbehol sa hľadať voľné tácie.

V jedálni ako vždy — od dverí kúdoly pary, za stolmi sedia chlapi jeden pri druhom, ako jadierka v slnečnici, medzi stoly chodia, socrajú sa, prebávajú si cestu s plnými táčiami. Ale Suchov si na to za toľké roky zvykol, má bystré oči, a hneď vidí, čo sa deje: ŠČ-208 nesie na táci iba päť misiek, to znamená — poslednú táčnu v brigáde, inak — prečo by ju nemal plnú?
Pribehol k nemu a odzadu mu vraví do ucha:
„Kamarát! Idem za tebou po táčnu!“

„Ale tam pri obložku jeden čaká, sfúbil som mu...“
„Kašľaf na to, že čaká, nech nedrieme!“
Dohodli sa.

Tamten doniesol misky na miesto, povykľadal ich, Suchov schytil táčnu, ale aj ten pribehol, čo ju mal stú-

benú, a fahá za druhý koniec. Bol trochu sfúplejší ako Suchov. Suchov mykol táčnu tým smerom, ktorým ju druhý fahal, ten odletel k stĺpu, ruky sa mu z tácie zosmykli. Suchov táčnu pod pazuchu a behom k obložku.

Pavlo stojí v rade pred obložkom, je nervózny, lebo nemá tácie. Potešil sa:

„Ivan Denisovič!“ A odsotil pomocníka dvadsiatej sledme, čo stál pred ním. „Pusť! Čo nadarmo stojíš? Ja mám tácie!“

Eafa, aj Hopčik vlečie táčnu, kofuha.

„Obzerali sa po strakách,“ smeje sa, „tak som im ju potiahol!“

Z Hopčika bude správny trestanec. Keď sa za také tri roky podučí, dozrie — čaká ho prinajmenej miesto v chlebozreke.

Druhú táčnu kázal Pavlo vziať Jermolajevovi, urastenému Sibirčanovi (tiež dostal desať rokov za zajatie). Hopčika poslal zistiť, pri ktorom stole končia „večeru“. A Suchov postavil svoju táčnu rohom na výdajný obložok a čaká.

„Stoštvrť!“ hlási Pavlo do obložku.

Obložok je iba päť: tri pre normálny výdaj, jeden pre tých, čo dostávajú stravu podľa zoznamu (zo desať žiaľdočných vredárov a protekčne celá účtáraň), a jeden na vracanie nádob (tam sa ruľú ti, čo vylizujú misky). Obložky nie sú vysoko — kúsok vyše pásu. Kuchárov v nich nevidieť, iba ruky a naberačky.

Kuchár má ruky biele, mäkké, ale chlpaté, veľké. Hotový boxer, a nie kuchár. Vzal ceruzu a na svojom zozname na stene zaznačil:

„Stoštvrť — dvadsaťštyri!“

Do jedálne sa dovliekol Pantelejev. Vôbec nie je chorý, sviňa.

Kuchár chytil veľkú, z trojlitrovú naberačku a vo várnici mieša, mieša, mieša (várnicu pred ním práve dolali, je skoro plná, len tak sa z nej valí para). Potom

vzal inú naberačku, na sedemsto päťdesiat gramov, a ne veľmi ju ponárajúc, začal naberat do misiek.

„Jedna, dve, tri, štyri...“

Suchov si zapamätal, ktoré misky naplnil kuchár, kým ešte hustota nesadla na dno várnice, a v ktorých je iba samá prázdna Zbrnda. Naložil si na táčnu desať misiek a odišiel od obložku. Hopčik mu kýva od druhého radu stĺpov:

„Sem, Ivan Denisovič, sem!“

Misky miest — to nie je špás. Suchov obozretné stúpa, aby sa táčna ani troška neotriasala, no tým usilovnejšie narába jazykom:

„Hej, Chá — deväťsto dvadsať!... Pozor, sváči!... Ustúp, mládenci!“

V tom stisku aj jednu misku doniesť, a nerozliat, je kumšt — nie to desať. A predsa na kraj stola, ktorý uvoľnil Hopčik, položil Suchov táčnu jemnučko, nevidieť na nej ani jediné čerstvé špachnutie. A ešte stihol uvážiť, ako zvrtnúť táčnu na stole, aby v rohu, ku ktorému si on sadne, boli dve najhustejšie misky.

Aj Jermolajev doniesol desať. A Hopčik sa rozbehol za Pavlom, posledné štyri doniesli v rukách.

Kilgas ešte doniesol chlieb na táci. Dnes dostávajú prídel podľa práce — niektorí dvesto, niektorí tristo, Suchov — štyristo gramov. Vzal si štyristo, skrojok, a za Cézara dvesto, striedku.

Vtom sa už z celej jedálne začali zblehať chlapi z brigády, fasovať večeru, a potom si už chlíp, kde nájdeš miesto. Suchov rozdáva misky, značí si v pamäti, komu už dal, a svoj roh tácie strežie. Do jednej z hustých misiek ponoril lyžicu — to znamená, obsadená. Fetukov si vzal misku medzi prvými a odišiel: usúdil, že v brigáde si dnes nepožije, lepšie bude pochodiť po celej jedálni, pošakaliť, možno dakto nedoje (ak niekto nedoje, a odísť misku od seba — hneď sa na ňu vrhnú ako supy, niekedy ju chvatnú aj viacerí).

Porátali s Pavlom porcie, zdá sa, že všetko súhlasí.

Pre Andreja Prokofieviča potisol Suchov jednu z hustých misiek, Pavlo ju prelial do úzkeho nemeckého esšusu s vekom — ten sa dá, pritisnutý na prsia, preniesť pod bušlatom.

Odvovlád táce. Pavlo si sadol ku svojej dvojitej porcii a Suchov ku svojim dvom. A viac sa už o ničom nezohovárali, nastali posvätné chvíle.

Suchov zložil čiapku, položil si ju na kolená. Skontroloval lyžicou jednu misku, druhú misku. Dá sa to zniesť, nájdú sa i kúsky ryby. Večer býva Zbrnda vždy omnoho redšia ako ráno: zarána treba trestanca nakŕmiť, aby pracoval, ale večer aj tak zaspí.

Začal jesť. Spôčiatku iba riedke zvrchu pil a pil. Ako lial do seba horúcu Zbrndu, ako sa mu rozplývala po tele — až sa mu tak celé vnútro dychtivo chvelo. Dobrota-á! To je ten krátky okamih, kvôli ktorému vlastne trestanec žije!

Teraz si už Suchov na nič neťaží — ani na dlhý trest, ani na dlhý pracovný deň, ani na to, že zas nebudú mať nedefu. Teraz si myslí: prežijeme to! Všetko prežijeme, dá boh, bude tomu koniec!

Keď odpil riedku horúcu Zbrndu z obidvoch misiek, prelial jednu misku do druhej, pobúchal a ešte lyžicou vyčránil. Tak bude mať azda väčší pokoj pri jedení, nemusí myslieť na druhú misku, nemusí ju strážiť očami ani rukou.

Oči sa mu uvoľnili — zaškútil na misky susedov. Lavý sused má čistú vodu. Čo vedľa urobiť vlastni spolutrestanci, smradí!

Suchov začal jesť kapustu so zvyškom riedkeho. Na obidve misky pripadol jeden zemiačik — v Cézarovej miske. Taký stredný, pravdaže, zamrznutý, s tvrdou guľkou a sladkastý. A rybácinu takmer niet, len kde-tu sa mihe holá chrbtinka. Ale aj každú chrbtinku, každú plutvičku treba prežuť — vycicat z nich šťavu, užitočnú šťavu. Na to všetko treba, pravdaže, čas, ale Suchov sa teraz nemá kde ponáhľať, dnes má sviatok: na obed tr-

hol dve porcie, aj na večeru. Kvôli takej veci môže odložiť všetky ostatné.

Ibaže by zašiel k Lotyšovi po tabak. Do rána sa mu môže minúť.

Suchov večeral bez chleba: dve porcie a ešte s chlebom — to by bolo príhľadné, chlieb si nechá na zajtra. Žalúdok je lotor, starú dobrotu si nepamätá, zajtra si bude znova pýtať.

Suchov dojedal svoju zbrndu a nevelmi si všimal, kto je okolo neho, lebo to nepotreboval: na nič nové nestriehol, jedol len svoje zákonité. Ale predsa si všimol, keď sa oproti nemu pri stole uvoľnilo miesto a sadol si naň vysoký stavec Ju-81. Suchov vedel, že je zo šesťdesiatej štvrtej brigády a v rade pred výdajňou balíkov počul, že šesťdesiata štvrtá bola dnes na Socialistickom sídlisku miesto stoštvrtrej a celý deň bez ohrevu natáhovala pichlavý drôt — sama sebe stavala zónu.

O tomto starcovi rozprávali Suchovovi, že sedí po táboroch a väzeniach už hrozne dlho, žiadna amnestia sa ho netýkala a len čo mu vypršala jedna desiatka, už mu napařili ďalšiu.

Teraz si ho Suchov prezrel zblízka. Zo všetkých príbrnených táborových chrbtov vynikal jeho chrbát rovnosťou, a keď sedel za stolom, zdalo sa, že má na lavici ešte niečo podložené. Na jeho holej hlave už dávno nebolo čo strihať — všetky vlasy mu vypadali od dobrého života. Starcovie oči neblúdili za všetkým, čo sa dialo v jedálni, ale nevidomo sa upierali ponad Suchova na čosi vlastné. Nenáhľivo jedol prázdnu zbrndu drevenou nadštiepenou lyžicou, no nepchal hlavu do misky ako ostatní, lež vysoko dvíhal lyžicu k ústam. Zubov nemal ani hore, ani dolu — miesto zubov žuval chlieb stvrnutými dlanami. Na jeho celkom vyčerpanej tvári sa nezračila slabosť paprdáka-invalida, ale tvrdosť tmavého tesaného kameňa. A z jeho veľkých, popraskaných čiernych rúk sa dalo vyčítať, že za celé roky neveda si povoliť ako poskok. A zafal sa v duši, nezmiernil sa —

svoj tristogramový prúdek chleba nepoložil ako ostatní na špinavý, zakydaný stôl, lež na čistú handričku.

No Suchov nemal kedy dlho obzerať starca. Keď dojedol, obľazol lyžicu a zastrčil ju do kapca. Potom si nasadil čiapku, vstal, vzal oba priděly — svoj i Cézarov a vyšiel von. Z jedálne sa vychádzalo inými dvermi, stáli pri nich ďalší dvaja dozorní. Tí nerobili inšie, len že odvesili háčik, vypustili ľudí a znova ho zavesili.

Suchov vyšiel s plným bruchom, spokojný so sebou — rozhodol sa, že aj keď bude zakrátko večierka, predsa len zabehne k Lotyšovi. Neodniesol chlieb do deviateho, ale dlhými krokmi vyrazil smerom k siedmemu baruku.

Mesiac už stál veľmi vysoko, ako vyrezaný na nebi, čistý, biely. Celé nebo bolo čisté. Hviezdy kde-tu, tie najjasnejšie. Ale obzerať si nebo mal Suchov ešte menej času. V jednej veci si bol načistom — mráz nepopadá. Ktosi počul od slobodných, a teraz sa to rozšířilo, že večer sa čaká mínus tridsať a nad ránom — okolo mínus štyridsať.

Z veľkej diaľky bolo počuť, ako kdesi v osade vrčí traktor a smerom od hradskej škripalo rýpadlo. A každý pár kapcov, či už niekto prechádzal alebo bežal cez tábor, vrzdal v snehu.

A vietor neřikal.

Suchov si šiel kúpiť dohánu tak, ako si ho prv kúpil — za rubeľ pohár, hoci na slobode stál taký pohár tri rubele, ba tejto kvality aj viac. V tábore politických trestancov mali na všetko vlastné ceny, celkom iné ako von, lebo tu sa peniaze nesmeli držať, málokto ich mal, a veľmi vysoko sa cenili. Za prácu v tomto tábore neplatili ani kopejku (v Ust'-lžme dostával aspoň tridsať rubľov na mesiac). A ak dakomu poslali prfuzní poštu, tie peniaze im aj tak nedali, ale zapísali ich na osobný účet. Z osobného účtu si mohol trestanec raz za mesiac kúpiť v skliepku toaletné mydlo, plesnivé medovníky, cigarety „Prima“. Či sa ti tovar páči, alebo nie — za koľko si si napísal do žiadosti veliteľovi, za

toľko musíš nakúpiť. Ak nenakúpiš — aj tak ti peniaze prepadnú, už sú odpísané.

Suchov sa dostával k peniazom iba sükromnými prácami: ušitie papuč z handár, ktoré si dodal objednávateľ — dva rubele, zaplátanie kacabajky — podľa dohovoru.

Siedmy barak nie je taký ako deviaty, neskladá sa z dvoch veľkých polovic. V siedmom baruku je dlhá chodba s desiatimi dverami, v každej miestnosti je jedna brigáda — po sedem štvorpríční napchali do každej. No, a ešte je kutica pre výkalový šařef a kutica veliteľa baruka. A maliari bývajú v kucici.

Suchov vošiel do miestnosti, kde býval jeho Lotyš. Lotyš ležal na spodnej príční, nohy zdvihnuté dohora, opreté o podperu, a so susedom brabce po lotyšsky.

Suchov si prisadol k nemu. Dobrý večer. Dobrý večer, ale nohy nespustil. A izba je maličká, všetci hneď natrčili uši — kto to prišiel, načo prišiel. Obidvaja to veľmi dobre vedia, a preto Suchov sedí a preťahuje rozhovor: nuž, ako sa máte? Ale, ujde to. Zima je dnes. Hej.

Suchov vyčkal, kým znova všetci začali rozprávať o svojom (hádajú sa o kórejskej vojne — či zásahom Číny nevykupne svetová vojna), a naklonil sa k Lotyšovi:

„Máš domovinu?“

„Mám.“

„Ukáž.“

Lotyš zložil nohy z podpery, spustil ich do medzierky, vstal. To je žgriš, tento Lotyš, keď naplnia pohár, vždy sa trasie, aby nenaložil o jedno potiahnutie vľacej.

Ukázal Suchovovi mešec, otvoril ho.

Suchov vzal za štipku tabaku na dľaň a zistil, že je ten istý ako minule, hnedastý, aj rovnako krájaný. Zdvihol dľaň k nosu, ovoňal — je to on. Ale Lotyšovi povedal:

„Tuším to nie je ten.“

„Ten, ten!“ nasrdil sa Lotyš. „Ja iný druh nikdy nemám, vždy len ten jeden.“

„No, dobre,“ pristal Suchov, „natač mi za pohárik, zapálím si, možno zoberiem aj druhý.“

Preto povedal *natač*, lebo Lotyš zľahka nasýpa.

Lotyš vytiahol spod vankúša ďalší mešec, bachratejši ako prvý, a z nočného stolíka vybral svoj pohárik. Pohár je z umelej hmoty, ale Suchov ho premaral, vyrovná sa sklenému.

Nasýpa.

„Veď len prilač!“ Suchov sám prstom dotkska.

„Ja sám vie!“ Lotyš srdito odtiahol pohár a sám prilač, ale ľahšie. A znova sype.

Suchov si zatiaľ rozopál kacabajku a namacal znútra v podkladovej vate papierik, ktorý mohol nájsť jedine on. A dvoma rukami papierik posúva, posúva po vate, preťahuje k malej dierocke, rozprápanej na celkom inom mieste a dvoma nitkami zľahka zašitéj. Keď prisunul papierik až k dierke, nechtami odtrhol nitky, papierik ešte zložil na dvoje po dĺžke (aj tak už bol zložený na dosť ťzko) a cez dierku vytiahol. Dva rubele. Staručké, nešušita.

A v miestnosti vykrikujú:

„Veru vás batko fužáč poštuje, akurát! Vlastnému bratovi neverí, nie ešte vám, trkvasom!“

Jedno je v tábore pre politických dobré — netreba sa báť politického stňhania. V Ust'-lžme stačilo povedať pošepky, že vonku nedostat zápalky, a už si sedel, nasolili ti ďalšiu desiatku. Ale tuná môžeš vykrikovať z hornej príčne, čo len chceš — donášači to neudajú, lebo vyšetrotavelia nad tým hodili rukou.

Len je tu málo času na dlhé reči...

„Ech, sypeš to ako šafran,“ žaluje sa Suchov.

„No, na, na!“ doložil Lotyš ešte za štipku.

Suchov vytiahol z vnútorného vrecúška svoj mešec a presypal ta dohán z pohára.

„No dobre,“ rozhodol sa, lebo nechcel prvú sladkú cigaretu vyfajčiť v behu. „Natlač aj druhý.“
Chvíľu sa ešte škriepili, potom si Suchov presypal aj druhý pohár do mešca, zaplatil dva ruble, kývol Lotyšovi na pozdrav a odišiel.

Ako vyšiel na dvor, hneď sa pustil behom — cvalom domov. Aby mu neušiel Cézár, keď sa vráti s balíkom. Ale Cézár už sedel na svojej spodnej priči a *páso*l sa na balíku. Všetko, čo doniesol, mal rozložené na priči a na nočnom stolíku, len tam bolo šero, lebo svetlo žiarovky nedopadalo priamo — zavádzala Suchovova horná priča.

Suchov sa nahol, vstúpil medzi kapitánovu a Cézarovu priču a vystrel ruku s večerným prídelom chleba.

„Váš chlieb, Cézár Markovič.“

Nepovedal: „Tak dostali ste?“ lebo to by bola narážka na to, že stál v rade na balík a teraz má právo na podiel. On aj tak vedel, že má. Ale nebol šakalom ani po ôsmich rokoch fahúnkej práce, ba čím ďalej, tým väčší sa v tom utvrdzoval.

Ale očiam rozkázat nemohol. Jeho oči, jastrabie oči trestanca, v okamihu prebehli, preleteli po Cézarovom balíku, rozloženom na priči a nočnom stolíku, a hoci papiere neboli celkom rozkrátené a niektoré vrecká boli zaviazané — tým rýchlym pohľadom a usvedčujúcim ňuchom nevdôjak zistil, že Cézár dostal salámu, kondenzované mlieko, tučnú údenú rybu, slaninu, voňavé suchárky, sladké pečivo, tiež voňavé, ale inak, zo dve kilá kokcového cukru a zdá sa, aj maslo, potom cigarety, fajkový tabak — a to ešte nie je všetko.

A to všetko si uvedomil za ten krátky čas, kým povedal:

„Váš chlieb, Cézár Markovič.“

A Cézár zbuntošený, zježený, ako opitý [každý je taký, keď dostane balík s potravinami] hodil na chlieb rukou:

126

nedaf? Veď ti odpredávajú očami každý kúsok do úst, ani ten najbezcitnejší sa nezdrží a dá.

Takže nech si závidí, kto má veľké oči na cudzie veci, ale Suchov vie, aký je život, a na cudzie jedlo si brucho nelakomí.

Zatiaľ sa zobul, vyliezol na svoju priču, vytiahol kúsok pítky z rukavice, poobzeral si ju a rozhodol sa od zajtra hľadať vhodný kamienček, na ktorom pítku obrúsi na obuvnícky nôž. Za také štyri dni, ak poseď ráno i večer, môže urobiť znamenitý nožiček s ostrou zakrivenou čepeľou.

Ale zatiaľ, čo len do rána, treba pítku schovať. Na svojej priči vopchať pod priečnu latku. A Suchov využil, že kapitán ešte nie je dolu a nenasype sa mu prachu do očí — nadvihol pri hlave svoj ťažký matrac, nabitý pilinami, a nie stružinami, a začal schovávať pítku.

Videli to jeho susedia hore: baptista Atoška a za medzierkou na susednej štvorpriči dvaja bratia Estónci. Ale tých sa Suchov nebál.

Barakom prešiel fíkjajúci Fefukov. Zhrbený. Okolo úst má rozmazanú krv. Zrejme ho zase zmlátili za misky. Na nikoho nehľadiac a slzy neskrývajúc, prešiel popri svojej brigáde, vyliezol nahor a zaboril hlavu do matraca.

Vlastne ho je človeku ľúto. Konca trestu sa nedožije. Nevie sa uplatniť.

Vtom sa už zjavil kapitán, veselý, nesie v kotlíku osobitne zaparený čaj. V baraku stoja dva sudy s čajom, ale aký je to čaj? Ibaže je teplý a prifarbený, ale v skutočnosti je to ločpáda, a páchne sudom — spareným drevom a potuchlinou. To je čaj pre obyčajných fahúnov. Ale Bujnovskij si zrejme vzal od Cézara za hŕstku ozajstného čaju, hodil do kotlíka a zabelhol po vriacu vodu. Náramne spokojný sa usádza dolu k nočnému stolíku.

„Skoro som si prsty obaril pri nalievaní!“ chvasce sa.

128

„Nechaj si ho, Ivan Denisovič!“

Zbrnda a ešte dvesto gramov chleba — to bola úplná večera a, pravdaže, plný Suchovov podiel na Cézarovom balíku.

A Suchov zaraz, akoby uťal, prestal čakať, že ešte niečo dostane z rozložených Cézarových lahôdok. Niet horšieho, ako si zbytočne napašmať žalúdok.

Tak chleba má štyristo a dvesto a v matraci najmenej dvesto gramov. To stačí. Dvesto teraz nadžgá do seba, zajtra ráno nafasuje päťstopäťdesiat, štyristo si vezme do roboty — to je život! A tie v matraci nech si ešte poležia. Dobre, že ich Suchov stačil zašif — v sedemdesiatej piatej uchmatil chlieb z nočného stolíka — sťažuj sa teraz, komu chceš.

Podaktorí tak rozmýšľajú: balikár je plný mech, sklbní ho, ak môžeš! Ale v skutočnosti — ako ľahko mu príde, tak aj odíde. Často aj balikári sú radi, ak si pred príchodom balíka vyslázdia dupfu. A poľujú na špaky. Ako môžeš nedať dozorcovi, vedúcemu brigády, poskokovi vo výdajni? Druhý raz ti balík tak zašantročí, že sa týždeň nezjaví v zozname. A skladníkovi v úschovni, ktorému sa všetky tie potraviny odovzdávajú a ku ktorému zajtra pred rozdeľovaním odnesie Cézár svoj balík vo vreci (kvôli zlodejom, kvôli prehladkam i preto, že je to rozkaz veliteľa) — toho ak poriadne neobdaruješ, viacej ti odštiebre potroške. Potkan, celý deň tam sedí zamknutý s cudzími potravinami — kontroluj ho! A za úsluhu, ako teraz Suchovovi? A kúpeľnému poskokovi, aby ti podhodil čo lepšiu bielizeň — čo koľko, ale musíš dať. A holíčkovi, ktorý ťa holi s papierom (to znamená, že britvu utiera o papier a nie o tvoje holé koleno) — veľa-neveľa, ale tri-štyri cigaretky tiež musíš dať. A na kultúrnoosvetovom oddelení, aby ti listy osobitne odkladali a nestrácali? A ak sa ti zažlada na deň sa uliati, v zóne si poležaf — lekárovi musíš doniesť. A susedovi, čo má s tebou nočný stolík, ako kapitán s Cézárom — ako by si mohol

127

Tam dolu Cézár rozprestrel kus papiera, kladie naň jedno, druhé — Suchov spustil matrac, aby to nevidel a nepokazil si náladu. A znova si bez Suchova nevedia poradiť — Cézár si stal v medzierke, očami práve oproti Suchovovi, a žmurkol naň:

„Denisyc! Oné... Požičaj desať dní!“

To znamená, aby im požičal malý skladací nožiček. Suchov ho má a tiež ho schováva v priči. Keď sa prst zohne v prostrednej hánke, tak ten skladací nožiček je ešte o niečo menší, ale krája, potvorka, aj slaninu na päť prstov. Suchov si ho vlastnoručne urobil, opracoval, sám si ho aj brúsi.

Zdvihol sa, vybral nožik, dal. Cézár mu kývnutím poďakoval a zmizol pod pričnou.

Nožik — to je tiež zárobok. Veď za jeho ukrývanie je karcer. Iba ten, čo by nemal v sebe kúsku ľudského svedomia, by sa mohol zachovať tak, že: požičaj nám nožik, my si budeme salámu krájať, a ty si palec cmúľaj.

Teraz bol Cézár znova Suchovovým dlžníkom.

Keď Suchov spravil poriadok s chlebom a nožmi, prišiel rad na mešec s tabakom. Vzal z neho medzi prsty, presne toľko, koľko si požičal, a ponad medzierku podal Estóncovi: ďakujem ti.

Estóncok roztiahol ústa akoby v úsmeve, svojmu susedovi-bratovi čosi zabrbotal a potom si z tej štipky ukrútil osobitnú cigaretu — skúsil, aký je ten Suchovov dohán.

O nič horší ako váš, skúste, nech vám sláži! Aj sám Suchov by rád skúsil, ale akési hodiny v jeho vnútri mu hovoria, že do previerky zostáva celkom máľičko. Teraz je práve čas, keď sa dozorcovia potulujú po barakoch. Keby chcel teraz fajčiť, musel by vyjsť na chodbu, ale Suchovovi je tu hore, na svojej posteli akosi teplejšie. V baraku vôbec nie je teplo, tá istá osuhea okolo povaly ako ráno. V noci človek premrzne, ale zatiaľ sa to dá zniesť. To všetko robil Suchov, aj chleba si

129

začal pomaly odlamovať z dvestogramovky, ale pritom nevdojak počúval, o čom sa dolu pod ním pri čaji zhovárajú kapitán s Cézarom.

„Jedzte, kapitán, jedzte, nehanbite sa! Tej rybykú údeň si vezmite. A salámy.“

„Ďakujem, vzal som si.“

„Sendvič si natrite maslom! Pravý moskovský sendvič!“

„Ajaj, človeku sa jednoducho nechce veriť, že ešte niekde na svete pečú sendviče. Viete, táto nečakaná hojnosť mi pripomína istú príhodu. Raz som sa náhodou dostal do Archangelska...“

Vrava z dvesto hrdiel naplnila polovicu baraka, ale Šuchov predsa len zachytil akoby zvonenie o kofajnicu. No nikto nič nepočul. A ešte zbadal, že do baraka vošiel Horenoštek, celkom maličký mládenček s červenou tvárou. V ruke držal papierik a z toho, ako aj z jeho správania jasne vysvitlo, že neprišiel chytať fajčiarov, ani vyháňať na previerku, ale kohosi hľadá.

Horenoštek sa poďíval na lístok a opýtal sa:

„Kde je tu stoštvrtá?“

„Tu,“ odpovedali mu. A Estónci schovali cigaretu a rozohnali dym.

„A kde je vedúci?“

„No?“ ozval sa Ťurin z prične a ledva spustil nohy na zem.

„Písomné vysvetlenie napisali tí, čo mali?“

„Píšu!“ s istotou odvetil Ťurin.

„Mali to už odovzdať.“

„S nimi je ťažko, nevedia dobre písať. (To hovoril o Cézarovi a kapitánovi. No, znamenitý vedúci, nikdy nezakopne o slovo.) Perá nemáme, atrament nemáme.“

„Máte mať.“

„Vzali nám pri prehliadke!“

„Počuť, vedúci, keď budeš veľa hovoriť, aj teba dám zavrieť!“ bez zlosti sa pohrozil Horenoštek. „Zajtra ráno, ešte pred rozdeľovaním, musia byť vysvetlenia v do-

zorcovskej! Aj s potvrdeniami, že všetku nedovolenú bielizeň ste odovzdali v úschovni zvrškov. Jasné?“

„Jasné.“

[„Kapitána to obišlo?“ pomyslel si Šuchov. A sám kapitán nič nepočuje, rozplýva sa nad salámou.]

„A ešte toto,“ povedal dozorca. „Šč-tristo jedenásť — máš takého?“

„Musím sa poďívať do zoznamu,“ zamotáva to vedúci.

„Potvorské čísla, kto by si ich pamätal?“ (Vedúci preháňuje čas, chce zachrániť Bujnovského aspoň na noc, aspoň do previerky to dotiahnuť.)

„Bujnovskij — je tu?“

„Prosím? Tu som!“ ozval sa kapitán z úkrytu, spod Šuchovovej prične.

Veru tak — chytrému sa chytrý dostane!

„Tu si? Správne, Šč-tristo jedenásť. Schystaj sa.“

„Kde-é?“

„Veď ty vieš.“

Kapitán iba hlasno vzdychol. Možno mu bolo ľahšie viesť eskadru torpédoborcov za tmavej noci na rozbuřené more, ako teraz odísť od priateľskej besedy do ľadového karceru.

„A koľko dní?“ opýtal sa skleslým hlasom.

„Desať. No, poďme, poďme chytro!“

A vtom sa rozkričali služby:

„Previerka! Previerka! Nástup na previerku!“

To znamená, že dozorca, ktorého poslali urobiť previerku, je už v baraku.

Kapitán sa obzrel — vziať si bušlat? Tam mu ho aj tak odoberú, iba kacabajku mu nechajú. Najlepšie, keď pôjde tak, ako je. Kapitán tajne dúfal, že Volkovej na všetko zabudne (ale Volkovej nikomu nič nezabudne), a neprichystal sa, ani len tabaku si neschoval do kacabajky. A do ruky vziať — nemá význam, pri prehliadke mu ho hneď odoberú.

Ale kým si nasadzoval čiapku, Cézar mu predsa len podstrčil pár cigariet.

„Tak zbohom, kamaráti,“ roztržito kývol kapitán stoštvрте brigáde a pobral sa za dozorcov.

Odpovedalo mu niekoľko hlasov, jeden — drž sa, druhý — neboj sa, ale čo mu viac povedať? Sami stavali vzhľad, stoštvrtá ho pozná: steny murované, dlážka cementová, obložka ani jedného, do pecky zakúria len natoľko, aby sa ľad na stenách roztopil a kaluž na dlážke urobil. Spíša na holých doskách, ak ti zuby nevytrásie, chleba na deň tristo gramov a teplá žbrnda len na tretí, šiesty a deviaty deň.

Desať dní a desať nocí! Desať dní tunajšieho karceru, ak si ich človek odsedí prísne a do konca, znamená prísť navždy o zdravie. Tuberkulóza a — z nemocnice už do smrti nevyjdeš.

A kto si odsedel pätnásť dní zostreňého, ten je už v studenej zemi.

Kým žiješ v baraku, ďakuj bohu a nedaj sa čapnúť. „No tak poďme, rátam do trochl!“ kričí veliteľ baraka. „Kto do troch nevyjde, zapíšem ho a ohlásim občanovi dozorcovi!“

Veliteľ baraka — to je tiež poriadna pliaga. Veď čo na to povedať: zamykajú ho s nami do baraka na celú noc a robí zo seba vrchnosť, nikoho sa nebojí. Naopak, jeho sa všetci boja. Doktorých udá dozorcovi, doktorým aj sám hodi po pysku. Vedú ho ako invalida, pretože prišiel v ruvačke o prst, ale chripu má kriminálnickú. A je to kriminálnik, odsúdený za zločin, ale okrem iných paragrafov mu našli aj päťdesiatosem — štrnásť, a preto sa dostal do tohto tábora.

Nuž ten ťa naozaj hneď zapíše na lístok, oznámi dozorcovi, a naparia ti dva dni karceru po práci. Pred chvíľou sa pomaly vliekli k dverám, ale teraz trtúlia, trtúlia, z horných priční skáču ani medvede a všetci sa tlačia do úzkych dverí.

Šuchov, ktorý už držal v ruke ušúľanú, dávno vytúženú cigaretu, vrtko zoskočil na zem, vhuhol do kapcov a už chcel odísť, ale uľútilo sa mu Cézara. Nemal

v úmysle vyslúžiť si ešte dačo od neho, ale zo srdca ho ľutoval: ten človek si nebudaj veľa o sebe myslí, ale v živote sa vôbec nevzná — keď dostal balík, nemal sa na ňom popásť, ale rýchlo ho pred previerkou odviecť do úschovne. Mohol si odložiť na zajedenie. Ale čo teraz s balíkom? Celý mech trepať na previerku — bude smiech — pästo gágorov sa mu bude rehoť! Nechať tu — ani sa nenazdá, potiahnu mu ho tí, čo prví vbehnú z previerky do baraka. (V Ušf-ľzme boli ešte krutejšie zákony: zlodej pri návrate z roboty všetkých predbehli, a kým zadní vošli dnu, nočné stolíky našli už vymetené.)

Šuchov vidí, že Cézar stratil hlavu, pobieha sem a tam, ale už je neskoro. Pchá si salámu a slaninu pod kabát, aspoň toľko vezme so sebou, aspoň toľko zachráni.

Zľutoval sa Šuchov a poradil mu:

„Cézar Markovič, sed tuná do posledku, učup sa hen do tmy a sed do samého posledku. Až keď bude dozorca so službami prične obchádzať a do všetkých škár nazírať, vtedy vyjdi. Povedz, že si chorý! A ja vyjdem von prvý aj dnu vbehnem prvý. Tak...“

A odbehol.

Šuchov sa spočiatku veľmi ťažko pretískal (ušúľanú cigaretu pritom opatrne stiskal v hrsti). Ale v chodbe, spoločnej pre obidve polovice baraka, a v pľtvore sa už nikto nepchal dopredu — lišiaci preffkaní — oblepili stenu vo dva rady sprava i zľava, len v prostriedku nechali prázdny príchod pre jedného človeka: kto je sprostý, nech ide na mráz, my si tu postojíme. I tak sme boli celý deň na mraze, načo ešte zbytočne mrznúť desať minút? Hlupáci už vymreli. Ty zdochni dnes, ja až zajtra!

Inokedy sa aj Šuchov takto tisne ku stene. Ale teraz si zoširoka vykračuje, ešte sa aj vyciera:

„Čo sa bojíte, chumaj? Ešte ste nevideli sibírsky mráz? Hybajte sa vyhrlevať na viče smiečkol! Nože daj pripáliť, sváko!“

Pripáli si v pitvore a vyšiel na schodíky. „Vlčím slniečkom“ v Ťuchovom kraji dakedy zo žartu nazývajú mesiac.

Vysoko už stojí mesiačik! Ešte raz toľko a bude na samom vrchu. Nebo je biele, až do zelena, hviezdy jasné, ale iba kde-tu. Biely sneh sa ligoce, aj steny barakov sú biele, svetlo lúč sa neveľmi uplatňuje.

Pred hentým barakom hustne čierny zástup — nastupujú na previerku. Aj pred ďalším. A od baraka k baraku sa šíri — ani nie tak hučanie vravy, ako vzganie snehu.

Dolu schodíkmi zišlo päť ľudí a postavili sa tvárou k dverám, za nimi ďalší traja. A k tým trom, do druhého päťstu sa zaradil Ťuchov. Po tom, čo si zajedol chlebička, a s cigaretkou v ústach sa tu dá vydržať. Dobrý tabak, Lotyš ho neoklamal — i tuhý i voňavý.

Pomaly sa trúsia zo dverí ďalší, za Ťuchovom už stoja zo tri päťstupy. Tí, čo už vyšli, sa pučia zlostou: čo sa tí smradia tlačia v chodbe a nejdú von. Mrznú tu za nich.

Trestanec nikdy nevidí hodiny — a načo by mu aj boli? Trestanec iba to potrebuje vedieť, či už bude budíček. Koľko času zostáva do rozdeľovania, do obeda, do fajrontu.

Všetci vravia, že večerná previerka býva o deviatej. Lenže nikdy sa o deviatej neskončí, šušnú sa s ňou aj druhý aj tretí raz. Prv ako o desiatej nezaspíš. A budíček je vraj o piatej. Nie div, že Moldavan dnes pred fajrontom zaspal. Kde sa trestanec zohreje, tam hneď aj zaspí. Za týždeň sa toho nedospáného spánku toľko nazbiera, že ak ich v nedeľu nevyženú do roboty, spia celé baraky ako zarezané.

Ech, ale sa sypú, ale sa sypú trestanci dolu schodíkmi! To ich veliteľ baraka s dozorcami odzadu ženú buchnáťmi! Len ich dobre, sviniarovi!

„No, čo je?“ kričia na nich prvé rady. „Kombinujete, smradí? Z hovna smotanú zberáte? Už sme mohli byť zrátni, keby ste boli prv vyšli.“

134

Vyprášili celý barak na dvor. V baraku je štyristo chlapov — to je osemdesiat päťstupov. Nastúpili všetci do radov, vpredu prísne po päť, ale vzadu — ako prišlo. „Zaradte sa tam vzadu!“ reve veliteľ baraka zo schodíkov.

Bodaj skapali, nezaraďujú sa, potvory!

Zo dverí vyšiel Cezar, krčí sa — strúha fažkého maróda, za ním dve služby z jednej, dve služby z druhej polovice a ešte jeden chromý. Stali si ako prvý päťstup, takže Ťuchov bol až v trefom. A Cezara zahnal na samý koniec.

Aj dozorca vyšiel na schodíky.

„Za-áradíť sa do päťstupu!“ kričí dozadu, hrtan má porladny.

„Za-áradíť sa do päťstupu!“ reve veliteľ baraka, hrtan má ešte mocnejší.

Nezaraďujú sa, bodaj skapali.

Veliteľ baraka sa rozbehol dolu schodíkmi a — hrbaj ta, a kľaje a buchnáťuje!

Ale — dáva pozor, koho. Iba krotkých lúpe.

Zaradili sa. Vrátil sa. A spolu s dozorcami:

„Prvý, druhý, tretí...“

Ktorý päťstup odrátajú — nohy na plecía a do baraka. Nadnes už s milou vrchnosťou skoncovali!

Hej, skoncovali, ak nebude druhá previerka. Títo daromžráči majú čelá vysoké, ale rátajú horšie ako hocktorý pastier — ten je negramotný, ale keď ženie stádo, aj idúcky vie, či má všetky telce. A týchto aj učia, a bez výsledku.

Lanskej zimy v tomto tábore vôbec neboli sušiarne, všetka obuv zostala na noc v baraku, a preto ich na druhú, tretiu, ba i štvrtú previerku vyhánali na dvor. Už sa neoblekali, vychádzali len tak, zakrútení do diek. Tohto roku vystavali sušiarne, ktoré nestačili pre všetkých, ale každá brigáda si môže každý tretí deň usušiť kapce. Preto teraz po druhý raz zratujú v barakoch — z jednej polovice zaženú do druhej.

10*

135

Ťuchov nevbehol prvý, ale z prvého oči nespustil. Dobehol k Cezarovej priční a sadol si. Zhodil kapce, vyšteral sa na štvorpriční blízko pece a odtiaľ uložil svoje kapce na prípecok. Tu ide o to, kto si prvý obsadí miesto. A nazad, k Cezarovej priční. Sedí s nohami pod sebou, jedným okom dáva pozor, aby Cezarovo vrecko z hlavy posteľe nečmajzli, druhým — aby mu kapce nezhodili tí, čo ťučia na pec.

„Hej!“ musel skríknúť. „Ty hrdzavý! A kapcom po gebuli nechceš? Svoje si položíš, cudzích sa netýkaš!“

Trestanci sa sypú a sypú do baraka. V dvadsiatej brigáde kričia:

„Kapce odovzdať!“

Teraz tých s kapcami vypustia z baraka a barak zamknú. A potom budú behať:

„Občan velite! Pusťte nás dnu!“

A dozorcovia sa zídu v štábnom baraku a podľa tých svojich doštičiek budú dlho vyratovať, či dakto ušiel, alebo nie.

Ale Ťuchova to dnes nezaujímá. Aha, Cezar sa už pomedi prične pretfiska k svojmu lôžku.

„Dakujem, Ivan Denisovič!“

Ťuchov odpovedal kývnutím a rýchlo ako veverica vyliezol nahor. Môže si dvestogramovku dojedat, môže si druhú cigaretu vyfajčiť a môže i spať.

Lenže vydarený deň tak rozradostnil Ťuchova, že sa mu vari ani spať nechce.

Uložíť sa na noc je vec jednoduchá: špinavú dečku strhnúť z matracca, ľahnúť si na matrac (na plachte Ťuchov nespál vari od štyridsiateho prvého, ako odišiel z domu; až mu je divné, prečo si ženy robia starosti s plachtami — zbytočné pranie), hlavu na stružlinovú hlavnicu, nohy — do kacabajky, na deku bušiat a — chvalabohu, ďalší deň sa minul!

Pánbohzaplať, že nemusí spať v kerkeri, tu sa to ešte dá vydržať.

Ťuchov si ľahol hlavou k obluku a Aľoška na tej istej

136

štvorpriční, oddelený od Ťuchova len peľasťou — naopak, aby mal svetlo zo žiarovky. Zase si číta evanjelium.

Žiarovka nie je veľmi ďaleko od nich, dá sa čítať, ba aj šíť sa dá.

Začul Aľoška, že Ťuchov nahlas boha chválil, a obrátil sa.

„Ivan Denisovič, veď vaša duša sama túži pomodliť sa k bohu. Preto jej to nedovolíte?“

Ťuchov zaškútil na Aľošku. Oči mu blikajú ako dve sviečky. Vzdychol si.

„Preto, Aľoška, lebo s tými modlitbami je to ako so žiadostami: alebo nedôjdu, kde treba, alebo ti napíšu žiadosť sa zamietá.“

Pred štábnym barakom sú štyri také truhličky, zapечатené, raz za mesiac ich splnomocnenec vyberá. Mnohí do tých truhličiek hádžu žiadosti. Čakajú, dni rátajú — o dva mesiace, o mesiac príde odpoveď?

Ale nepríde. Alebo: zamietá sa.“

„To preto, Ivan Denisovič, lebo ste sa modlili málo a zle, bez vrúcnosti, preto sa vám nespínalo to, za čo ste sa modlili. Modlitba musí byť nástojčivá! Ak budete mať vieru a poviete tejto hore — prenes sa na iné miesto — prenesie sa.“

Ťuchov sa usmial a ešte jednu cigaretu si ušľafal.

Pripáli si od Estónca.

„Netaráj, Aľoška. Ešte som nevidel, aby hory chodili. Ak sa mám priznať, ani hory som ešte nevidel. A ten váš baptistický klub sa raz celý modlil na Kaukaze — prenesla sa vám aspoň jedna?“

Tiež neboráci: modlili sa, komu tým prekážali? Všetkým do radu nasolili po dvadsaťpäť rokov. Lebo teraz je také obdobie: jednotná mierka dvadsaťpäť rokov.

„Ale my sme sa nemodlili za to, Denisovič,“ presviedča ho Aľoška. Pritiahol sa s evanjeliom bližšie k Ťuchovi, celkom k jeho tvári. „Pán nás učil, že zo všetkého pozemského a pomínutelného máme sa modliť iba za

137

chlieb každodenný: „Chlieb náš každodenný daj nám dnes!“

„To ako pridel?“ spýtal sa Sucho.

No Aľoška len svoje hudie, očami viacej presvedča ako slovami, ešte aj ruku drme, pohliada:

„Ivan Denisyč! Nie za to sa treba modliť, aby sme dostali balk, alebo o jednu porciu zbrandy viacej. Čo je v očiach ľudí vysoko, to je v božích očiach ohavné! Modliť sa treba za veci duchovné: aby pán z nášho srdca jedovatú penu snal...“

„Radšej počúvaj, čo ti ja poviem. U nás v polomenskóm kostole máme popa...“

„O tom tvojom popovi mi nehovor!“ prosí ho Aľoška, až sa mu čelo mŕšti od bolesti.

„No len počúvaj.“ Sucho sa zdvihol na lakti. „V Polomne, v našej farnosti, nemáš bohatšieho človeka, ako je pop. Ak nás zavolajú, povedzme, strechu pokrývaj, od obyčajných ľudí žiadame tridsaťpäť rubľov na deň, ale od popa — sto. A ani nemukne. Ten polomenský pop trom ženským v troch mestách platí alimenty a so štvrtou je ženatý. Aj oblastný biskup mu ide poruke, lebo náš pop mu mastnú labu dáva. A všetkých ostatných popov, koľko ich ta poslali, vyštil, s nikým sa nechce deliť...“

„Čo mi tu rozprávaš o popovi? Pravoslávna cirkev opustila cestu evanjelia. Ich nezatvárajú, lebo ich viera nie je pevná.“

Sucho vofajčievajúc pokojne hľadel na Aľoškovu vzrušenie.

„Aľoška,“ odtisol baptistovi ruku a zadymil mu do tváre. „Veď ja nie som proti bohu, rozumieš. Ja v boha rád verím. Len neverím v raj, ani v peklo. Prečo nás pokladáte za takých somárov a sľubujete nám raj a peklo? To sa mi teda nepáči.“

Sucho si znova ľahol na chrbát, popol za hlavu opatrne odklepáva medzi priču a oblok, aby neprepálil kapitánove veci. Zamyslel sa, nepočúva, čo Aľoška hudie.

„Skrátka,“ uzavrel, „modli sa, koľko chceš, trest ti neskráti. Všetko si odsedíš od prvého do posledného dňa.“

„Veď za to sa ani netreba modliť!“ zhrzil sa Aľoška. „Načo ti je sloboda? Na slobode aj tvoju poslednú vieru zadusí burina! Raduj sa, že si vo väzení! Tu máš kedy rozmýšľať o duši! Apoštol Pavel hovorí: „Prečo plačete a zarmucujete srdce moje? Nielenže chcem byť väzňom, ale ochotný som umrieť v mene Pána nášho Ježiša!“

Sucho mlčky hľadel do povaly. Už ani sám nevedel, či chce slobodu, alebo nie. Spočiatku po nej veľmi túžil a každý večer počítal, koľko dní trestu uplynulo a koľko ešte zostalo. Ale neskôr ho to omrzelo. A ešte neskôr mu bolo jasné, že takých ako on domov nepúšťajú, lež posielajú do vyhnanstva. A nevie sa, kde je lepšie — či tu — či tam.

Iba po jednom by túžil na slobode — aby mohol ísť domov.

A domov ho nepustia... .

Aľoška neklame, v hlase i v očiach mu vidieť, že s radostou sedí vo väzení.

„Vieš, Aľoška,“ vysvetlil mu Sucho, „ty to máš dobré: Kristus ti kázal sedieť, za Krista sedíš. Ale za čo sedím ja? Za to, že sme sa v štyridsiatom prvom nepričystali na vojnu, za to? Ako ja k tomu prídem?“

„Druhá previerka akosi mešká...“ zahundral Kilgas zo svojej prične.

„Hej, hej!“ ozval sa Sucho. „Čiernou kriedou treba do komína zapísať, že nebola druhá previerka.“ A zazval: „Vari ideme spať.“

A v tej chvíli v tichnúcóm, upokojeom baraku začuli hrmot záporu na vonkajších dverách. Z chodby vbehli dvaja trestanci, čo boli odniesť kapce, a kričiac:

„Druhá previerka!“

A hneď za nimi dozorca:

„Všetci prejsť do druhej polovice!“

A podaktorí už aj spali! Zahundrali, rozhybali sa, nohy pchajú do kápov (vatované nohavice nikto ani nezoblieka — bez nich by človek pod dečkou nevydržal, zamrzol by).

„Uch, bodaj ste zdochli!“ uľavil si Sucho. Ale ani sa veľmi nepajedil, lebo ešte nespál.

César vystrčil ruku nahor a položil mu dva zákusky, dve kocky cukru a koliesko salámy.

„Ďakujem, César Markovič,“ nachýlil sa Sucho nadol do medzierky. „Dajte to vrecko sem hore, pod hlavu, tu je to bezpečnejšie.“ (Zhora ho idúcky tak rýchlo neuchmatneš, napokon — kto by aj čo hľadal u Suchova?)

César podal Suchovovi nahor svoje zaviazané blele vrecko. Sucho ho vopchal pod matrac a ešte chvíľu čakal, kým vyženú viacerých, aby na chodbe kratšie stál bosý na dlážke. Ale dozorca vyceril zuby:

„Hej, vy tam, v kúte!“

A Sucho mätko zoskočil bosý na dlážku (tak výhodne mal uložené kapce s onucami na prípecku, že mu ich bolo ľúto zložiť!). Koľko len papúč pošil — všetko iným, sebe nenechal. Ale on je zvyknutý, veď to netrvá dlho.

Papučky tiež berú, ak ich dakomu nájdú za dňa.

A brigády, čo odovzdali kapce do sušiarne, tiež teraz nastupujú všelijako — jedni v papučkách, niektorí majú len onuce okrátené, alebo idú bosí.

„No, noi!“ zručol dozorca.

„Mám vás pohnúť, zdochllaci?“ hneď za ním veliteľ baraka.

Vydurili všetkých do druhej polovice baraka, zvyšok — do chodby. Sucho si hneď stal ku stene, vedľa šafla. Dlážka pod nohami je mokrá, pri zemi fahá mrazivý prívian z pítvora.

Vyhnali všetkých — a ešte raz sa dozorca s veliteľom baraka šiel podívať, či sa niekto neschoval, či sa dakto v šere neučupil a nespí. Pretože — ak ti niekto chýba,

zle je, ak ti zvyšuje — tiež zle, musí sa urobiť nová previerka. Obišli všetko dookola a vrátili sa k dverám.

„Jeden, dva, tri, štyri...“ teraz už rýchlo púšťajú po jednom dnuka. Sucho sa vtisol ako oseemnásty. A behom k svojej prični, nohu vyložil na podperu — hop! — už je hore.

V poriadku. Nohy znova do rukáva kacabajky, na to deku, na to bušlat a spí sa! Teraz budú celú druhú polovicu baraka prehŕňať do našej, ale nás to už neboli.

César sa vrátil. Sucho mu spustil vrecko.

Aľoška sa vrátil. Nešikovný chlap, všetkým vyhovie, ale vyslúžiť si nič nevie.

„Na, Aľoška!“ a podal mu jeden zákusok.

Aľoška sa zazubil.

„Ďakujem! Veď sám nemáte!“

„Len je-édzi!“

Keď aj nemáme, vždy si dačo vyslúžime.

A kúsok salámy — ham! Zubmi! Jul! Zubmi! Mäsová voňa. A šťava mäsová, ozajstná. Ta ju, do brucha, už je tam.

A — je po saláme.

Zvyšok — rozhodol sa Sucho — pred rozdeľovaním.

A zakryl sa až po uši dekou, tenkou, nepratou dečkou — a už nepočúval, ako sa medzi prične tlačili trestanci z druhej polovice: čakajú, kým skontrolujú ich polovicu.

Sucho zaspával s celkom dobrými pocitmi. Cez deň sa mu v mnohom pošastilo: do karceru ho nezavreli, brigádu nevyhnali na Socialistické sídlisko, pri obede šlohol kašu, vedúci dobre pochodil pri percentovke, murovalo sa veselo, Suchovovi nenašli píľku pri prehliadke, večer si zarobil u Cézara i tabačku si kúpil. A neochorel, premožil sa.

Prešiel ničím neskalený, takmer šťastný deň.

Takých dní prežil od prvého do posledného dňa trestu tritisť šesťsto päťdesiattri.

Tri dni mu pribudli z priestupných rokov... .

Životný materiál, ktorý si A. Solženicyn vybral za základ svojej novely, je v sovietskej literatúre nezvyčajný. Je poznačený dozvukmi bolestných javov nášho vývinu, spätých s obdobím kultu osobnosti, ktoré strana odhalila a zavrhla — toto obdobie nie je síce časovo také vzdialené, ale javí sa nám už ako dávna minulosť. Lenže minulosť, nech by už bola hocaká, nikdy nie je prítomnosti ľahostajná. Úplne a nenávratne skončovať so všetkým, čo na minulosť vrhlo tieň, dá sa len tak, ak si pravdivo a odvážne, do poslednej písmeny uvedomíme jej následky. Práve o tom honoril N. S. Chruščov vo svojom záverečnom slove — pre všetkých nás pamätom — na XXII. sjazdu: „Našou povinnosťou je starostlivo a všestranne preskúmať také prípady, kde sa vyskytlo zneužitie moci. Všetci raz umrieme, všetci sme smrteľní, ale kým pracujeme, môžeme a musíme mnoho vecí vysvetliť a povedať pravdu strane a ľudu . . . Treba to urobiť preto, aby sa takéto zjavy už nikdy viac neopakovali.“

„Jeden deň Ivana Denisoviča“ nie je len dokumentom, nie sú to len pamäti, zápisky alebo spomienky na to, čo autor sám prežil, hoci len osobný zážitok mohol tejto novele vtisnúť pečať takej hodnovernosti a pôvodnosti. Je to dielo umelecké, a práve vďaka umeleckému spracovaniu životného materiálu je svedectvom mimoriadne cenným, je dokumentom umenia, ktorého možnosti sa doteraz pokladali za nie dosť nosné pri takomto „špecifickom materiáli“.

Čitateľ nenájdje v novele A. Solženicyna všeobšahle zobrazenie historického obdobia, ktoré je poznačené najmä smutne pamätným tridsiatym siedmym rokom. Obsah „Jedného dňa“ je pochopiteľne obmedzený aj

143

časom, aj miestom deja, aj rozhladom hlavného hrdinu. No jeden deň zo života táborového väzňa Ivana Denisoviča Suchova z pera A. Solženicyna, ktorý týmto vstupuje do literatúry, vyrastá v obraz neobyčajne živý a verne zaznamenávajúci pravdivosť ľudských pováh. V tomto je predovšetkým tajomstvo pôsobivosti diela. Mnohých ľudí, vykreslených v tragickej situácii trestancov, vie si čitateľ predstaviť aj v iných pomeroch — na fronte alebo na povojnových stambách. Sú to tí isti ľudia, ktorí sa zhodou okolností dostali do mimoriadne krutých fyzických a morálnych skúšok.

V tejto novele nenájdeme úmyselné vyhľadávanie prípadov ukrutnosti a bezprávia, ktoré vyplývali z porušovania sovietskej zákonnosti. Autor si vybral jeden z najpŕednejších dní táborového života od budička do večierky. Lenže tento „všedný deň“ nemôže nevyvolať v čitateľovi pocit rozhorčenia a súcitu voči ľuďom, ktorí vystupujú zo stránok takí živi a blízki. Ale nepochybným Solženicynovým víťazstvom je, že ani rozhorčenie ani bolesť nevyústujú do beznádeje a depresie. Naopak, výsledný dojem z tohto diela, takého originálneho vo svojej neprikráslenej a drsnej pravdivosti, je akési uvoľnenie, že sa vyslovilo, čo bolo treba vysloviť, a to znásobuje v človeku mužné a čisté city.

Toto dielo je ďalším dôkazom, že v sovietskom živote niet takých oblastí alebo javov, ktoré by dnes boli vylúčené zo sféry umeleckej tvorby a ktoré by nezniešili pravdivé opísanie. Ide len o to, aké možnosti má sám umelec. Z tejto novely vyplýva ešte jeden prostý a poučný záver: naozaj dôležitý obsah, prísna životná pravda, hlboko ľudský prístup k zobrazovaniu najťažších situácií nemôže nevyvolať k životu zodpovedajúcu formu. V „jednom dni“ je táto forma výrazná i svojská už len všednou každodennosťou a vonkajšou nendročnosťou; vonkoncom nie je zameraná sama na seba, a preto je v nej toľko vnútornej dôstojnosti a sily.

Nechcem predbiehať čitateľovo hodnotenie tohto diel-

144

ka, hoci som presvedčený, že znamená vstup nového, svojrázneho a úplne zrelého majstra do našej literatúry.

To, čo autor používa niektoré slová a výrazy prostredia, kde jeho hrdina prežíva svoj pracovný deň — ostatné veľmi účelne a s mierou — mohlo by vzbudiť námietky u čitateľa s prepiatym vkusom. No celku patrí „Jeden deň Ivana Denisoviča“ k tým literárnym dielam, ktoré v nás po prečítaní vzbudili vrúcnu túžbu, aby naše pocity vďaky voči autorovi zdieľali s nami aj ostatní čitatelia.

A. Tvardovskij

61 — 181 — 63
13 Kčs 9,50